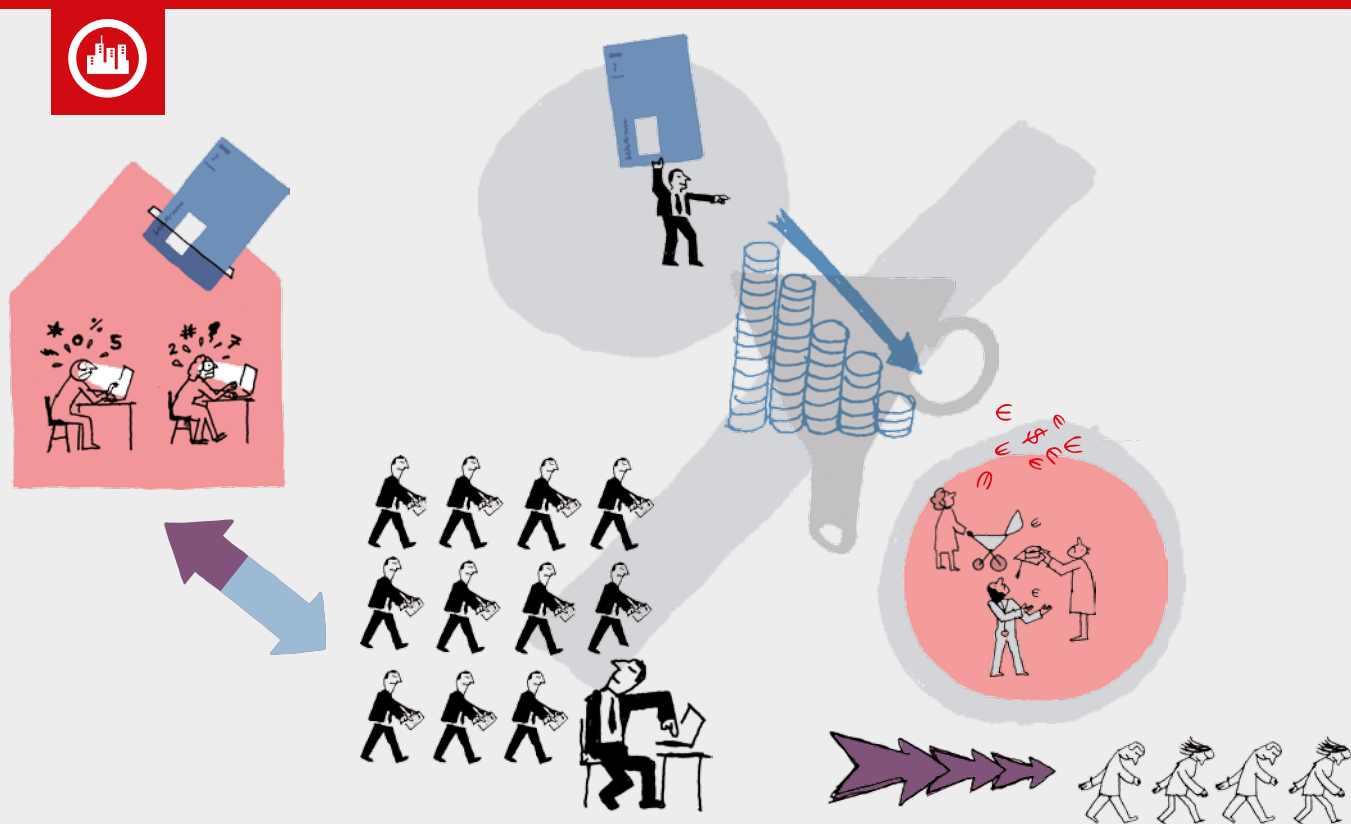

Grote Bedrijven, Kleine Lasten

Een onderzoek naar de effectieve belastingdruk voor grote Nederlandse bedrijven

Indra Römgens & Vincent Kiezebrink

Colofon

Grote Bedrijven, Kleine Lasten

Een onderzoek naar de effectieve belastingdruk voor grote Nederlandse bedrijven

Maart 2016

Auteurs: Indra Römgens en Vincent Kiezebrink

Met bijdragen van: Roberta Cowan, Rodrigo Fernandez en Tim Steinweg

ISBN: 978-94-6207-091-2

Cover illustratie: www.milo.nl

Lay-out: Frans Schupp

De auteurs willen graag de volgende personen bedanken voor hun inspirerende en waardevolle bijdrage aan de ontwikkeling van de onderzoeksmethodologie en het becommentariëren van (delen van) het rapport: Alex Cobham (Tax Justice Network), Paul Flutsch (zelfstandig fiscaal publicist/docent), Martin Hearson (London School of Economics), Boudewijn Janssen (Fontys Hogescholen), Roman Lanis (University of Technology Sydney), Richard Murphy (Tax Research UK), Francis Weyzig (Oxfam Novib).

Daarnaast zijn de auteurs hun SOMO-collega's Sam van Dijck, Katrin McGauran, Julian Müller, Roos van Os en Gerhard Schuil zeer dankbaar voor hun constructieve bijdrage.

Gepubliceerd in opdracht van:

FNV

Met 1,1 miljoen leden is de FNV de sterkste belangenbehartiger van werkend Nederland. Met zo'n 40 aangesloten sectoren en bonden bestrijkt ze de hele economie.

De inhoud van dit rapport is de volledige verantwoordelijkheid van SOMO.

Gepubliceerd door:

Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen

Centre for Research on Multinational Corporations

Sarphatistraat 30

1018 GL Amsterdam, The Netherlands

T: +31 (0)20 639 12 91 – F + 31 (20) 6391321

info@somo.nl – www.somo.nl

Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen (SOMO) is een onafhankelijke not-for-profit onderzoeks- en netwerkorganisatie. SOMO richt zich op duurzame ontwikkeling, zowel sociaal, ecologisch als economisch. Sinds 1973 onderzoekt SOMO multinationale ondernemingen en de gevolgen van hun activiteiten voor mens en milieu wereldwijd.

Grote Bedrijven, Kleine Lasten

**Een onderzoek naar de effectieve belastingdruk
voor grote Nederlandse bedrijven**

SOMO

Indra Römgens & Vincent Kiezebrink

Amsterdam, maart 2016

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Introductie	8
2 Contextanalyse	10
2.1 Introductie	10
2.2 Een korte geschiedenis van belastingontwijking	11
2.3 Groeiende belastingongelijkheid en belastingconcurrentie	12
2.4 Belastingontwijking: cijfers en voorbeelden	15
2.5 Belastingvoordelen en politieke ontwikkelingen in Nederland	17
2.6 Internationale politieke ontwikkelingen	20
2.7 Relevantie van dit onderzoek	21
3 Bedrijvselectie, bronnen en belastingen	23
3.1 Introductie	23
3.2 Bedrijven	23
3.3 Databronnen	24
3.4 Belastingen	24
3.5 Methodologische beperkingen	25
4 De belastingdruk voor Nederlandse bedrijven	27
4.1 Introductie	27
4.2 Statutaire belastingtarieven	27
4.3 Effectieve belastingdruk	29
4.4 Conclusie	42
5 Ontwikingsstrategieën	43
5.1 Introductie	43
5.2 Schuld en rente	44
5.3 De België-route	48
5.4 Patenten en handelsmerken	53
5.5 Aanwezigheid in belastingparadijzen	55
5.6 Respons van bedrijven	59
5.7 Conclusie	59
6 Aanbevelingen	62
Annex I Lijst van de 151 geselecteerde Nederlandse bedrijven	65
Annex II Methodology	71
Annex III Alternatieve rekenmethoden effectieve belastingdruk	96
Annex IV Reacties van bedrijven	100

Trefwoordenlijst en afkortingen

Begrippen

Effectieve belastingdruk – De effectieve belastingdruk is de belastingverplichting uitgedrukt als percentage van de winst van een bedrijf. Op die manier wordt meetbaar hoe belastingen ‘drukken’ op de winst. In vergelijking met het statutaire tarief, geeft dit percentage de werkelijke belastingdruk weer. De effectieve belastingdruk is tevens een indicator voor de mate waarin bedrijven erin slagen hun belastingverplichtingen te reduceren door belastingontwijking en het gebruik van fiscale prikkels die door overheden zijn ontwikkeld.

Statutair belastingtarief – Het statutaire tarief voor de vennootschapsbelasting in Nederland is het in de wet vastgelegde belastingtarief dat gehanteerd wordt bij belastingheffing over bedrijfswinsten.

Belastingontwijking en -ontduiking – Er wordt vaak gesteld dat belastingontwijking binnen de grenzen van de wet past en dus legaal is, terwijl belastingontduiking illegaal is omdat het inhoudt dat de belastingplichtige expres een verkeerd beeld van de werkelijkheid geeft. In de praktijk komen deze praktijken op een glijdende schaal en in combinatie voor. Belastingontduiking is bijvoorbeeld het uitgeven van valse facturen om ten onrechte aanspraak te maken op aftrekposten. Belastingontwijking is het schuiven of verlagen van winsten door het opzetten van structuren die niet de economische activiteiten van bedrijven reflecteren, maar gebaseerd zijn op juridische aanwezigheid. Winsten worden verplaatst van plekken waar ze werkelijk worden gegenereerd naar landen met lage belastingtarieven. Het doel van deze ontwijking is om de belastingdruk zoveel mogelijk te verlagen. Daarbij worden de grenzen van de wet opgezocht.

Afkortingen

APA	Advanced Pricing Agreement
ATR	Advanced Tax Ruling
BBP	Bruto Binnenlands Product
btw	Belasting over de toegevoegde waarde
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CPB	Centraal Plan Bureau
IMF	Internationaal Monetair Fonds
EC	Europese Commissie
EU	Europese Unie
MNO	Multinationale Onderneming
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
vpb	Vennootschapsbelasting

Samenvatting

Dit rapport onderzoekt de gemiddelde, effectieve belastingdruk¹ voor een groep van ruim 150 grote Nederlandse bedrijven over een periode van tien jaar (2005-2014). De afgelopen jaren stond belastingontwijking door buitenlandse bedrijven, en de rol daarin van het Nederlandse belastingbeleid, veelvuldig centraal in de media. Dit rapport richt zich op Nederlandse bedrijven en de mate waarin zij erin slagen de effectieve belastingdruk te verlagen. Het verlagen van de effectieve belastingdruk, onder andere door belastingontwijking, zorgt ervoor dat overheden belastinginkomsten mislopen. In dit onderzoek wordt een schatting van deze verliezen gemaakt.

De effectieve belastingdruk is een indicator voor de mate waarin bedrijven erin slagen hun belastingverplichtingen te reduceren door belastingontwijking – het schuiven van winsten door het opzetten van (kunstmatige) constructies en zo de grenzen van de wet opzoeken – en het gebruik van fiscale prikkels die door overheden zijn ontwikkeld. In dit rapport zijn 151 bedrijven onderzocht: 93 beursgenoteerde en 58 niet-beursgenoteerde bedrijven. Op basis van publieke financiële data is er voor alle bedrijven data verzameld en geanalyseerd over de winsten en de belastingverplichtingen.

Context belastingontwijking

Ongelijkheid en een schadelijke concurrentieslag

Belastingontwijking is van alle tijden, maar is de afgelopen decennia door de toenemende internationale mobiliteit van kapitaal fors toegenomen. Overheden doen pogingen om de grootschalige belastingontwijking aan te pakken. Tegelijkertijd zijn ze echter verwickeld in een harde concurrentieslag met andere landen om met fiscale prikkels buitenlandse investeerders aan te trekken. Zo heeft de Nederlandse overheid het statutaire belastingtarief² voor de belasting op bedrijfswinsten (vennootschapsbelasting) verlaagd van 31,5 procent in 2005 naar 25 procent in 2014. Mede door die internationale concurrentieslag wordt de belastingongelijkheid – het verschil in de mate waarin arbeid (lonen) en kapitaal (bedrijfswinsten en vermogen) belast worden – steeds groter. Binnen deze context moet men de belastingpraktijken van (Nederlandse) bedrijven plaatsen.

Conclusies uit onderzoek

Effectieve belastingdruk voor grote Nederlandse bedrijven

- ▣ De gemiddelde effectieve belastingdruk voor de 93 onderzochte beursgenoteerde Nederlandse bedrijven bedroeg 21,45 procent in de periode 2005-2014.
- ▣ De gemiddelde effectieve belastingdruk voor de 58 onderzochte niet-beursgenoteerde Nederlandse bedrijven bedroeg 17,88 procent in de periode 2010-2014.

---

1 Voor een uitleg over het begrip effectieve belastingdruk, zie de trefwoordenlijst.

2 Het statutaire tarief voor de vennootschapsbelasting in Nederland is het in de wet vastgelegde belastingtarief dat gehanteerd wordt bij belastingheffing over bedrijfswinsten.

Dat betekent dat de bedrijfswinsten effectief werden belast met ruim 21 respectievelijk bijna 18 procent. Dat is lager dan het gemiddelde statutaire tarief in dezelfde periode. Dit leidt daarom tot een verlies in belastinginkomsten voor overheden.

Misgelopen belastinginkomsten Nederland uitgerekend

- ❑ De lage effectieve belastingdruk leidt tot misgelopen belastinginkomsten; naar schatting € 3 miljard per jaar in de periode 2005-2014.
- ❑ Omdat ongeveer de helft van de winsten van Nederlandse bedrijven in Nederland zelf worden gemaakt en belast, verliest de Nederlandse schatkist naar schatting 1,5 miljard euro per jaar. Dat is ruim 10 procent van de totale opbrengst uit de vennootschapsbelasting die de Nederlandse overheid jaarlijks ontvangt.

Een vergelijking tussen een wereldwijd statutaire tarief en de effectieve belastingdruk voor de groep grote Nederlandse bedrijven leidt tot deze schatting van misgelopen belastinginkomsten voor overheden. Omdat Nederlandse bedrijven ook in het buitenland winst maken, die vervolgens daar wordt belast, is er een wereldwijd statutaire tarief berekend. In andere landen gelden immers verschillende belastingtarieven. Uit data van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijkt dat grote Nederlandse bedrijven ongeveer de helft van hun winst in het buitenland genereren. Op basis van deze verhouding tussen binnenlandse en buitenlandse winsten, wordt geschat dat Nederland € 1,5 miljard per jaar misloopt aan belastinginkomsten. Datzelfde geldt voor buitenlandse overheden.

Belastingontwijking en fiscale prikkels

Er zijn een aantal redenen voor een lager belastingtarief bij bedrijven.

- ❑ Ten eerste wordt een lagere effectieve belastingdruk door belastingontwijking veroorzaakt. Het schuiven met winsten, van plekken waar ze werkelijk worden gegenereerd naar landen met lage belastingtarieven, wordt namelijk gereflecteerd door een effectieve belastingdruk. Belastingontwijking behelst meer dan het schuiven met winsten. Andere vormen van belastingontwijking worden in dit onderzoek niet gemeten. Het werkelijke verlies in belastinginkomsten door belastingontwijking en ontduiking zal in werkelijkheid daarom groter zijn dan de in dit onderzoek geschatte € 3 miljard.³
- ❑ Ten tweede handhaaft de overheid fiscaal beleid met de intentie economische activiteiten te stimuleren of dubbele belasting op dezelfde winst te voorkomen. In het onderzoek is getracht het effect van dit fiscaal beleid te minimaliseren door onder andere een lange tijdsperiode te onderzoeken en rekening te houden met winsten gemaakt in het buitenland. Er worden daarnaast vraagtekens geplaatst bij de effectiviteit en rechtvaardigheid van deze prikkels.

Ontwikingsstrategieën van grote Nederlands bedrijven

Een viertal bekende strategieën die bedrijven gebruiken om belasting te ontwijken, worden in dit onderzoek onder de loep genomen. Onder andere rente-, royalty-, en dividendbetalingen tussen dochterondernemingen van dezelfde bedrijfsgroep worden vaak gebruikt om te schuiven met winsten.

3 Bovendien vindt belastingontwijking en -ontduiking mogelijk ook plaats bij niet onderzochte bedrijven – waaronder zowel grote bedrijven als Shell en HEMA die in dit onderzoek zijn weggelaten, als kleinere bedrijven.

- ❑ Minimaal zeven moederbedrijven van de 93 onderzochte beursgenoteerde Nederlandse bedrijven worden deels gefinancierd met leningen van dochterondernemingen.
Winstverschuiving door rentebetalingen. Misbruik van intra-groepsfinanciering – groepsentiteiten binnen een bedrijfsgroep die elkaar financieren – is een bekende ontwikkelingsstrategie. De rente die over de leningen betaald moet worden, kan de winst in het ene land (met hoge belastingtarieven) drukken en het andere land (met lage belastingtarieven) juist verhogen. Bedrijven geven zeer weinig inzicht in transacties tussen groepsentiteiten. De onderzoeksbevindingen zijn daarom beperkt: het is zeer aannemelijk dat intra-groepsfinanciering op een veel grotere schaal plaatsvindt.
- ❑ Ten minste zeven van de 151 onderzochte bedrijven lijkt gebruik te maken van de België-route.
De België-route: België heeft de zogeheten notionele renteaftrek die bedrijven de mogelijkheid biedt om een fictieve rente over het eigen vermogen vast te stellen en die vervolgens af te trekken van het belastbaar inkomen, zoals dat bij rente over een verschuldigde lening ook gebeurt. Dit onderzoek toont aan dat minimaal acht van de 151 Nederlandse bedrijven gebruik lijken te maken van de België-route. In het geval van een aantal bedrijven blijkt ook het grote belang van de Belgische dochterondernemingen in de bedrijfsstructuur: sommigen hebben 20 tot wel 75 procent van het gehele eigen vermogen in België gestald.
- ❑ Zwitserland is de populairste vestigingsplek voor intellectueel eigendom.
Winstverschuiving door royalty's: Over het gebruik van intellectueel eigendom, zoals patenten en handelsmerken, moet een vergoeding worden betaald; royalty's. Door het opblazen van deze kosten kan er worden geschoven met winsten, net zoals het geval is met rentebetalingen. De locatie van het intellectueel eigendom is daarbij van belang. Van de 151 bedrijven in de selectie hebben 105 bedrijven dochterondernemingen met patenten en/of handelsmerken. Kijkend naar alleen de brievenbusfirma's – de dochterondernemingen met een zeer klein aantal werknemers – blijkt Zwitserland de populairste bestemming voor intellectueel eigendom te zijn, gevolgd door Nederland zelf.
- ❑ Zwitserland is tevens het populairste belastingparadijs onder de Nederlandse bedrijven.
Aanwezigheid in belastingparadijzen: Dit onderzoek wijst uit dat Nederlandse bedrijven in totaal minimaal 388 dochterondernemingen in belastingparadijzen hebben. 58 van de 151 onderzochte bedrijven hebben dochterondernemingen in belastingparadijzen. Bijna 80 procent van het totale aantal dochterondernemingen is gevestigd in Zwitserland, Singapore, Hong Kong, Ierland en Luxemburg, allen notoire belastingparadijzen. Op basis van deze data is het waarschijnlijk dat deze landen een belangrijke rol spelen bij de fiscaal gedreven vestigingsstrategieën van Nederlandse bedrijven.

Suggesties voor verder onderzoek

Het rapport biedt nieuwe inzichten wat betreft de effectieve belastingdruk voor grote Nederlandse bedrijven, de daarmee geassocieerde misgelopen belastinginkomsten en mogelijke ontwikkelingsstrategieën. Een belangrijke beperking van dit onderzoek is het ontbreken van voldoende publiekelijk beschikbare financiële gegevens, voornamelijk over wat er plaatsvindt binnen een bedrijfsgroep – dus tussen dochterondernemingen. Vanwege deze beperking kan dit onderzoek op sommige punten

alleen schattingen maken en aanwijzingen (*red flags*) voor belastingontwijking identificeren. Tevens is vervolgonderzoek naar individuele bedrijven nodig om meer inzichten te verkrijgen, onder andere wat betreft verliezen in belastinginkomsten voor overheden.

Aanbevelingen

Op basis van bovenstaande bevindingen worden de volgende aanbevelingen gedaan aan de Nederlandse overheid:

- ❑ *Zorg voor een eerlijk belastingbeleid waar multinationale bedrijven hun bijdrage leveren aan de samenleving via de winstbelasting die zij behoren te betalen:*
  - Het statutaire tarief moet leidend zijn en in een eerlijke verhouding staan tot het tarief op de inkomsten van werknemers.
  - De deelnemingsvrijstelling moet beperkt worden zodat winsten in het buitenland tegen minimaal 25 procent belast worden.
  - De innovatiebox moet worden afgeschaft, in plaats daarvan zou innovatie gestimuleerd kunnen worden via gerichte subsidieregelingen.

- ❑ *Onderneem actie tegen internationale belastingconcurrentie en winstverschuiving:*
  - Unilaterale actie: intra-groepbetalingen naar belastingparadijzen moeten met een bronheffing met het statutaire tarief van 25 procent in Nederland belast worden.
  - Europese actie: er moet een gelijkwaardig Europees belastingspeelveld komen dat gebaseerd is op gelijke grondslagen, gelijke afschrijvingstermijnen, en gelijke behandeling van rente- en royaltybetalingen.
  - Internationale actie: naast het implementeren van recente afspraken die binnen de OESO zijn gemaakt om internationale belastingontwijking en -ontduiking aan te pakken, moet Nederland zich inzetten voor een structurele hervorming van het internationale belastingstelsel waarin economische activiteit leidend is in plaats van juridische aanwezigheid (*unitary taxation*).

- ❑ *Creëer meer financiële transparantie zodat burgers en organisaties zowel bedrijven als overheden ter verantwoording kunnen roepen voor belastingpraktijken en -beleid.*
  - Overheden moeten bedrijven verplichten tot publieke rapportage per land. Deze zogeheten *country-by-country* rapportage maakt het mogelijk om te beoordelen waar bedrijven (reële economische) activiteiten hebben, hoeveel winst zij in verschillende landen genereren en waar zij belasting betalen.
  - De *country-by-country reporting* moet ook inzicht gaan geven in transacties die binnen de bedrijfsgroep – dus tussen groepsentiteiten – plaatsvindt omdat hier de grootste ontwijking valt waar te nemen.

1 Introductie

Naast de grote hoeveelheid media-aandacht voor buitenlandse bedrijven die gebruikmaken van Nederland als doorsluisland, presenteert dit rapport in welke mate Nederlandse bedrijven zelf erin slagen hun effectieve belastingdruk te verlagen. In dit rapport komen de verklaringen voor de hoogte van de belastingdruk en de gevolgen voor de Nederlandse schatkist aan bod. Ook wordt een aantal ontwijkingsstrategieën onder de loep genomen die Nederlandse bedrijven mogelijk inzetten om hun belastingdruk te verlagen. Het rapport is verdeeld in drie delen die ook afzonderlijk te lezen zijn. De indeling wordt hieronder kort toegelicht aan de hand van onderzoeksvragen die in elk deel worden beantwoord. De daarbij gehanteerde onderzoeksmethodologie wordt verder uitgelegd en bovendien uitgebreid besproken in Annex II.

De centrale vraag en aanleiding voor dit onderzoek is: Hoeveel winstbelasting lopen overheden mis door de belastingpraktijken van grote Nederlandse multinationale ondernemingen (MNO's)?

Deel I: De context

- ❑ Wat is de historische context waarbinnen we belastingontwijking door MNO's kunnen plaatsen?
- ❑ Wat verklaart de verhouding tussen de belasting op arbeid versus de belasting op kapitaal, en hoe heeft deze zich ontwikkeld?
- ❑ Wat zijn de reeds bestaande schattingen over misgelopen belastinginkomsten door belastingontwijking?
- ❑ Wat zijn de kenmerkende belastingvoordelen in Nederland waarvan ook Nederlandse bedrijven gebruikmaken?
- ❑ Wat zijn de belangrijkste politieke ontwikkelingen wat betreft de aanpak van belastingontwijking?
- ❑ Gezien de verhouding tussen belasting op arbeid en kapitaal, de bestaande cijfers en de huidige politieke ontwikkelingen – wat is de toegevoegde waarde van dit onderzoek?

Deel II: Het onderzoek naar de effectieve belastingdruk voor de grote Nederlandse bedrijven

- ❑ Wat is de best passende onderzoeksmethodologie en de meest representatieve selectie van bedrijven voor dit onderzoek?
- ❑ Wat is het statutaire tarief voor de vennootschapsbelasting waaraan de winsten van Nederlandse bedrijven zijn onderworpen?
- ❑ Hoe hoog is de effectieve belastingdruk voor de grote Nederlandse bedrijven en wat verklaart het verschil met het statutaire tarief?
- ❑ Hoe hoog zijn de misgelopen belastinginkomsten als gevolg van het verschil tussen de effectieve en statutaire belastingtarieven van de grote Nederlands bedrijven?

Deel III: Ontwikjingsstrategieën van de grote Nederlandse bedrijven

- ❑ Wat zijn veelvoorkomende ontwijkingsstrategieën van MNO's en hoe kunnen indicaties voor het gebruik ervan geïdentificeerd worden?
- ❑ Welke bedrijven lijken gebruik te maken van intra-groepsfinanciering, de notionele renteaftrek in België en het belasting-strategisch vestigen van intellectueel eigendom?
- ❑ Wat zijn de populairste belastingparadijzen voor de grote Nederlandse bedrijven?

2 Contextanalyse

2.1 Introductie

Al verscheidene jaren heeft een groeiende stroom aan mediaberichten, evenals rapporten en campagnes van ngo's, het probleem van belastingontwijking door multinationale ondernemingen (MNO's) op de publieke agenda geplaatst. Het onderwerp staat ook hoog op de internationale politieke agenda. Zo is er de afgelopen jaren binnen de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) door de 34 lidstaten onderhandeld over hoe de gaten in het internationale belastingstelsel gedicht moeten worden. Dat politieke proces – getiteld *Base Erosion and Profit Shifting* (BEPS) – heeft geleid tot afspraken die de landen nu moeten implementeren.

Het is niet de eerste keer dat er een breed debat plaatsvond over de ontwijking van belasting. De vorige keer werden er rond de millenniumwisseling door de OESO⁴, de Europese Commissie (EC) en het Internationaal Monetair Fonds (IMF) ook rapporten gepubliceerd over belastingontwijking. De politieke besluitvorming die hierop volgde heeft het probleem echter niet weten in te dammen. Een verschil tussen het debat nu en vijftien jaar geleden is dat de verontwaardiging breder is en dat de politieke gevolgen groter lijken te zijn. In een periode van crisis en bezuinigingen met grote impact voor veel Nederlandse burgers, is het voor velen onacceptabel geworden dat MNO's hun belastingdruk in extreme mate (kunnen) verlagen.

Dit hoofdstuk schetst de huidige stand van zaken over belastingontwijking en de bredere economische en politieke context. De ontwikkelingen rondom belastingontwijking kunnen niet begrepen worden zonder te kijken naar de relatie tussen overheden onderling en tussen overheden en MNO's. Het hoofdstuk start met een korte historische context. Door de groeiende mobiliteit van kapitaal in een periode van globalisering neemt de concurrentie toe tussen landen om investeringen aan te trekken. Staten worden bovendien door MNO's steeds meer tegen elkaar uitgespeeld. De derde paragraaf gaat in op de gevolgen: een race naar de bodem op het gebied van belastingen en een groei van mogelijkheden voor MNO's om belastingen te ontwijken. In de vierde paragraaf illustreren cijfers en casussen op welke schaal deze belastingontwijking plaatsvindt en hoe. Vervolgens worden de politieke ontwikkelingen in de afgelopen jaren kort beschreven. De conclusie gaat in op de toegevoegde waarde van een grootschalig onderzoek naar belastingontwijking van Nederlandse bedrijven.

---

4 OECD (1998) "Harmful tax competition: an emerging global issue". Paris, OECD: <http://www.oecd.org/tax/transparency/44430243.pdf>.

2.2 Een korte geschiedenis van belastingontwijking

Het ontwijken van belastingen door MNO's en particulieren is geen nieuw verschijnsel.⁵ Grofweg zijn er drie belangrijke periodes te onderscheiden. De eerste is de vorige periode van globalisering van het einde van 19e eeuw tot en met de Eerste Wereldoorlog. In deze periode vond een groei van handel en investeringen plaats. De groei van MNO's ging gepaard met een voortdurend uitbreidend wettelijk kader in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Nederland om dubbele belastingen te voorkomen en bankgeheimen te beschermen (zoals in Zwitserland).⁶ In Nederland werd bijvoorbeeld in 1893 een wet aangenomen waarin winst en dividend uit het buitenland vrijgesteld werden van vennootschapsbelasting (deelnemingsvrijstelling).⁷ In die periode ontstond ook een netwerk van bilaterale belastingverdragen dat tot op de dag van vandaag het politieke en wettelijke kader bepaalt.⁸ Tegenwoordig bestaat het internationale belastingsysteem uit een complexe lappendeken van ruim 3.000 bilaterale belastingverdragen.⁹

In de periode na de Tweede Wereldoorlog, waarin kapitaal minder mobiel was en meer gebonden aan nationale grenzen, was er minder ruimte voor belastingontwijking. In deze periode vond er binnen de grenzen van het oude Britse rijk veel ontwikkeling plaats (Jersey, Britse Maagdeneilanden) en in Londen zelf (eurodollarmarkten), net als in Nederland en de Antillen¹⁰, die belastingontwijking faciliteerden.

De derde periode begint in de jaren 70 met de opkomst van het globaliseringstijdperk. Het model dat in die jaren geleidelijk vorm kreeg, bestond uit het dereguleren van markten, het privatiseren van staatsbedrijven en het vergroten van de mobiliteit van kapitaal. Volgens cijfers van het *World Investment Report 2014* van UNCTAD blijkt dat de activa van MNO's wereldwijd zijn gestegen van 3.893 miljard dollar (18 procent van het bruto wereldproduct) in 1990 tot 96.625 miljard dollar (130 procent van het bruto wereldproduct) in 2013.¹¹ In ruim twintig jaar tijd vermenigvuldigde de omvang van MNO's ruim twintig keer, terwijl de omvang van de wereldeconomie verdrievoudigde. Deze nieuwe wereld van open grenzen voor het kapitaal en snelle technologische vooruitgang betekende dat werknemers, maar ook staten, met elkaar concurreerden voor delen van productieketens.

5 Een historisch overzicht is te vinden in: Palan, R., Murphy, & Chavagneux (2010). *Tax Havens: How Globalization Really Works*. Cornell University Press, Londen. P 107-153.

6 Voor een historisch overzicht van de opkomst van multinationale ondernemingen in Nederland zie: Zanden, van, J.L. (1997). *Een klein land in de 20e Eeuw: economische geschiedenis van Nederland 1914-1995*. Het spectrum, Utrecht. p 48- 72

7 Zie: DNB (2000). *Statistisch Bulletin maart 2000*, p 20, http://www.dnb.nl/binaries/sn2000q1_tcm46-147388.pdf.

8 Voor een uitgebreid overzicht van het ontstaan van het vooroorlogse internationale belastingstelsel zie: Sol Picciotto (1992) *International Business Taxation*. Londen, Weidenfeld and Nicolson. p 1-35.

9 SOMO (2013) "Should the Netherlands sign tax treaties with developing countries?", http://www.somo.nl/publications-en/Publication_3958.

10 Voor een overzicht van de route door de Nederlandse Antillen zie: Geest, van, M., Smits, H, W., (2013) *Nederland Belastingparadijs: Waarom niemand hier belasting betaalt behalve u*. Uitgeverij Business contact, Amsterdam, Antwerpen.

11 UNCTAD (2014) "World Investment Report 2014. Investing in the SDGs: An Action Plan", http://unctad.org/en/Publication-Library/wir2014_en.pdf, p. xviii.

2.3 Groeiende belastingongelijkheid en belastingconcurrentie

Dalende lonen, stijgende winsten

Verschuivende machtsverhoudingen uit zich onder andere in een dalend aandeel van de lonen als percentage van het bruto binnenlands product (bbp) van landen en in dalende belastingen op kapitaal. Het achterblijven van de lonen bij de economische groei is een wereldwijd fenomeen: het aandeel van de lonen in het bruto wereldproduct kromp van 64 procent in 1980 tot 54 procent in 2008.¹² Volgens een studie van De Nederlandsche Bank (DNB) uit 2013 nam in Nederland het aandeel van de lonen in het bbp, gemeten als het beschikbare inkomen van huishoudens, af van 54 procent in 1992 tot 45 procent in 2012.¹³ DNB stelt ook: “Als het aandeel sinds 1992 niet zou zijn afgenomen, dan was het beschikbare inkomen van huishoudens in 2012 € 60 miljard hoger geweest.”

Tegenover dalende lonen staat een stijging van het aandeel van het kapitaalinkomen (winst). Deze posten zijn immers communicerende vaten. Dat wil zeggen: als het aandeel van de beloning van arbeid daalt, leidt dit tot een stijging van de andere post (beloning van kapitaal) en vice versa.

De winsten van MNO's stijgen, maar dit leidt niet tot meer investeringen of belasting. Opgepotte winsten krijgen steeds vaker de vorm van financiële activa in plaats van investeringen in reële activiteiten. Dat wordt ook wel financialisering genoemd.¹⁴ De context van een lager aandeel van lonen en een groter aandeel van de bedrijfswinst in de economie maakt het probleem van belastingontwijking door grote bedrijven nog problematischer. Essentieel daarbij is dat de winsten van bedrijven steeds minder belast worden, terwijl overheden de inkomsten van werknemers steeds meer belasten, zoals verderop in deze paragraaf duidelijk zal worden.

Belastinginkomsten voor de overheid

Stijgende winsten leiden niet automatisch tot hogere belastinginkomsten. In Nederland komt dit onder andere door de verlaging van het statutaire tarief. Uit een onderzoek dat staatssecretaris Wiebes als reactie op een vraag vanuit de Tweede Kamer liet uitvoeren, blijkt dat tussen 2000 en 2011 de winsten van bedrijven groter werden. Daardoor steeg de belastinggrondslag (de maatstaf waarmee de fiscale winst wordt berekend en waarop de vennootschapsbelasting is gebaseerd) in die periode met € 10,3 miljard. Dat had de overheid € 2,4 miljard meer vennootschapsbelasting kunnen opleveren. In plaats daarvan daalden de opbrengsten uit de vennootschapsbelasting in 2011 vergeleken met 2000 met € 4,3 miljard, onder meer door tariefverlagingen en andere maatregelen.¹⁵

In de periode 2001-2013, ongeveer gelijk aan de periode waarnaar staatssecretaris Wiebes onderzoek liet doen, daalde het aandeel van de opbrengst uit de vennootschapsbelasting in het

12 UNCTAD (2013). Trade and Development Report, 2013. UNCTAD http://unctad.org/en/publicationslibrary/trdr2013_en.pdf.

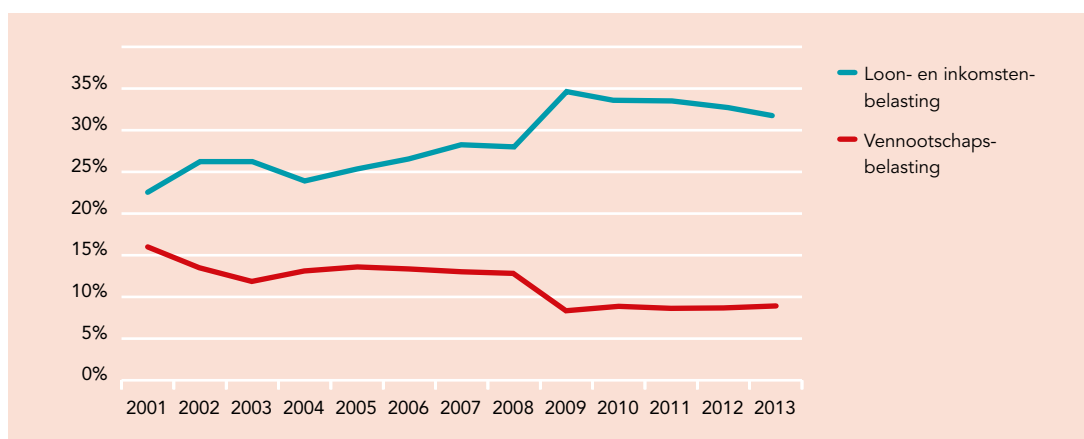
13 DNB (2013). Minder geld in de huishoudportemonnee. DNB: <http://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archieef/dnbulletin-2013/dnb294300.jsp>.

14 Voor een beschrijving van financialisering zie: Fernandez, R., Hendrikse, R. (2015) “Rich corporations, poor societies: the financialisation of Apple”. http://www.somo.nl/publications-en/Publication_4246.

15 “Kamerbrief over analyse Vpb-opbrengsten 2000-2011, 12 februari 2015”, beschikbaar via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/02/12/analyse-vpb-opbrengsten-2000-2011>.

totaal aan belastingen dat de overheid ontving. De grafiek hieronder geeft weer in welke mate de vennootschapsbelasting en de loon- en inkomstenbelasting bijdragen aan de totale belastingen-inkomsten voor de overheid. Zo is te zien dat de opbrengst uit loon- en inkomstenbelastingen als percentage van de totale belastingen stegen van 23 naar 32 procent. In diezelfde periode daalde dat aandeel voor de vennootschapsbelasting: waar de vennootschapsbelasting in 2001 nog goed was voor 16 procent van de totale belastinginkomsten van de overheid, is dat aandeel bijna gehalveerd naar 9 procent in 2013.¹⁶

Figuur 1 Opbrengst uit de vennootschapsbelasting en loon- en inkomstenbelasting als percentage van de totale belastinginkomsten van de Nederlandse overheid

Kortom: terwijl lonen dalen en winsten van MNO's stijgen, draagt de belasting over winst steeds minder bij aan de totale belastinginkomsten voor de overheid en draagt de werknemer via loonbelasting steeds meer bij. Dat leidt tot groeiende ongelijkheid in belastinglasten. Ook vanuit economisch oogpunt is dit nadelig. De winsten die steeds minder belast worden, lekken gedeeltelijk weg. Dat wil zeggen dat ze niet geheel worden geherinvesteerd in de reële economie. Van dat weglekken is veel minder sprake in het geval van lonen, vooral als het lage lonen betreft.

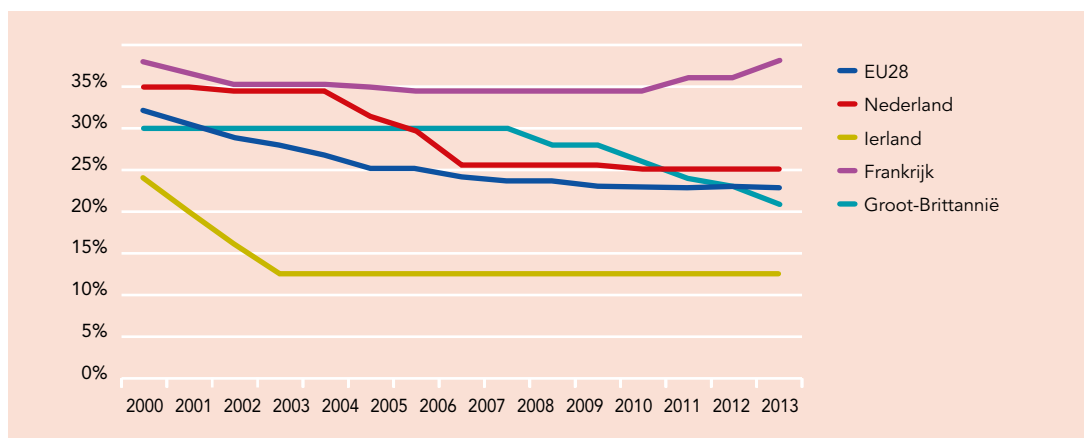
De ontwikkeling van statutaire en effectieve belastingtarieven

Een reden dat staten steeds minder inkomsten genereren uit vennootschapsbelasting is dat de belastingtarieven wereldwijd dalen. De concurrentie tussen staten heeft ertoe geleid dat het

16 Centraal Bureau voor de Statistiek, Statline, Overheidsfinanciën; ontvangen belastingen. Het CBS hanteert de volgende definities: *Vennootschapsbelasting* is belasting die wordt geheven over de winst van ondernemingen. *Loonbelasting* is belasting die door de werkgever wordt ingehouden op het loon van de werknemer, als onderdeel van de loonheffing. *Inkomstenbelasting* is een belasting op inkomen. Bij de bron ingehouden belastingen op inkomen, zoals loonbelastingen en regelmatige voorschotten op de inkomstenbelasting, kunnen worden geregistreerd in de periode waarin ze worden betaald, terwijl eindafrekeningen kunnen worden geregistreerd in de periode waarin de belastingverplichting is vastgesteld. Inkomstenbelasting is verschuldigd over het belastbaar inkomen uit werk en woning en uit sparen en beleggen.

gemiddelde statutaire tarief in de EU daalde van 32 procent in 2000 naar 22,9 procent in 2014. In Nederland daalde het percentage in diezelfde periode van 35 procent naar 25 procent.¹⁷ In de jaren 80 lagen de belastingtarieven op bedrijfswinsten nog hoger. Data van de OESO laat zien dat het gemiddelde in OESO-landen toen rond de 47,5 procent lag.¹⁸ De figuur hieronder laat de ontwikkeling van belastingtarieven in de EU als geheel zien, en van een aantal afzonderlijke landen.

Figuur 2: De ontwikkeling van statutaire belastingtarieven (in procenten) voor bedrijfswinsten in de Europese Unie

Naast statutaire tarieven is ook de effectieve belastingdruk van belang. Bedrijven betalen vaak minder, en soms meer, belasting over de gegenereerde winst dan het statutaire tarief doet verwachten. Belastingontwijking is één van de verklaringen, zoals uitgebreid aan bod zal komen in paragraaf 4.3.3. Cijfers over de effectieve belastingdruk zijn echter in veel mindere mate beschikbaar. Dit onderzoek tracht bij te dragen aan de gelimiteerde informatie die er momenteel is. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) berekende in 2008 dat de “de effectieve belastingdruk bij de grootste Nederlandse vennootschappen in de periode 2001-2006 schommelde tussen de 32 en 25 procent.”¹⁹ De daling van de statutaire vpb-tarieven in die periode speelt hierbij een rol.²⁰

Belastingconcurrentie

De verlaging van statutaire tarieven is onderdeel van de concurrentieslag tussen landen om bedrijven en investeringen aan te trekken. Als landen verweekeld raken in een zogenaamde race

17 Eurostat (2014) Taxation trends in the European Union, p. 36-37.

18 Tax Foundation, “OECD Corporate Income Tax Rates, 1981-2013”, 18 December 2013, <http://taxfoundation.org/article/oecd-corporate-income-tax-rates-1981-2013>. Gebaseerd op OESO-data: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=58204>.

19 Bron: F.A. Bongers (2008) De effectieve druk van de vennootschapsbelasting, 2001-2006, p. 31. Het CBS voerde dit onderzoek uit op basis van geaggregeerde data uit de Statistiek Financiën Grote Ondernemingen (SFGO). In dit SOMO-onderzoek wordt andere data gebruikt, zoals wordt uitgelegd in de volgende hoofdstukken en Annex II over de onderzoeksmethodologie.

20 Ibid., p. 13.

naar de bodem, kan dat leiden tot een destructieve uitholling van de belastinggrondslag.²¹ Naast het verlagen van tarieven zetten landen ook andere middelen in. Er worden belastingvoordelen gecreëerd, zoals bepaalde vrijstellingen, die de belastinggrondslag verkleinen. Groot-Brittannië ontwikkelde recentelijk nog een patentbox die de belasting verlaagt op winsten uit onderzoek en intellectueel eigendom. Nederland heeft al een dergelijke innovatiebox (zie paragraaf 2.5). Bovendien verlaagden de Britten sinds 2008 elk jaar het winstbelastingtarief, zoals in de figuur 2 te zien is. Onder internationale druk moet Ierland in de komende jaren een eind maken aan wat in de volksmond heet ‘the Double Irish’ – waarbij MNO’s misbruik maken van de Ierse definitie van belastingplichtige. Een Iers bedrijf dat vanuit een ander land, bijvoorbeeld Bermuda, wordt ‘gemanaged’ is niet belastingplichtig in Ierland. Ierland liet echter tegelijkertijd weten ook een patentbox te willen ontwikkelen.²² In Luxemburg kunnen bedrijven – net als in Nederland – *rulings*, of belastingafspraken, afsluiten met de overheid. De Europese Commissie doet onderzoek naar een aantal van deze afspraken in Luxemburg, evenals in Ierland, België en Nederland.²³

Deze voorbeelden zijn illustratief voor de strijd waarin (een aantal) Europese landen verwickeld zijn om de meeste investeringen en bedrijven binnen te halen. Dat leidt vaak tot gunstige situaties voor MNO’s die met het opzetten en aanpassen van eigendoms- en financieringsstructuren gebruik kunnen maken van de belastingvoordelen in de verschillende landen. De race naar de bodem in Europa staat op gespannen voet met de inspanningen die Europese landen binnen de EU gezamenlijk ondernemen om het probleem van belastingontwijking en -ontduiking juist aan te pakken.

2.4 Belastingontwijking: cijfers en voorbeelden

MNO’s profiteren van dalende belastingtarieven. Daarnaast zoeken velen echter ook de grenzen van de wet op om belasting te ontwijken. Er wordt vaak gesteld dat belastingontwijking binnen de grenzen van de wet past en dus legaal is, terwijl belastingontduiking illegaal is omdat het inhoudt dat de belastingplichtige expres een verkeerd beeld van de werkelijkheid geeft. Bijvoorbeeld door bonnen te vervalsen. In de praktijk komen deze praktijken op een glijdende schaal en in combinatie voor. Het verlagen van de belastingdruk door juridische constructies zoekt immers de grenzen van de wet op en speelt met het verschil tussen materiële en juridische werkelijkheid. Het verschil wordt pas duidelijke als er misbruik door de belastingdienst geconstateerd wordt en de wet door een

-
- 21 Deze schadelijke concurrentie wordt door sommigen ook wel bestempeld als een ‘belastingoorlog’. Zie bijvoorbeeld het interview met John Christensen, directeur van het internationale Tax Justice Network: Follow the Money, “Internationale belastingen: concurrentie of oorlog? [interview]”, 11 februari 2016, <https://www.ftm.nl/artikelen/internationale-belastingen-concurrentie-of-oorlog>.
- 22 Bloomberg, “Noonan Plans 6.25% Patent-Box Tax as ‘Double Irish’ Ends”, 13 October 2015, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-10-13/noonan-plans-6-25-patent-box-tax-as-double-irish-end>. De zogeheten ‘knowledge development box’ is ondertussen geïntroduceerd, zie dit statement van de Ierse Minister van Financiën op 22 oktober 2015: <http://www.finance.gov.ie/news-centre/press-releases/minister-finance-publishes-finance-bill-2015>.
- 23 De Europese Commissie oordeelde dat de rulling tussen Luxemburg en Fiat een vorm van ongeoorloofde staatssteun was. Onderzoek naar de rulings met Amazon en McDonald’s lopen nog. Zie: Europese Commissie, “State aid: Commission opens formal investigation into Luxembourg’s tax treatment of McDonald’s”, persbericht 3 december 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6221_en.htm.

rechter wordt toegepast. Zoals een Britse minister van Financiën in de jaren 70 treffend zei: “Het verschil tussen belastingontwijking en belastingontduiking is de dikte van een gevangenis muur”.²⁴ Er zijn meerdere cijfers die een indicatie geven van de grootte van belastingontwijking door MNO's. Dit zijn in alle gevallen schattingen die vrijwel nooit alle vormen van ontwijking behelzen. In de meeste gevallen zijn de cijfers gebaseerd op macro-economische cijfers.

Cijfers

Richard Murphy van Tax Research UK rekende in 2012 uit dat de Europese Unie als geheel € 150 miljard per jaar aan belastingontwijking en € 860 miljard aan belastingontduiking verliest.²⁵ Een rapport van SOMO uit 2015 laat zien dat door de ontwijkingstrategieën van één Canadees mijnbouwbedrijf Griekenland € 1,7 miljoen verloor in 2012-2013 door leningsconstructies met Nederland en Barbados.²⁶ De UNCTAD berekende in 2015 dat ontwikkelingslanden US\$ 100 miljard aan inkomsten verliezen door de belastingontwijking door multinationals.²⁷ Dat is volgens de UNCTAD zelf een conservatief cijfer. Een oudere schatting die vaak wordt aangehaald is van Christian Aid. In 2008 berekende deze Britse ngo dat ontwikkelingslanden jaarlijks ongeveer US\$ 160 miljard verliezen door *false invoicing* en *transfer mispricing*, bekende ontwijkingstrategieën van MNO's.²⁸

Voorbeelden

Naast macro-economische cijfers die enige duiding kunnen geven over de grootte van belastingontwijking door bedrijven, zoals geld dat door brievenbusfirma's stroomt²⁹, zijn er in de afgelopen jaren meerdere cases gepubliceerd door media en ngo's. Deze cases illustreren de manier waarop bedrijven de belasting ontwijken en welke landen en bedrijfsstructuren daarbij worden gebruikt. Nederland wordt door veel bedrijven gebruikt als doorsluishaven, zoals verschillende cases laten zien.³⁰ Er zijn echter ook voorbeelden bekend over hoe Nederlandse bedrijven op agressieve wijze hun belastingdruk verlagen.

---

24 Originele quote: “The difference between tax avoidance and tax evasion is the thickness of a prison wall”, zie Elliffe C., “The Thickness of a Prison Wall - When Does Tax Avoidance Become a Criminal Offence?” in *New Zealand Business Law Quarterly*, Vol. 17, No. 4, pp. 441-466, December 2011.

25 Murphy, R. (2012) Closing the European Tax Gap, in opdracht van de Europese sociaaldemocraten, beschikbaar via http://www.socialistsanddemocrats.eu/sites/default/files/120229_richard_murphy_eu_tax_gap_en.pdf

26 SOMO (2015) “Klatergoud”, beschikbaar via http://www.somo.nl/publications-nl/Publication_4177-nl?set_language=nl http://www.somo.nl/publications-nl/Publication_4177-nl.

27 UNCTAD, World Investment report 2015, 2015, p. 200.

28 Christian Aid (2008) Death and taxes: the true toll of tax dodging, www.christianaid.org.uk/images/deathandtaxes.pdf.

29 SOMO, Belastingvrije winsten, <http://read.somo.nl/story/tax-free-profits/?lang=nl>.

30 Zo kwam Starbucks herhaaldelijk in het nieuws omdat het bedrijf Nederland gebruikt als doorsluishaven: NOS, “Zo ontwijkt Starbucks belasting”, 14 november 2014, <http://nos.nl/artikel/2003835-zo-ontwijkt-starbucks-belasting.html> Andere bekende voorbeelden zijn Google, Apple, Yahoo, Mylan.

□ *Nederlandse Spoorwegen*

De Volkskrant berichtte in 2012 dat de Nederlandse Spoorwegen door een belastingroute via Ierland € 250 miljoen te weinig belasting hadden betaald sinds 1999.³¹ Door via een dochterbedrijf in Ierland treinmaterieel aan te schaffen, en die vervolgens op papier te verhuren aan de NS in Nederland, kon het bedrijf gebruikmaken van de lage winstbelastingtarieven in Ierland. In 2015 kondigde het kabinet aan dat de NS de belastingvoordelen via Ierland gaat afbouwen.³²

□ *WE*

Kledingbedrijf WE werd door televisieprogramma Zembla uitgelicht.³³ Informatie over het bedrijf kwam naar buiten door het zogenaamde *Luxemburg Leaks* schandaal. Er werden honderden rulings gelekt: belastingafspraken tussen de Luxemburgse overheid en bedrijven die details over structuren en belastingbetalingen bevatten. WE zette met behulp van PWC een ontwijkingsstructuur op om hun winsten via Luxemburg naar de Britse Maagdeneilanden te sluizen. Door hoge interne prijzen voor rente en royalty's te rekenen, werden de winsten in de landen waar het bedrijf daadwerkelijk actief was laag gehouden.³⁴

□ *ASML*

Dezelfde Zembla aflevering liet ook zien op welke manier HEMA en ASML de belasting ontwijken. Laatstgenoemde gebruikt de populaire Belgische route die ook in dit onderzoek nog uitgebreid aan bod komt. In België kunnen deze bedrijven gebruik maken van de notionele renteaftrek waarbij bedrijven een fictieve rente op hun eigen vermogen berekenen en die mogen aftrekken van de winstbelasting.³⁵

2.5 Belastingvoordelen en politieke ontwikkelingen in Nederland

De aanpak van belastingontwijking staat in binnen- en buitenland ook hoog op de politieke agenda. Nederland komt vaak in het nieuws als doorsluisland waar buitenlandse multinationals door middel van brievenbusfirma's gebruikmaken van het gunstige fiscale klimaat van Nederland. De brievenbusfirma's functioneren als doorsluisvehikels voor winsten naar belastingparadijzen, die een nihil of extreem laag tarief kennen alsook financiële geheimhouding. Maar Nederlandse bedrijven kunnen ook gebruikmaken van belastingvoordelen die de overheid hen biedt, zoals hieronder omschreven.

31 Volkskrant, "NS ontwijkt belasting door treinen te kopen via Ierland", 1 september 2012, <http://www.volkskrant.nl/economie/ns-ontwijkt-belasting-door-treinen-te-kopen-via-ierland~a3309656/>.

32 Rijksoverheid, "Nederlandse Spoorwegen bouwt belastingvoordeel via Ierland af", 25 maart 2015, <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2015/03/25/nederlandse-spoorwegen-bouwt-belastingvoordeel-via-ierland-af>.

33 Zembla, uitzending: Nederland belastingparadijs, het vervolg, uitgezonden op 4 maart 2015, te vinden op: <http://zembla.vara.nl/seizoenen/2015/afleveringen/11-03-2015>.

34 Trouw, "De winst van WE reist de halve wereld over", 6 November 2014, <http://www.trouw.nl/tr/nl/33101/Luxleaks/article/detail/3783689/2014/11/06/De-winst-van-WE-reist-de-halve-wereld-over.dhtml>.

35 Financieele Dagblad, "Fiscale Belgiëroute populair bij Nederlandse multinationals", 11 maart 2015, <http://fd.nl/economie-politiek/1096213/gebruik-fiscale-belgie-route-groeit-bij-nederlandse-multinationals>.

Innovatiebox

Nederland tracht innovatie in het bedrijfsleven te stimuleren met belastingvoordelen. Onder de zogeheten innovatiebox worden de winsten die bedrijven uit octrooien of patenten genereren tegen een laag tarief belast. Nederland verlaagde in 2010 dit tarief van 10 naar 5 procent. Over winst die voor tenminste 30 procent ontleend is aan octrooien hoeft een bedrijf slechts 5 procent belasting te betalen (ten opzichte van het wettelijke tarief van 25 procent). De innovatiebox kost de Nederlandse overheid geld. Het levert immers minder belasting op. Uit de evaluatie van Dialogic, in opdracht van het ministerie van Financiën, blijkt dat het 'budgettaire beslag' steeg van € 52 miljoen in 2008 naar € 697 miljoen in 2012.³⁶ Dat betekent dat € 679 miljoen aan belastingkorting naar bedrijven ging, dat is 5,9 procent van de totale vpb-ontvangsten.³⁷ In diezelfde periode steeg het aantal bedrijven dat gebruik maakte van de innovatiebox van 224 naar 1725. In de evaluatie wordt geconcludeerd dat de innovatiebox doeltreffend en doelmatig is. In een CPB-studie uit 2016 over kansrijk innovatiebeleid in Nederland worden kanttekeningen geplaatst bij de effectiviteit en het bereik van de box.³⁸ Een aantal uitvoeringsproblemen van de innovatiebox door onduidelijke definities en omschrijvingen in de wet vraagt om specialistische kennis, die voor het mkb moeilijker in huis is te halen. Uit het onderzoek van Dialogic blijkt dan ook dat 70 procent van de voordelen van de innovatiebox bij grote bedrijven (met meer dan 1.000 werknemers) terecht komt.³⁹ Bovendien merkt het CPB op: "Ook geven instrumenten zoals de innovatiebox meer prikkels en mogelijkheden voor het verschuiven van winst tussen landen".⁴⁰ Hoewel de mogelijkheden hiervoor niet zo groot zijn als bij patentboxen in andere landen, hanteert Nederland wel één van de laagste tarieven vergeleken met patentboxen in andere Europese landen.

Twijfels over de legitimiteit en impact van de Nederlandse innovatiebox worden ook buiten Nederland geuit. Recentelijk stelde de OESO het volgende met betrekking tot de innovatiebox: "Generic support for innovation and R&D is more concentrated on tax incentives as opposed to direct funding, than in most other OECD countries, and the overall mix may excessively favour incumbents and be less suited for more risky and longer-term innovation activities. Tax incentives of the mina programme are well designed, however, direct funding as a share of GFP is low and the impact of the innovation box remains uncertain despite the planned changes".⁴¹

Deelnemingsvrijstelling

De deelnemingsvrijstelling – zoals in paragraaf 2.2 al werd opgemerkt – stamt uit de 19e eeuw en zorgt ervoor dat voordelen uit (buitenlandse) deelnemingen in veel gevallen zijn vrijgesteld in Nederland. Dit betekent dat winsten en verliezen van de dochteronderneming niet (nogmaals) belast worden of kunnen worden afgetrokken bij het moederbedrijf. Doel van de deelnemingsvrijstelling is om dubbele belasting tegen te gaan. Echter, de praktijk leert dat de vrijstelling soms ook kan

-
- 36 Hartog, P. den, e.a. (2015) Evaluatie innovatiebox 2010-2012, Dialogic. Als bijlage bij Kamerbrief Evaluatie van de innovatiebox, 19 februari 2016, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/02/19/kamerbrief-betreffende-kabinetsreactie-evaluatie-innovatiebox>.
- 37 Hartog, P. den, e.a. (2015) Evaluatie innovatiebox 2010-2012, Dialogic, p. 38.
- 38 CPB (2016) Kansrijk innovatiebeleid, p. 85-92.
- 39 Hartog, P. den, e.a. (2015) Evaluatie innovatiebox 2010-2012, Dialogic, p. 40.
- 40 CPB (2016) Kansrijk innovatiebeleid, p. 87.
- 41 OESO (2016) Economic Survey of The Netherlands 2016, p. 32, <http://www.oecd.org/eco/surveys/economic-survey-netherlands.htm>.

worden toegepast in gevallen waar geen of zeer weinig belasting is betaald op het niveau van de buitenlandse dochteronderneming.⁴²

Rulings

Rulings zijn geheime afspraken tussen overheid en bedrijven over de belasting die laatstgenoemden moeten betalen. Een ruling kan een voorafgaande prijsafpraak zijn (Advanced Pricing Agreement - APA) of een voorafgaande belastingafpraak (Advanced Tax Ruling - ATR) – hetgeen bedrijven “zekerheid vooraf” geeft over de toepassing van de wet op hun feiten en omstandigheden in Nederland.⁴³ De aantallen ATR's en APA's die werden afgesloten in 2012, 2013 en 2014 zijn weergegeven in onderstaande tabel.⁴⁴ Er is niets bekend over het totale aantal rulings dat geldt in deze jaren, alleen over het aantal dat werd afgesloten. Rulings kunnen echter langer dan een jaar van toepassing zijn. Daarom kan er op basis van de aantallen in de tabel geen conclusie worden getrokken over het aantal rulings dat in deze jaren bestond tussen belastingdienst en bedrijven.

Tabel 1: Aantal afgesloten rulings van de Nederlandse belastingdienst met in Nederland gevestigde bedrijven, 2012-2014

	2012	2013	2014
ATR	468	441	429
APA	247	228	203
Totaal	715	669	632

Volgens de beperkte gegevens die publiekelijk beschikbaar zijn over APA's, komt geen enkele andere EU-lidstaat ook maar in de buurt van het aantal overeenkomsten dat Nederland afsluit.⁴⁵ De rullingpraktijk kwam in Nederland onder druk te staan door media-aandacht en politieke ophef. Het journalistieke project *Luxemburg Leaks* gaf eind 2014 voor het eerst een kijkje in de inhoud van rulings. Het oordeel van de Europese Commissie over de ruling tussen de Nederlandse overheid en Starbucks – dat het een vorm van illegale staatssteun is – vergrootte de druk op het bestaan van rulings en het gebrek aan transparantie daaromtrent in Nederland. Het kabinet verdedigt echter deze afspraken die bedrijven kunnen maken met de Nederlandse belastingdienst.

42 In het boek *Het Belastingparadijs. Waarom niemand hier belasting betaalt – behalve u*, noemen de auteurs de deelnemingsvrijstelling, toen deze werd ontwikkeld eind 19e eeuw, “de eerste hypermoderne vorm van belastingontwijking”. Zie Geest, M. van e.a. (2013) *Het Belastingparadijs. Waarom niemand hier belasting betaalt – behalve u*, p. 25.

43 Nederlandse regering. (2015). “APA/ATR-beleid”, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/belastingen-voor-ondernemers/inhoud/belastingen-internationale-ondernemers/apa-atr-beleid>.

44 Ministerie van Financiën, “Overzicht van afgegeven rulings en overzicht van uitgewisselde informatie met andere lidstaten”, bijlage bij Kamerbrief ‘Informatie verstrekt aan TAXE’, 12 juni 2015, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2015/06/12/overzicht-van-afgegeven-rulings-en-overzicht-van-uitgewisselde-informatie-met-andere-lidstaten>. Rulings kunnen langer dan een jaar gelden. De getallen in de tabel geven daarom niet weer hoeveel rulings er in dat jaar van toepassing waren, maar alleen hoeveel er werden afgesloten.

45 Eurodad (2015) *50 shades of tax dodging*, <http://www.eurodad.org/files/pdf/1546494-fifty-shades-of-tax-dodging-the-eu-s-role-in-supporting-an-unjust-global-tax-system.pdf>.

Politiek

In het Nederlandse parlement – de Eerste Kamer en de Tweede Kamer – wordt regelmatig gedebatteerd over belastingontwijking. Kritische vragen en moties roepen op tot het vergroten van transparantie en het dichten van ‘loopholes’ in het Nederlandse belastingregime. Het kabinet voert beperkte veranderingen door, maar blijft tegelijkertijd vasthouden aan de bescherming van het Nederlandse ‘fiscale klimaat’. Internationale afspraken binnen de OESO (zie ook hieronder) zullen worden geïmplementeerd, maar: “De reële budgettaire opbrengsten van BEPS die tot een onbedoelde relatieve verslechtering van het Nederlandse fiscale vestigingsklimaat leiden, wil het kabinet waar mogelijk gericht aanwenden om zo een zo aantrekkelijk fiscaal vestigingsklimaat te behouden”.⁴⁶ Het belang van de kwaliteit van investeringen die men wilt aantrekken blijft vaak onduidelijk. De focus op een ‘zo aantrekkelijk fiscaal vestigingsklimaat’ heeft in de praktijk immers geleid tot een groot aantal brievenbusfirma’s – 80 procent van de inkomende en uitgaande buitenlandse investeringen in ons land vloeien door lege hulzen – die niets tot weinig te maken hebben met reële economische activiteit of werkgelegenheid.⁴⁷

2.6 Internationale politieke ontwikkelingen

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk al werd aangestipt, voerde de internationale gemeenschap in de afgelopen jaren discussie binnen de OESO over de aanpak van belastingontwijking. De 34 leden van de OESO publiceerden in 2015 de afspraken die zij maakten om winstverschuivingen tegen te gaan en de belastinggrondslag van landen te beschermen tegen uitholling door belastingontwijking.⁴⁸ De afspraken variëren van suggesties voor maatregelen tot harde afspraken over minimumstandaarden omdat de landen het niet overal over eens zijn geworden. In 2016 (en daarna) worden een aantal thema’s opgevolgd en gemaakte afspraken geïmplementeerd. Het betreft een heel spectrum aan onderwerpen, zoals beperking van de renteaftrek, tegengaan van verdragenmisbruik, vergroten van transparantie en het bestrijden van hybride structuren.⁴⁹

In Europa wordt het belang van samenwerking op het gebied van belastingen ook ingezien, ondanks het feit dat belastingen voor een groot deel een nationale aangelegenheid zijn en er dus altijd unanimiteit nodig is op Europees niveau voor besluitvorming. Zoals Pierre Moscovici, Eurocommissaris voor Economische en Financiële Zaken, Belastingen en Douane recentelijk zei: “*The fight against tax avoidance and the quest for fairer taxation are among our highest political priorities*”.⁵⁰ De Europese Commissie presenteerde de afgelopen jaren verschillende actieplannen, maar heeft te maken met de Europese Raad die veel voorstellen blokkeert. Het Europees Parlement is vaak

46 Ministerie van Financiën, Kamerbrief appreciatie uitkomst BEPS-project en vooruitblik Nederlands fiscaal vestigingsklimaat, 5 oktober 2015.

47 SOMO, “Belastingvrije winsten”, <http://read.somo.nl/story/tax-free-profits/?lang=nl>.

48 Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), BEPS 2015 final reports, <http://www.oecd.org/tax/beps-2015-final-reports.htm>.

49 Een financieringsinstrument dat door de lidstaat van een dochteronderneming wordt gekwalificeerd als een lening met interestaftrek (bv. België), terwijl de lidstaat van de moeder vennootschap deze beschouwt als een deelneming en de interesten als dividenden vrijstelt (bv. Luxemburg of Nederland).

50 Europese Commissie, “Fighting Tax Avoidance: Commissioner Moscovici welcomes final adoption of international tax reform package”, 5 oktober 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-15-5773_en.htm.

progressiever, zo kwam een onderzoekscommissie daarvan met een rapport waarin verregaande maatregelen werden aanbevolen.⁵¹

Een van de belangrijkste initiatieven van de Europese Commissie is een gemeenschappelijke geconsolideerde heffingsgrondslag voor de vennootschapsbelasting (in het Engels afgekort tot CCCTB).⁵² De CCCTB is een geheel van regels dat ervoor moet zorgen dat het belastbare inkomen van een bedrijf overal in de EU op dezelfde manier wordt berekend. Bedrijven kunnen hun winsten en verliezen voor hun Europese activiteiten tegen elkaar afzetten en betalen dan belasting over de nettowinst die zij in de EU genereren. Vervolgens zijn alle lidstaten waar het bedrijf actief is gerechtigd een deel van het inkomen te belasten op basis van een aantal factoren: activa, arbeid en omzet. Deze factoren en de formule op basis waarvan het inkomen verdeeld wordt over de lidstaten staan ter discussie. In 2015 stelde de Europese Commissie daarom voor het CCCTB-systeem stapsgewijs in te voeren.⁵³

2.7 Relevantie van dit onderzoek

Op basis van de voorgaande paragrafen kunnen we een aantal conclusies trekken met betrekking tot de relevantie en waarde van dit onderzoeksrapport.

- ❑ De historische analyse laat zien dat in de afgelopen decennia, mede door de invloed van toenemende globalisering de verhoudingen tussen arbeid en kapitaal, en de mate waarin deze beloond worden, veranderden. Het aandeel van lonen in het bbp daalt, terwijl winsten stijgen. Bovendien groeit de ongelijkheid wat betreft de mate waarin lonen en winsten worden belast: terwijl lonen steeds meer worden belast, worden winsten juist steeds minder belast. Dit onderzoek geeft meer inzicht hoe winsten van Nederlandse bedrijven werkelijk belast worden.
- ❑ Deze belastingongelijkheid wordt mogelijk gemaakt door landen die in een voortdurende concurrentiestrijd zijn met elkaar om buitenlandse investeringen aan te trekken. Bedrijven, in hun zoektocht naar een zo laag mogelijke belastingdruk, spelen landen daarbij tegen elkaar uit. De verliezen voor de staatskas die daarmee gepaard gaan, moeten worden opgevangen door werknemers en consumenten. Cijfers over de werkelijke belastingdruk voor bedrijven – zoals dit onderzoek – geven burgers en politici inzicht in de grootte van deze verliezen in belastinginkomsten voor de samenleving.

---

51 Report of the Special Committee on Tax Rulings and Other Measures Similar in Nature or Effect, 5 November 2015, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fTEXT%2bREPORT%2bA8-2015-0317%2b0%2bDOC%2bXML%2bV0%2f%2fEN&language=EN>.

52 Europese Commissie website, "Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB)", http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/common_tax_base/index_en.htm.

53 Europese Commissie, "A Fair and Efficient Corporate Tax System in the European Union: 5 Key Areas for Action", 17 juni 2015, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/company_tax/fairer_corporate_taxation/com_2015_302_en.pdf.

- De cijfers die in de laatste jaren naar buiten zijn gekomen over de omvang van belastingontwijking en de daaraan verbonden kosten voor overheden en burgers zijn ofwel 1) gebaseerd op macro-economische gegevens waar rekenmethodes op worden losgelaten om tot een schatting te komen, ofwel 2) berekend voor één bedrijf waarbij er micro-cijfers op bedrijfsniveau worden geanalyseerd. Het onderzoek van het Australische Tax Justice netwerk in samenwerking met een Australische vakbond is daarbij een uitzondering.⁵⁴ Het rapport dat zij publiceerden onderzocht de belastingdruk voor de 250 grootste Australische bedrijven. Dit soort data (gepubliceerd op bedrijfsniveau) is nooit eerder vergaard voor een grote groep Nederlandse bedrijven. Een onderzoek dat verder gaat dan macro-economische data én zich niet beperkt tot één casus, biedt daarom nieuwe inzichten in de belastingdruk voor Nederlandse bedrijven en de strategieën die worden gebruikt om de belastingdruk te verlagen.
- De aanpak van belastingontwijking staat nationaal en internationaal hoog op de politieke agenda's. Om politici en overheden tot actie en hervormingen te bewegen is een aanhoudende maatschappelijke druk nodig. Hoewel de rol van Nederland als doorsluishaven voor MNO's steeds bekender wordt, is veel minder duidelijk over de omvang van de belastingverplichtingen wereldwijd van Nederlandse bedrijven zelf. Dit onderzoek tracht dit informatie-gat te dichten en geeft daarmee ook een impuls aan het maatschappelijke en politieke debat in Nederland.

---

54 Het Australische onderzoek *Who pays for our common wealth?* (<http://www.unitedvoice.org.au/news/who-pays-our-common-wealth>) vormt een belangrijke leidraad voor dit onderzoek. Het wordt daarom verder besproken in de Methodology Annex (II).

3 Bedrijveselectie, bronnen en belastingen

3.1 Introductie

Dit rapport onderzoekt de effectieve belastingdruk⁵⁵ voor bedrijven in Nederland over tien jaar (2005-2014). Deze effectieve belastingdruk wordt berekend, evenals het verschil met het statutaire tarief en de geassocieerde verliezen in belastinginkomsten voor overheden. Vervolgens wordt getoetst hoeveel bedrijven voldoen aan een aantal indicatoren voor belastingontwijking. Onderzoek naar de effectieve belastingdruk voor de grootste Nederlandse bedrijven vergt een aantal keuzes. In dit hoofdstuk wordt uitgelegd naar welke groep bedrijven onderzoek is gedaan, welke bronnen zijn gebruikt om data over deze bedrijven te verzamelen en wat er precies bedoeld wordt met ‘belastingen’. Tot slot worden de belangrijkste methodologische beperkingen van dit onderzoek aangestipt. Verdere toelichting en meer details over de onderzoeksmethodologie is te vinden in Annex II.

3.2 Bedrijven

Het onderzoek maakt onderscheid tussen twee groepen bedrijven: beursgenoteerde bedrijven en niet-beursgenoteerde bedrijven. In totaal zijn 151 bedrijven meegenomen in het onderzoek:

- 93 beursgenoteerde Nederlandse bedrijven. Dit deel van de onderzoekspopulatie bestaat uit bedrijven die:
  - op enig moment gedurende de jaren 2005-2014 genoteerd waren op de Amsterdamse Beurs (Euronext); en
  - deel uitmaakten van één van de volgende drie beursindices: AEX (Amsterdam Exchange Index), AMX (Amsterdam Midkap Index) of de AScX (Amsterdam Small Cap Index); en
  - gevestigd zijn in Nederland; en
  - waarvoor een minimum van vier jaar aan data (wat betreft vennootschapsbelasting) beschikbaar is.⁵⁶

---

55 Voor een uitleg over het begrip effectieve belastingdruk, zie de trefwoordenlijst.

56 Shell en ABN AMRO zijn niet meegenomen in de selectie van dit onderzoek, alhoewel zij wel voldoen aan de vier criteria die hier worden genoemd. De grootte van Shell en de hoge belastingen die zij betalen in landen waar olie wordt gewonnen – zoals Noorwegen en Nigeria – beïnvloeden de onderzoeksresultaten zodanig dat deze resultaten geen realistisch beeld geven voor de gehele onderzoekspopulatie. ABN AMRO is niet meegenomen vanwege de uitzonderingspositie die de bank inneemt door het nationalisatieproces in 2008. Meer uitleg over de selectiekeuze is te vinden in Annex II over de onderliggende methodologie van dit onderzoek.

- De grootste 58 niet-beursgenoteerde Nederlandse bedrijven. Deze bedrijven hadden in 2013-2014 een omzet van minimaal € 500 miljoen hadden en voor minimaal drie jaar data beschikbaar. Dit deel van de onderzoekspopulatie bestaat uit:
  - Familiebedrijven. Deze groep bedrijven is van groot belang voor de Nederlandse economie. Ruim 260.000 familiebedrijven zijn verantwoordelijk voor de helft van het Nederlandse bbp. In dit onderzoek worden alleen de grootste familiebedrijven meegenomen.
  - Coöperaties (exclusief zorgverzekeraars). Dit is een specifieke bedrijfsvorm die in Nederland traditioneel veel voorkomt in de agrarische sector. Het geeft kleinere ondernemers de mogelijkheid zich te verenigen en zo hun economische macht te vergroten.⁵⁷ Een aantal groeide uit tot grote bedrijven. Bekende voorbeelden zijn FrieslandCampina en Rabobank. De coöperatie is een vereniging die bestuurd wordt door haar leden. Ze hebben geen aandeelhouders.

Zie Annex I voor een volledige lijst van alle bedrijven die tot de onderzoekspopulatie behoren in dit rapport.

3.3 Databronnen

De volgende bronnen zijn gebruikt voor de dataverzameling in dit onderzoek:

- Thomson Reuters Eikon database (Datastream)
- Orbis database van Bureau van Dijk
- Financiële jaarverslagen van bedrijven die online beschikbaar zijn
- Kamer van Koophandel
- Statistiek Financiën Grote Ondernemingen (SFGO) van het CBS
- Balanscentrale van de Nationale Bank van België

De informatie uit de databases kan incorrect of onvolledig zijn. Vanwege de grote onderzoekspopulatie, lange tijdsperiode en de hoeveelheid gegevens die zijn geëxtraheerd uit de databases voor dit onderzoek, is de informatie uit de databases niet handmatig gecontroleerd.

3.4 Belastingen

Welke belastingen?

De bevindingen in dit rapport gaan over de winstbelasting van grote Nederlandse bedrijven. Echter, bedrijven betalen meerdere soorten belastingen. Sommige belasting, zoals btw, worden door bedrijven geïnd en afgedragen aan de overheid, maar in feite betaald door de consument. Als een bedrijf dividend uitkeert aan aandeelhouders moet er over deze geldstromen ook belasting – zogeheten dividendbelasting – worden betaald. Deze wordt betaald door de aandeelhouders, maar alvast ingehouden door het bedrijf. Zo werkt ook de loonbelasting die een bedrijf inhoudt op het salaris van personeel waardoor de inkomstenbelasting van werknemers verlaagd wordt. Over al deze soorten belastingen gaat dit rapport *niet*.

---

57 Nationale Coöperatieve Raad (NCR), <http://www.cooperatie.nl/over-cooperaties>

De belasting die in dit rapport centraal staat, is de belasting die een bedrijf over de winst moet betalen: de vennootschapsbelasting. De vennootschapsbelasting wordt betaald over de *fiscale* winst die een bedrijf maakt in een boekjaar, de periode waarover een financieel verslag loopt. Het onderzoek naar de effectieve belastingdruk voor bedrijven is gebaseerd op de cijfers uit de financiële verslagen van Nederlandse bedrijven. Deze financiële verslagen zijn geconsolideerde verslagen. Dat betekent dat hierin de resultaten van een moederbedrijf en alle dochterondernemingen zijn opgenomen. Het gaat dus niet over één juridische entiteit, maar over een hele groep die gezamenlijk een bedrijf vormen. Bijvoorbeeld: het moederbedrijf Koninklijke Philips N.V. publiceert een jaarverslag over het gehele bedrijf Philips dat bestaat uit het moederbedrijf en al haar dochterondernemingen.

Welke cijfers?

Zoals hierboven is uitgelegd, wordt er onderzoek gedaan naar beursgenoteerde én niet-beursgenoteerde bedrijven. Die eerste groep is – op basis van een Europese richtlijn – verplicht financiële jaarverslagen op te stellen aan de hand van de zogenaamde *International Financial Reporting Standards*.⁵⁸ Deze standaarden schrijven voor hoe belasting moet worden opgenomen in het jaarverslag: “*Tax expense (tax income) is the aggregate amount included in the determination of profit or loss for the period in respect of current tax and deferred tax*”.⁵⁹ Dit betreft dus de belasting die ontstaat op basis van de winst die een bedrijf maakt of het verlies dat ze lijdt. In het volgende hoofdstuk wordt meer uitgelegd over het verschil tussen *current* (acute) en *deferred* (uitgestelde of latente) belastingen.

Bij de berekening van de effectieve belastingdruk worden deze belastingen in dit rapport afgezet tegen de winst zoals deze in de resultatenrekening van het jaarverslag wordt gerapporteerd, de *commerciële winst*. Deze kan verschillen van de *fiscale winst*, de winst die op basis van geldende regels (bijvoorbeeld over verrekenbare verliezen) en vrijstellingen wordt berekend. Deze fiscale winst is echter niet (altijd) publiekelijk bekend. De berekeningen in dit rapport zijn dus gebaseerd op de commerciële winst zoals deze is opgenomen in de resultatenrekening in de geconsolideerde financiële jaarverslagen van bedrijven.

3.5 Methodologische beperkingen

In Annex II worden de beperkingen van de selectie van de onderzoekspopulatie, databronnen en onderzoeksmethodologie uitgebreid besproken. In het kort is er een aantal factoren dat dit onderzoek beperkt:

- ❑ Beschikbaarheid van data. Bedrijven rapporteren een aantal zaken niet publiekelijk, zoals financiële resultaten per land, of informatie over transacties die binnen de bedrijfsgroep plaats-

---

58 Het gaat hier om algemeen aanvaarde boekhoudprincipes. Dit zijn de standaarden volgens welke bedrijven hun jaarrekeningen moeten opstellen. In Nederland gelden de zogeheten *International Financial Reporting Standards*. De resultatenrekening, de balans en het kasstroomoverzicht waar in de volgende paragrafen naar verwezen wordt, worden door Nederlandse beursgenoteerde bedrijven dus opgesteld aan de hand van deze standaarden.

59 International Accounting Standards (IAS) 12 *Income taxes*

vinden. Dat betekent noodzakelijkerwijs voor dit onderzoek dat op basis van beargumenteerde aannames schattingen worden gedaan. Bijvoorbeeld over het mondiale statutaire tarief voor Nederlandse bedrijven of de belastingverliezen voor overheden. Er is getracht op basis van de data die wel beschikbaar is zo goed mogelijk de realiteit te benaderen. Aangezien er voor niet-beursgenoteerde bedrijven substantieel minder informatie publiekelijk beschikbaar is, kan het onderzoek voor die groep bedrijven een minder lange tijdsperiode onderzoeken (vijf in plaats van tien jaar).

- Effectieve belastingtarieven ‘vangen’ niet alle vormen van belastingontwijking. Ze vormen een instrument om belastingontwijking te meten, maar zijn beperkt. Berekeningen van effectieve belastingtarieven nemen namelijk de gerapporteerde winst, (bijvoorbeeld de ‘resultaten voor belasting’) als uitgangspunt voor zulke berekeningen, terwijl ontwijkingsstrategieën ook de hoogte van die winst kunnen beïnvloeden. Dus als een bedrijf de belasting ontwijkt doordat het de gerapporteerde winst weet te drukken, zal een effectieve belastingdruk dit niet reflecteren. Dat betekent dat de bevindingen in dit onderzoek naar de belastingdruk voor bedrijven niet noodzakelijk alle belastingontwijking door Nederlandse bedrijven omvat. Het verlies in belastinginkomsten bedraagt daarom waarschijnlijk meer dan de schattingen die in dit rapport gepresenteerd worden.

4 De belastingdruk voor Nederlandse bedrijven

4.1 Introductie

Dit hoofdstuk presenteert cijfers over de belastingdruk voor Nederlandse bedrijven. Eerst wordt het statutaire tarief voor Nederlandse bedrijven besproken. Dat is het officiële vennootschapsbelastingtarief dat gehanteerd wordt bij belastingheffing over bedrijfswinsten. Vanwege verschillende redenen is dat niet gelijk aan de werkelijke, of effectieve, belastingdruk voor bedrijven. Cijfers over de effectieve belastingdruk worden geanalyseerd in paragraaf 4.3 Tevens wordt in die paragraaf een vergelijking gemaakt tussen de statutaire en effectieve belastingdruk en op basis daarvan een schatting gemaakt wat betreft de mogelijke belastingverliezen voor overheden. Tot slot wordt kort toegelicht hoe andere methoden om de effectieve belastingdruk te berekenen, de eerdere resultaten bevestigen.

4.2 Statutaire belastingtarieven

Bedrijven moeten belasting betalen over hun winst. In Nederland heet dit de vennootschapsbelasting (vpb). Het vpb-tarief is nu 25 procent, maar was eerder hoger, zoals in onderstaande tabel te zien is. Het tarief van 25 procent geldt voor winst boven de € 200.000. Over het gedeelte van de winst tot en met € 200.000 wordt 20 procent belasting betaald.⁶⁰

Tabel 2: Het statutaire tarief voor de vennootschapsbelasting in Nederland, 2005-2014⁶¹

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
31,5%	29,6%	25,5%	25,5%	25,5%	25,5%	25%	25%	25%	25%

Nederlandse bedrijven maken echter niet alleen winst in Nederland. Veel bedrijven hebben immers ook activiteiten in het buitenland. Voornamelijk de grote multinationals genereren een groot deel van hun winst in andere landen.⁶² Dochterondernemingen in het buitenland maken daar winst (of verlies) en deze resultaten worden opgeteld bij het totale resultaat dat de Nederlandse bedrijven rapporteren. Echter, ze rapporteren niet waar de winst precies vandaan komt.

60 Belastingdienst, "Tarieven voor de vennootschapsbelasting", http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/winst/vennootschapsbelasting/tarieven_vennootschapsbelasting

61 Het statutaire tarief voor de vennootschapsbelasting in Nederland is het in de wet vastgelegde belastingtarief dat gehanteerd wordt bij belastingheffing over bedrijfswinsten.

62 De Nederlandsche Bank, "Naar een betrouwbare winstmaatstaf voor het bedrijfsleven". DNB Bulletin 4 december 2014, <http://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archieef/dnbulletin-2014/dnb315884.jsp>

Veel organisaties en mensen pleiten al jaren voor het zogenaamde publieke *country-by-country reporting*.⁶³ Dit betekent dat bedrijven een aantal financiële gegevens – zoals winst, betaalde belasting, omzet, aantal werknemers – rapporteren per land waar ze actief zijn. Deze gegevens zullen bedrijven in de komende jaren steeds meer moeten verzamelen en delen met belastingautoriteiten.⁶⁴ Echter, er is vooralsnog niet besloten dat deze informatie ook publiek wordt. De relevantie van het publiek maken van deze gegevens wordt door dit onderzoek aangetoond. Precieze cijfers over de winsten die bedrijven in Nederland en daarbuiten genereren zijn immers op het moment van dit onderzoek niet publiek beschikbaar. In dit onderzoek worden cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gebruikt die bij benadering een goede weergave bieden voor de verhouding tussen binnenlandse en buitenlandse winsten van Nederlandse bedrijven. Het CBS publiceert macro-economische cijfers over de financiën van grote ondernemingen, exclusief de financiële sector. Uit deze cijfers is af te leiden dat Nederlandse bedrijven gemiddeld ongeveer de helft (54 procent) van hun winsten in de periode 2005-2014 genereerden in het buitenland.⁶⁵

Het vaststellen van belastingtarieven is een nationale (of in sommige gevallen zelfs regionale) aangelegenheid. Dat betekent dat Nederlandse bedrijven niet over alle winst 25 procent belasting betalen. Tarieven in andere landen kunnen hoger of lager zijn dan die 25 procent. Op basis van de CBS-cijfers, gaan we er vanuit dat ruim de helft van de winst van Nederlandse bedrijven wordt belast op basis van buitenlandse tarieven. De tabel hieronder laat een gewogen wereldwijd statutaire tarief zien voor elk jaar. Daarbij is rekening gehouden met het feit dat bedrijven een deel van hun winst in het buitenland maken.⁶⁶

Tabel 3: Gewogen gemiddeld statutaire tarief voor Nederlandse bedrijven, 2005-2014^{67, 68}

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
32,9%	31,4%	29,1%	28,9%	28,2%	28,5%	27,9%	28,3%	28,3%	27,8%

63 Zie bijvoorbeeld Eurodad, “10 reasons why we need public country by country reporting”, <http://www.eurodad.org/10reasonsCBCR>

64 OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project. “Action 13: Country-by-Country Reporting Implementation Package”, <http://www.oecd.org/ctp/transfer-pricing/beps-action-13-country-by-country-reporting-implementation-package.pdf>

65 Zie ook Annex II over de methodologie van dit onderzoek waar de beperkingen van de CBS-cijfers verder worden uitgelegd. Voor een statutaire tarief in het buitenland is gebruikgemaakt van onderzoek door belastingexpert Richard Murphy die een mondiaal tarief berekende op basis van nationale belastingtarieven gewogen naar bbp. Ook dit wordt in de Methodology Annex verder toegelicht.

66 Voor meer uitleg over hoe dit mondiale statutaire tarief is berekend, verwijzen we naar de Methodology Annex II.

67 De verhouding tussen winsten gemaakt in Nederland en in het buitenland verschilt per jaar. Het Nederlandse tarief en het wereldwijde tarief worden per jaar verschillend gewogen. In 2006 werd er bijvoorbeeld meer winst gegenereerd in Nederland (57 procent van de totale winst), terwijl er in 2010 meer winst werd gemaakt in het buitenland (52 procent van de totale winst). Deze jaarlijks verschillende verhoudingen zijn meegenomen in het berekenen van het statutaire tarief voor Nederlandse bedrijven in deze tabel.

68 Dit tarief representeert een gemiddelde van de tarieven die gelden in 114 landen, waarbij rekening is gehouden met de grootte van de economie (bbp) van deze landen. De hoogte van het bbp bepaalt in welke mate het tarief van een land wordt meegewogen in het uiteindelijke gemiddeld. Het is daarom een wereldwijd, gewogen gemiddeld statutaire tarief.

Over de periode 2005-2014 wordt het gemiddelde tarief voor Nederlandse bedrijven (buitenlandse winsten meegerekend) geschat op 29,1 procent. Het statutaire tarief wordt in dit onderzoek gebruikt als maatstaf om de effectieve belastingdruk mee te vergelijken. Op basis van de door bedrijven gerapporteerde winsten en het statutaire tarief wordt berekend hoe hoog de verwachte belastingverplichtingen van bedrijven zijn. Dit verschilt in veruit de meeste gevallen echter van wat er daadwerkelijk betaald wordt. Het verschil dat ontstaat als bedrijven minder (of meer) belasting betalen dan verwacht op basis van het statutaire tarief, wordt in dit onderzoek bestempeld als een verlies (of winst) aan belastinginkomsten voor overheden, waaronder de Nederlandse overheid. Daarom is het statutaire tarief dat gehanteerd wordt in dit onderzoek van belang: de hoogte van het statutaire tarief bepaalt mede de hoogte van belastingverliezen (winsten). Door met verschillende factoren rekening te houden – zoals de ontwikkeling van het Nederlandse statutaire tarief, de verhouding tussen winst die in het binnenland en buitenland gemaakt wordt – probeert dit onderzoek een zo realistisch mogelijk beeld van de belastingdruk voor Nederlandse bedrijven te geven. Daarbij is het van belang op te merken dat de berekeningen van statutaire tarieven en belastingverliezen in dit onderzoek *schattingen* zijn. Ze zijn immers noodzakelijkerwijs gebaseerd op een aantal aannames. Bovendien bestaat de mogelijkheid dat er fouten in de data zitten, omdat er geen garantie is dat alle data uit de databases correct of volledig is.

4.3 Effectieve belastingdruk

4.3.1 Wat meet de effectieve belastingdruk?

Dit onderzoek berekent en analyseert de effectieve belastingdruk voor Nederlandse bedrijven. De effectieve belastingdruk wordt uitgedrukt als de belastingverplichtingen als percentage van de gerapporteerde winst. De werkelijke belastingdruk voor bedrijven kan namelijk afwijken van wat men zou verwachten op basis van het statutaire tarief. Dat kan verschillende oorzaken hebben, zoals belastingontwijking, verliezen uit eerdere jaren die verrekend kunnen worden met winst waardoor het belastbaar inkomen daalt, het gebruik van aftrekkosten en de deelnemingsvrijstelling (zie paragraaf 2.5). De effectieve belastingdruk representeert daarom de werkelijke druk van belastingen op bedrijfswinsten. Het is een indicator voor de mate waarin bedrijven erin slagen hun belastingverplichtingen te reduceren door belastingontwijking – het schuiven van winsten door het opzetten van juridische (kunstmatige) constructies en zo de grenzen van de wet opzoeken – en het gebruikmaken van fiscale prikkels die door overheden zijn ontwikkeld.

4.3.2 De effectieve belastingdruk voor Nederlandse bedrijven

Methode

De effectieve belastingdruk voor Nederlandse bedrijven is als volgt berekend⁶⁹:

$$\text{Effectieve belastingdruk} = \frac{\text{Vennootschapsbelasting}}{\text{Resultaten voor belasting}}$$

In deze formule worden de totale belastingverplichtingen van bedrijven afgezet tegen de brutowinst (resultaat voor belastingen). Deze cijfers zijn te vinden in de resultatenrekening van een bedrijf. Omdat deze cijfers voor de meeste bedrijven in onze onderzoekspopulatie bekend zijn, kan de effectieve belastingdruk op basis van deze methode voor alle 93 beursgenoteerde en 58 niet-beursgenoteerde bedrijven uitgerekend worden.

De effectieve belastingdruk wordt vervolgens gebruikt om het verlies in belastinginkomsten voor overheden te berekenen door het te vergelijken met de te verwachte belastingverplichtingen van bedrijven op basis van het wereldwijde statutaire tarief. Het belastingverlies voor overheden wordt als volgt berekend:

$$\text{Belastingverlies overheden} = \text{Statutaire tarief} - \text{Effectieve belastingdruk}$$

Om vervolgens een schatting te kunnen maken over het deel van dit verlies dat aan de Nederlandse schatkist kan worden toegerekend, wordt uitgegaan van dezelfde verhouding tussen winsten gemaakt in Nederland en daarbuiten. Oftewel: in dit onderzoek wordt aangenomen dat overal waar winst wordt gemaakt, in dezelfde mate belasting wordt ontweken. Wordt bijvoorbeeld 62 procent van de winst in een jaar in Nederland zelf gegenereerd, dan is de aanname dat ook 62 procent van het totale belastingverlies is toe te rekenen aan de Nederlandse schatkist.

Het resultaat van deze berekeningen wordt in de volgende paragrafen weergegeven en in meer detail geanalyseerd.

⁶⁹ Voor meer informatie over de achterliggende methodologie van deze en andere berekeningen in dit hoofdstuk en andere methodologische keuzes en beperkingen, wordt verwezen naar Annex II (Methodology).

4.3.2.1 Beursgenoteerde bedrijven

Belangrijkste resultaten

Dit zijn de belangrijkste onderzoeksbevindingen voor de 93 beursgenoteerde Nederlandse bedrijven:

- ❑ De totale brutowinst die deze bedrijven in tien jaar maakten is € 250 miljard.
- ❑ Daarover werd een bedrag van € 53,6 miljard aan belasting geheven.
- ❑ Dat komt neer op een gemiddelde effectieve belastingdruk van 21,45 procent in de periode 2005-2014. Dat betekent dat de brutowinst in deze periode gemiddeld met 21,45 procent belast werd.
- ❑ Op basis van het statutaire tarief (gemiddeld 29,1 procent) waren de verwachte belastingverplichtingen ruim € 73,5 miljard.
- ❑ Dat komt neer op een geschat belastingverlies van € 20 miljard in tien jaar, gemiddeld € 2 miljard per jaar
- ❑ Op basis van de verhouding tussen de winsten waarover Nederlandse bedrijven in het buitenland worden belast en de winsten die in Nederland worden belast, kan een belastingverlies worden berekend van € 1 miljard per jaar voor de Nederlandse schatkist.

De tabel hieronder laat zien hoe bovenstaande cijfers tot stand zijn gekomen door per jaar weer te geven wat het resultaat vóór belastingen en de belastingverplichtingen waren. Op basis daarvan kan de effectieve belastingdruk worden berekend. Wanneer deze vergeleken wordt met de belastingverplichtingen die men op basis van het statutaire tarief zou verwachten, kan een inschatting gemaakt worden van het belastingverlies voor overheden. Tot slot wordt geschat welk deel van dit verlies wordt geleden door Nederland aan de ene kant, en buitenlandse overheden aan de andere kant.

Tabel 4: Effectieve belastingdruk voor 93 beursgenoteerde Nederlandse bedrijven en daarmee geassocieerde belastingverliezen voor overheden, 2005-2014 (in miljoenen euro's)⁷⁰

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Totaal	Gem. per jaar
Resultaat vóór belasting	31.850	36.052	41.159	10.634	10.130	28.881	24.580	17.987	24.802	23.560	249.633	24.963
Belastingverplichtingen	6.906	6.989	6.039	3.699	1.185	6.277	5.969	5.467	5.518	5.510	53.558	5.356
Effectief belastingtarief (in procenten)	21,68	19,39	14,67	34,79	11,69	21,74	24,28	30,39	22,29	23,39	n.b.	21,45
Belasting o.b.v. statutaire tarief	10.480	11.328	11.975	3.071	2.855	8.238	6.865	5.094	7.029	6.550	73.485	7.349
Totaal belastingverlies	3.574	4.340	5.936	-629	1.670	1.960	897	-372	1.512	1.040	19.928	1.993
Belastingverlies buitenland	1.764	1.850	2.581	-331	753	1.032	438	-217	903	577	9.348	935
Belastingverlies Nederland	1.810	2.490	3.355	-298	917	928	459	-155	609	463	10.579	1.058

⁷⁰ De effectieve belastingdruk wordt uitgedrukt als de belastingverplichtingen als percentage van de gerapporteerde winst. De gemiddelde effectieve belastingdruk is berekend door de totale belastingverplichtingen af te zetten tegen het totale resultaat voor belasting in tien jaar.

De effectieve belastingdruk schommelt in de periode 2005-2014 tussen de 11,7 procent (2009) en 34,8 procent (2008). Perioden van economische crisis (2008) en krimp (2012) hebben duidelijke impact op de effectieve belastingdruk. In jaren van economische voorspoed (2005-2007), waarin ook hoge brutowinsten worden gegenereerd door deze groep bedrijven, ligt de effectieve belastingdruk een stuk lager. Over de gehele periode illustreren de cijfers een dalende trend wat betreft de brutowinst (resultaat vóór belastingen). De achterliggende data laat zien dat deze vooral te zien is bij de financiële sector: waar in 2005 de gezamenlijke brutowinst van financiële bedrijven nog € 13,7 miljard bedraagt, is deze in 2014 meer dan gehalveerd tot € 6,6 miljard. Dit verschil is een stuk kleiner in het geval van de niet-financiële bedrijven. Zij genereerden gezamenlijk een winst van € 18,1 miljard in 2005 en € 17 miljard in 2014.

In alle jaren is er sprake van een verlies in belastinginkomsten voor overheden. Alleen in 2008 en 2012 was er geen sprake van een verlies, maar een 'belastingwinst': in deze jaren waren de gerapporteerde belastingen van bedrijven hoger dan men op basis van het statutaire tarief zou verwachten. Dat kan verklaard worden door de economische ontwikkelingen in die jaren.

2008-2009 – De economie in crisis

De economische crisis – de grootste crisis sinds de jaren 30 van de vorige eeuw – zorgt in 2008 en 2009 voor afwijkende bevindingen. Dat is in de figuren en tabellen hierboven goed te zien. De effectieve belastingdruk is in 2008 (34,8 procent) hoger dan het statutaire tarief, terwijl het in het jaar erna beduidend veel lager is (11,7 procent). De crisis leidde tot grote verliezen. Uit de data blijkt dat deze verliezen het grootst waren in de financiële sector.⁷¹ De financiële sector leed in 2008 en 2009 verliezen, terwijl de niet-financiële sector in totaal nog winsten behaalden van € 14 respectievelijk € 12 miljard.

Ondanks de verliezen in 2008 werden er in dat jaar meer belastingverplichtingen gerapporteerd dan verwacht op basis van het statutaire tarief. Daardoor was er in 2008 naar schatting een belastingwinst voor de overheid in plaats van belastingverlies. In 2009 werd er juist minder belasting geheven dan verwacht. Het is aannemelijk dat (een deel van) de verliezen uit 2008 verrekend zijn met eventuele winsten in 2009 (zie ook de volgende paragraaf). In dit onderzoek is rekening gehouden met het feit dat bedrijven verliezen mogen verrekenen. De in 2008 verrekende verliezen zouden daarom gereflecteerd moeten worden in de cijfers van de daaropvolgende jaren. De lage effectieve belastingdruk in 2009 wijst erop dat verliezen uit 2008 in 2009 (deels) verrekend zijn.

2012 – De economie krimpt

In 2012 was er een aantal bedrijven dat bijzonder hoge verliezen rapporteerde (in tegenstelling tot het jaar ervoor en het jaar erna). Akzo Nobel, Delta Lloyd, OCI NV en SNS REAAL boekten gezamenlijk een verlies van ruim € 5 miljard. SNS REAAL werd overigens in dat jaar genationaliseerd. 2012 werd gekenmerkt door een periode van laagconjunctuur. De economie kromp met

---

71 Met financiële sector wordt bedoeld het bank- en verzekeringswezen.

1,2 procent.⁷² De winsten van bedrijven namen af in die periode, zoals ook te zien is in bovenstaande tabel.⁷³

De tijdsperiode die onderzocht is, 2005-2014, kent zowel perioden van economische groei en voorspoed als perioden van economische crisis en krimp. Dit leidt tot fluctuerende cijfers wat betreft winst, effectieve belastingdruk en de daarmee geassocieerde misgelopen belastinginkomsten voor overheden. In een aantal jaren zijn daarom afwijkende cijfers te zien, zoals hierboven is geanalyseerd. Omdat er in dit onderzoek een periode van tien jaar is onderzocht, is het aannemelijk dat deze effecten zijn uitgemiddeld. Dat betekent dat er wordt aangenomen dat afwijkende jaren door crisis (2008) of juist groei (2007) een belangrijke verklaring vormen voor de cijfers in die specifieke jaren. Maar dat zij geen verklaring geven voor de effectieve belastingdruk die in de gehele periode 2005-2014 lager is dan het statutaire tarief dat in dit onderzoek wordt gehanteerd.

De cijfers in detail

De effectieve belastingdruk over een periode van tien jaar was voor de groep beursgenoteerde bedrijven 21,45 procent. Dat betekent dat de brutowinst in deze periode gemiddeld met 21,45 procent belast werd. De tabel hieronder laat zien welke verschillen in effectieve belastingdruk er geïdentificeerd kunnen worden. Van de in totaal 93 bedrijven, hadden 29 bedrijven een belastingdruk van 20 procent of lager. Deze groep van 29 bedrijven verdiende gezamenlijk in de periode 2005-2014 bijna de helft van de totale brutowinst van alle beursgenoteerde bedrijven. Oftewel: de helft van de totale brutowinst van alle onderzochte beursgenoteerde bedrijven, werd tussen 0 en 20 procent belast. 27 bedrijven hadden een effectieve belastingdruk van tussen de 20 en 30 procent. De brutowinst van deze groep was 44 procent van het totale resultaat voor belastingen.

Tabel 5: Verschillen in de gemiddelde effectieve belastingdruk voor beursgenoteerde bedrijven, gecategoriseerd in vijf groepen, 2005-2014

Effectief belastingtarief	0 - 10%	10 - 20%	20 - 30%	30 - 40%	Outliers	Totaal
Aantal bedrijven	14	15	27	7	30	93
Resultaat voor belastingen als percentage van totale resultaat voor belastingen	11%	38%	44%	3%	4%	100%

72 CBS (2013) De Nederlandse economie 2012, p. 12, <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/04BF9AB4-CBDE-47F0-8447-7B6F6BB69675/0/2012p19pub.pdf>

73 Zie ook CBS (2013) De Nederlandse economie 2012, p. 98.

Een deel van de bedrijven zijn zogenaamde outliers, of uitschieters. Dat betekent dat het cijfers zijn die, over een periode van tien jaar, sterk afwijken van de norm.⁷⁴ Het gezamenlijke resultaat voor belastingen van de groep van 30 outliers representeert 4 procent van de totale resultaten voor belastingen in de periode 2005-2014. Het gaat voornamelijk om kleine bedrijven; slecht drie van de dertig outliers genereerde een winst of leed een verlies van groter dan één miljard in de periode 2005-2014.

Naast uitschieters wat betreft de effectieve belastingdruk, zijn er ook andere opvallende bevindingen. Zo blijkt uit de data dat van de 93 bedrijven, 38 bedrijven gedurende de periode 2005-2014 meer belastingverplichtingen rapporteerden dan op basis van het statutaire tarief verwacht zou worden.⁷⁵ Dat heeft impact op de totale misgelopen belastinginkomsten voor overheden van bijna 2 miljard. Deze groep bedrijven maakt dit belastingverlies voor overheden immers kleiner. Aan de andere kant van het spectrum is er ook een groep bedrijven die juist veel minder belastingverplichtingen rapporteren dan verwacht op basis van het statutaire tarief. Zij zijn de veroorzakers van een groot deel van het belastingverlies voor overheden. Een groep van 21 bedrijven veroorzaakt 112 procent van alle misgelopen belastinginkomsten. Dat lijkt onmogelijk, maar wordt veroorzaakt doordat andere bedrijven (de bovengenoemde 38) juist ‘teveel’ betaalden op basis van de in dit onderzoek gehanteerde rekenmethodes. Verder onderzoek op bedrijfsniveau is wenselijk om meer inzicht te verkrijgen in de groepen bedrijven die opvallende bevindingen veroorzaken.

4.3.2.2 Niet-beursgenoteerde bedrijven

Dit zijn de belangrijkste cijfers voor de groep van 58 niet-beursgenoteerde Nederlandse bedrijven:

- ❑ De *totale brutowinst* die deze bedrijven in vijf jaar maakten is € 48,6 miljard.
- ❑ Daarover werd een bedrag van € 8,7 miljard aan belasting geheven
- ❑ Dat komt neer op een gemiddelde *effectieve belastingdruk* van 17,88 procent in de periode 2010-2014. Dat betekent dat de brutowinst van de niet-beursgenoteerde bedrijven in deze periode gemiddeld met 17,88 procent werd belast.
- ❑ Op basis van het statutaire tarief (gemiddeld 28,2 procent) bedroegen de te verwachte *belastingverplichtingen* ruim € 13,7 miljard.

74 Bedrijven met een effectieve belastingdruk van 0 procent of lager (een negatieve belastingdruk), én bedrijven met een belastingdruk van boven de 40 procent zijn hier bestempeld als outliers (uitschieters). Deze cijfers zijn opvallend en vergen gedetailleerder onderzoek op het niveau van individuele bedrijven. Negatieve belastingtarieven kunnen voorkomen wanneer een positief getal en een negatief getal in de formule voorkomen. Bijvoorbeeld wanneer een bedrijf winst maakt, maar in plaats van belastingverplichtingen een belastingvoordeel rapporteert. Dergelijke effectieve belastingtarieven zijn dusdanig afwijkend van de norm dat ze in dit overzicht buiten beschouwing zijn gelaten. Ze zijn wél meegenomen in het berekenen van de effectieve belastingdruk.

75 Een mogelijke verklaring is dat deze bedrijven in het buitenland aan een hoger statutaire tarief zijn onderworpen dan in dit onderzoek wordt aangenomen. Dit vergt echter gedetailleerder onderzoek dan binnen dit project mogelijk is. Bovendien wordt opgemerkt dat 13 van de 38 bedrijven die hogere belastingverplichtingen hadden dan verwacht op basis van het statutaire tarief, over de periode van tien jaar hogere belastingverplichtingen rapporteerden dan hun totale resultaat voor belastingen. Dat zou betekenen dat bedrijven die winst maken door hun belastingverplichtingen verlieslijdend worden. Verder onderzoek – dat buiten het bereik van dit onderzoek ligt – zou moeten uitwijzen of deze cijfers ook werkelijk overeenkomen met de realiteit. Een eventuele correctie van deze cijfers zou consequenties hebben voor het totale effectieve belastingtarief, wat vermoedelijk hoger uit zou vallen. De betreffende 13 bedrijven zorgen er gezamenlijk voor dat het belastingverlies over tien jaar € 1,6 miljard lager uitvalt, wat neerkomt op een verschil van € 160 miljoen per jaar.

- Dat komt neer op een geschat *belastingverlies* van € 5 miljard in vijf jaar, gemiddeld € 1 miljard per jaar.
- Op basis van de verhouding tussen de winsten waarover Nederlandse bedrijven in het buitenland worden belast en de winsten die in Nederland worden belast, kan een *belastingverlies* worden berekend van € 450 miljoen per jaar voor de Nederlandse schatkist.

Tabel 6 laat deze cijfers in meer detail zien. Het resultaat voor belastingen evenals de belastingverplichtingen zijn voor elk jaar weergegeven, op basis waarvan de jaarlijkse effectieve belastingdruk is berekend. Een vergelijking met de belastingverplichtingen die verwacht werden op basis van het wereldwijde statutaire tarief, is een schatting gemaakt voor het bedrag van misgelopen belastinginkomsten – voor zowel de Nederlandse overheid als buitenlandse overheden.

Tabel 6: Effectieve belastingdruk voor 58 niet-beursgenoteerde bedrijven en daarmee geassocieerde belastingverliezen voor overheden, 2010-2014 (in miljoenen euro's)

	2010	2011	2012	2013	2014	Total	Gemiddelde
Resultaat vóór belasting	9.933	10.354	9.055	10.418	8.866	48.626	9.725
Belastingverplichtingen	1.880	2.079	1.697	1.710	1.326	8.692	1.739
Effectief belastingtarief	18,92	20,08	18,74	15,78	14,31	n.b.	17,88
Belasting o.b.v. statutair belastingtarief	2.833	2.892	2.565	2.953	2.465	13.707	2.741
Totaal belastingverlies	954	813	867	1.242	1.139	5.015	1.003
Belastingverlies buitenland	502	397	506	742	632	2.778	556
Belastingverlies Nederland	452	416	361	500	507	2.236	447

De effectieve belastingdruk fluctueert tussen 14,31 procent (2014) en 20,08 procent (2011). De effectieve belastingdruk van 17,88 procent ligt ver onder het in dit onderzoek gehanteerde gemiddelde voor de jaren 2010-2014, van 28,18 procent.⁷⁶ Ook als men het alleen zou vergelijken met het Nederlands statutaire tarief (dat in 2010 25,5 procent en in alle daaropvolgende jaren 25 procent was) is een belastingdruk van 17,88 procent laag. Dit leidt dan ook in alle jaren tot een belastingverlies voor overheden. In alle jaren die in dit onderzoek zijn meegenomen (2010-2014 voor niet-beursgenoteerde bedrijven) wordt er door deze groep bedrijven immers minder belastingverplichtingen gerapporteerd dan het geval zou moeten zijn op basis van het statutaire tarief. In het jaar 2012 is net als in het geval van de beursgenoteerde bedrijven de impact van een krimpende economie te zien; het resultaat voor belastingen daalt relatief sterker dan de belastingverplichtingen, wat leidt tot een hogere effectieve belastingdruk dan in de andere jaren.

De effectieve belastingdruk voor niet-beursgenoteerde bedrijven is beduidend lager dan bij beursgenoteerde bedrijven. Mogelijk wordt dit deels verklaard door het verschil in tijdsperiode: de effectieve belastingdruk voor beursgenoteerde bedrijven is onderzocht voor tien jaar (2005-2014) en voor niet-beursgenoteerde bedrijven voor vijf jaar (2010-2014). Desondanks laten de cijfers zien

76 Gemiddelde van de jaren 2010-2014.

dat de effectieve belastingdruk voor niet-beursgenoteerde structureel lager ligt. Verder onderzoek is nodig om meer inzicht te verkrijgen in verklaringen voor dit verschil.

De cijfers in detail

Een nadere blik op de cijfers laat zien dat 15 bedrijven een belastingdruk van minder dan 20 procent hadden in de periode 2010-2014. De brutowinst van deze groep van 15 bedrijven representeert meer dan 80 procent van de brutowinst van alle onderzochte niet-beursgenoteerde bedrijven in de periode 2010-2014. Dat betekent dat 80 procent van de totale brutowinst van alle onderzochte niet-beursgenoteerde bedrijven, effectief tussen 0 en 20 procent werd belast.

De 34 bedrijven met een effectieve belastingdruk tussen de 20 en 30 procent representeert 17 procent van het totale resultaat voor belastingen. Het aantal uitschieters is voor niet-beursgenoteerde bedrijven minder groot in vergelijking met beursgenoteerde bedrijven. Ook hier zijn de uitschieters kleine bedrijven: gezamenlijk verdienden ze in de periode van vijf jaar minder dan één procent van het totale inkomen. Niet één van de vijf bedrijven maakte een winst of leed een verlies van meer dan € 50 miljoen in de periode 2010-2014. De tabel hieronder laat de verschillen in effectieve belastingdruk in meer detail zien.

Tabel 7: Verschillen in de gemiddelde effectieve belastingdruk voor niet-beursgenoteerde bedrijven, gecategoriseerd in vijf groepen, 2010-2014

Effectief belastingtarief	0 - 10%	10 - 20%	20 - 30%	30 - 40%	Outliers ⁷⁷	Totaal
Aantal bedrijven	8	7	34	4	5	58
Resultaat voor belastingen als percentage van totale resultaat voor belastingen	24%	58%	17%	2%	0%	100%

Uit de verzamelde data blijkt daarnaast dat 15 van de in totaal 58 niet-beursgenoteerde bedrijven gedurende de periode 2010-2014 meer belastingverplichtingen rapporteerden dan op basis van het statutaire tarief verwacht werd. Net als het geval is bij beursgenoteerde bedrijven, heeft deze groep een drukkend effect op het totaal aan misgelopen belastinginkomsten voor overheden. Tegelijkertijd laat de data zien dat in totaal zeven bedrijven die beduidend minder belasting betalen dan verwacht wordt op basis van het statutaire tarief, verantwoordelijk zijn voor 97 procent van het totale belastingverlies. Ook hier is nader onderzoek op bedrijfsniveau nodig om meer inzicht te verkrijgen in deze uitschieters.

77 Zie voetnoot 73.

4.3.3 Analyse: wat verklaart de effectieve belastingdruk voor grote Nederlandse bedrijven?

Resultaat van de berekeningen

In veruit de meeste jaren die deel zijn van de tijdsperiode waarnaar onderzoek is gedaan, is de *effectieve belastingdruk lager dan het statutaire tarief*. Gezamenlijk zijn de grootste Nederlandse bedrijven in staat de effectieve belastingdruk op hun winst zodanig te verlagen dat er naar schatting jaarlijks € 3 miljard aan belastinginkomsten verloren gaat. *Nederland verliest naar schatting jaarlijks € 1,5 miljard aan belastinginkomsten*. Buitenlandse overheden lopen jaarlijks naar schatting gezamenlijk ook € 1,5 miljard mis als gevolg van de effectieve belastingdruk voor Nederlandse bedrijven. Tot slot is er een duidelijk verschil in belastingdruk tussen beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde bedrijven, waarbij de effectieve belastingdruk voor laatstgenoemde groep veel lager is.

Verklaringen voor het verschil tussen statutaire tarief en effectieve belastingdruk

Het verschil tussen de effectieve belastingdruk en het statutaire tarief kan verklaard worden door verschillen tussen de brutowinst die bedrijven rapporteren in hun financiële jaarverslagen en die gebruikt is in dit onderzoek als resultaat voor belastingen (de commerciële winst) aan de ene kant en de grondslag waarover uiteindelijk belasting wordt geheven (de fiscale winst) aan de andere kant. Een andere mogelijke verklaring ligt in verschillen in statutaire tarieven die gelden. Beide soorten verklaringen worden in deze paragraaf toegelicht.

Belastingontwijking.

Bedrijven kunnen door middel van eigendoms- en financieringsstructuren en accountancy trucs de winst (en dus belastinggrondslag) verschuiven naar landen met lage tarieven. Zoals wordt gesteld in een studie van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB): *“Profit shifting does not reduce the overall tax base but shifts profits from affiliates in countries with normal or high tax rates to affiliates that are subject to lower or even zero taxes. Such arrangements can become abusive by artificially segregating taxable income from the activity or affiliate that generates it, even if they are fully compliant with the tax laws in all countries involved”*.⁷⁸ Het schuiven van winsten naar landen waar weinig tot geen belasting wordt geheven over winst kan leiden tot een lagere effectieve belastingdruk. De grondslag blijft dan hetzelfde, maar er gelden lage tarieven – lager dan het wereldwijde statutaire tarief dat in dit rapport wordt gehanteerd.

De belastingontwijking die niet door effectieve belastingdruk wordt gemeten betreft ontwijkingsstrategieën waarbij de gerapporteerde commerciële winst wordt gedrukt. Zoals ook al in het vorige hoofdstuk over de onderzoeksmethodologie werd vermeld: als een bedrijf de belasting ontwijkt doordat het de gerapporteerde winst weet te drukken, zal een effectieve belastingdruk dit niet reflecteren. Dit is ontwijking waarbij bedrijven bijvoorbeeld misbruik maken van zogenaamde mismatches tussen belastingssystemen in verschillende landen: door in het ene land betalingen af te trekken van de winst (bijvoorbeeld rentebetalingen) terwijl die in een ander land niet tot het belastbaar inkomen worden gerekend. Op die manier wordt de totale winst verkleind. Bovendien meet de effectieve belastingdruk

---

78 Weyzig, Francis, November 2013, IOB Study (no. 386). *Evaluation issues in financing for development. Analysing effects of Dutch corporate tax policy on developing countries*, commissioned by the Policy and Operations Evaluation Department (IOB) of the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands, p. 12.

ook geen ontwijking waarbij zowel de winst als de belastingverplichtingen laag worden gehouden in de geconsolideerde cijfers. Dan hoeft de effectieve belastingdruk niet sterk af te wijken van het statutaire tarief, terwijl er in de praktijk wel ontwijking plaats kan vinden.⁷⁹ Tot slot moet worden opgemerkt dat dit onderzoek is gebaseerd op geconsolideerde cijfers, zoals in het vorige hoofdstuk werd toegelicht. Het kan voorkomen dat bepaalde winstcijfers niet worden meegenomen in de consolidatie. Winsten die in buitenlandse belastingparadijzen neerslaan, worden niet altijd meegenomen. De geheimhouding die deze landen kenmerkt, maakt het mogelijk om winsten buiten de consolidatie van de groepsresultaten te houden. Bepaalde ‘afwijkende’ rechtsvormen hoeven in sommige gevallen ook niet bij de consolidatie te worden betrokken.⁸⁰ In het volgende hoofdstuk worden een aantal mogelijke ontwijkingstrategieën van Nederlandse bedrijven verder onderzocht.

Een aantal andere verklaringen voor het verschil tussen het statutaire en effectieve belastingtarief betreft het fiscaal beleid van de overheid. Echter, er is in het onderzoek zoveel mogelijk geprobeerd rekening te houden met het effect van deze ‘fiscale faciliteiten’:

□ Verrekenbare verliezen

Wanneer een bedrijf verlies lijdt, mogen deze verliezen verrekend worden met belastbare winst in de toekomst. Maakt een bedrijf verlies, dan betaalt zij geen winstbelasting en heeft zij recht op belastingteruggaaf. Die teruggave wordt gerealiseerd in de toekomst. Dat heet *carry forward* en mag nog negen jaar na het jaar waarin verlies is gemaakt. Verrekening kan uitsluitend plaatsvinden als er daadwerkelijk belastbare winst is gegenereerd. Verlies mag bovendien verrekend worden met winst van het voorgaande jaar – de *carry back*.⁸¹ Na de crisis in 2008, werd de *carry back* termijn verruimd van 1 naar 3 jaar (in 2009-2011). In dit onderzoek is rekening gehouden met de belastingteruggaaf die bedrijven potentieel krijgen in jaren waarin ze verlies maken. Dat wil zeggen: in verliesjaren wordt er in principe geen belasting geheven, maar in dit onderzoek is er op basis van het statutaire tarief voor dat verliesjaar wel een berekening gemaakt van de belastingteruggaaf dat met dat verlies gepaard gaat in toekomstige winstgevendende jaren. Aangezien die teruggave niet in datzelfde jaar gerealiseerd wordt door het bedrijf, levert dat in dat jaar een ‘belastingwinst’ voor de overheid op. Er wordt aangenomen dat het bedrijf de belastingteruggaaf realiseert in de toekomst. Echter, niet alle verliezen zijn verrekenbaar.⁸²

79 Door sommigen wordt ook het gebruik van belastingvoordelen – gefaciliteerd door overheden – als belastingontwijking bestempeld, zoals door Hanlon & Heitzman, die het volgende stellen: “We define tax avoidance broadly as the reduction of explicit taxes. (...) This definition does not distinguish between real activities that are tax-favored, avoidance activities specifically undertaken to reduce taxes, and targeted tax benefits from lobbying activities”. Bron: Michelle Hanlon & Shane Heitzman (2010), “A review of tax research, in *Journal of Accounting and Economics* 50”, p. 137. Bij het hanteren van deze definities zou ook het gebruikmaken van vrijstellingen en andere fiscale prikkels tot belastingontwijking behoren.

80 Zie de accounting standaarden voor meer informatie: <http://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs10>

81 Het verrekenen van verliezen met de winst in voorgaande jaren wordt opgenomen in de commerciële stukken in het betreffende jaar (bijvoorbeeld 2008), terwijl het feitelijk de fiscale verplichtingen van het voorafgaande jaar (bijvoorbeeld 2007) aantast. De geconsolideerde jaarrekening van het voorafgaande jaar (2007) is immers dan al gepubliceerd en laat deze *carry back* verrekening niet zien. Zodoende zouden de cijfers die in dit onderzoek zijn gebruikt ook de *carry back* effecten moeten vangen.

82 Ministerie van Financiën, “Beantwoording van op 2 maart jl. gestelde schriftelijke vragen”, 1 april 2015. In de beantwoording van schriftelijke vragen over een eerdere Kamerbrief over vpb-opbrengsten voor de overheid, schrijft staatssecretaris Wiebes dat bedrijven in sommige gevallen verliezen niet kunnen verrekenen omdat betreffende bedrijven ophouden te bestaan, of vanwege verliesverrekeningsbeperkende maatregelen in de vpb (zie de bron voor de specifieke maatregelen).

Bijvoorbeeld door een faillissement of het uitblijven van winst (voor 2014). De belastingteruggaaf waar in dit onderzoek rekening mee wordt gehouden, wordt dan in werkelijkheid niet gerealiseerd. In die gevallen is het bedrag dat werd berekend als belastingteruggaaf te hoog geschat. Daarmee is de 'belastingwinst' voor de overheid ook overschat, en neemt in werkelijkheid het bedrag aan misgelopen belastinginkomsten voor de overheid toe.

Gedurende de onderzoeksperiode 2005-2014 waren er binnen de onderzoekspopulatie 13 beursgenoteerde bedrijven die in totaal verlies leden. Gezamenlijk betaalden zij over de gehele periode ruim -3 miljoen euro aan belasting (zij zouden dus potentieel belastingteruggaaf in de toekomst verwachten). Op basis van de in dit onderzoek gehanteerde methode, werd voor elk individueel jaar de verwachte belastingverplichtingen berekend op basis van het statutaire tarief en het gerapporteerde resultaat voor belasting. Voor de verlieslijdende bedrijven leidde dit tot een totaal van 647 miljoen euro aan belastingvorderingen (belastingteruggaaf dus). Deze rekenmethode gaat er zoals gezegd vanuit dat alle verliezen ook daadwerkelijk verrekend worden en deze belastingvoordelen dus zullen worden gerealiseerd. De daadwerkelijke belastingverplichtingen over dezelfde periode tonen echter aan dat dit hier niet het geval is: niet alle verliezen zijn verrekend. De misgelopen belastinginkomsten voor overheden zijn daarom te laag ingeschat. Omdat niet zeker is in welke mate de belastingteruggaven alsnog gerealiseerd worden in de toekomst, kunnen er verder geen kwantificeerbare conclusies getrokken worden.

▣ *Tijdelijke verschillen*

Er kunnen tijdelijke verschillen bestaan tussen de fiscale en de commerciële cijfers. Dat kan potentieel de belastinggrondslag reduceren of vergroten. Bijvoorbeeld in het geval van afschrijvingen die aftrekbaar zijn: in de fiscale consolidatie mag een bedrijf sneller afschrijven dan in de commerciële consolidatie. Dit onderzoek heeft een veiligheidsmarge ingebouwd door cijfers over een periode van tien (en vijf) jaar te analyseren. Het effect van deze tijdelijke verschillen zou daarom minimaal moeten zijn op het verschil tussen de fiscale winst en de commerciële winst.

▣ *Deelnemingsvrijstelling*

Zoals in hoofdstuk 2 is uitgelegd, voorziet deze erin dat winsten en verliezen uit een deelneming zijn vrijgesteld als aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Dit onderzoek houdt rekening met het gebruik van de deelnemingsvrijstelling. Er is immers een gemiddeld, gewogen statutaire tarief berekend waarvan wordt aangenomen dat het geldt voor winsten gemaakt en belast buiten Nederland. Daarover wordt niet nogmaals belasting betaald in Nederland. In werkelijkheid kan dit tarief lager of hoger liggen dan de gemiddelde 29,1 procent (of 28,2 procent in het geval van de onderzoeksperiode van vijf jaar voor niet-beursgenoteerde bedrijven). Lage statutaire tarieven kunnen zorgen voor een lagere effectieve belastingdruk. Als bedrijven bijvoorbeeld hun winsten laten vallen in landen met een laag belastingtarief, leidt dit tot een lagere effectieve belastingdruk.

▣ *Aftrekposten*

Er bestaan verschillende aftrekregelingen die van toepassing zijn bij het vaststellen van de belastinggrondslag. Zo zijn er een aantal regelingen die beogen duurzame investeringen te stimuleren (de energie-investeringsaftrek en de milieu-investeringsaftrek). Er bestaan ook een aantal vrijstellingen waarop alleen aanspraak gemaakt kan worden in bepaalde sectoren (o.a. landbouw, bosbouw, zeevaart).

□ *Innovatiebox*

Dit belastingvoordeel kwam al uitgebreid aan bod in het hoofdstuk over de contextanalyse. Bedrijven in Nederland kunnen aanspraak maken op gebruik van de innovatiebox als ze ‘innovatieve activiteiten’ ondernemen. De winst uit die activiteiten wordt tegen een lager bedrag belast (5 procent). Het is op basis van de gebruikte data in dit onderzoek niet mogelijk om te bepalen of en in welke mate de bedrijven in de onderzoekspopulatie gebruikmaken van deze faciliteit.

□ *Laag belastingtarief tot € 200.000*

De winst tot € 200.000 wordt belast tegen een lager tarief, zoals al werd uitgelegd. De impact op de effectieve belastingdruk is echter verwaarloosbaar, omdat de onderzoekspopulatie bestaat uit grote Nederlandse bedrijven. De winsten (of verliezen) onder de 200.000 euro vormen een zeer klein deel van hun totale winsten (of verliezen).

Omdat er rekening is gehouden met het bestaan van deze fiscale voordelen voor bedrijven, zoals verrekenbare verliezen en de deelnemingsvrijstelling, is het aannemelijk dat belastingontwijking door Nederlandse bedrijven een belangrijke verklaring is voor de lagere effectieve belastingdruk. Daarbij is het ook nog eens het geval dat bepaalde vormen van belastingontwijking niet gemeten worden door de effectieve belastingdruk. Het werkelijke verlies in belastinginkomsten zal in werkelijkheid nog groter zijn dan de in dit onderzoek berekende € 3 miljard.

4.3.4 Andere methoden

De effectieve belastingdruk kan op verschillende manieren berekend worden.⁸³ Om zeker te zijn dat de berekeningen in de vorige paragraaf de werkelijke belastingdruk niet over- of onderschatten, is de effectieve belastingdruk op twee additionele manieren berekend. De uitgebreide resultaten hiervan zijn te vinden in Annex III. In deze paragraaf worden de belangrijkste bevindingen kort toegelicht. Wegens een gebrek aan beschikbare data voor niet-beursgenoteerde bedrijven, kunnen beide methoden alleen worden gebruikt ter controle van de effectieve belastingdruk voor beursgenoteerde bedrijven.

De volgende twee methoden zijn gebruikt om de effectieve belastingdruk te berekenen:

□ *De acute belastingdruk*

In de jaarlijkse resultatenrekening van een bedrijf kan de post belastingen (vennootschapsbelasting) uitgesplitst worden in acute en uitgestelde belastingen. Acute (of actuele) belastingen betreft de belastingverplichting in het betreffende jaar over de in dat jaar gemaakte winst. Uitgestelde (of latente) belastingen zijn toekomstige belastingverplichtingen of vorderingen die een bedrijf verwacht. Omdat uitgestelde belastingen de totale belastingverplichtingen kunnen vergroten of juist verkleinen, worden in het berekenen van de actuele belastingdruk de uitgestelde belastingen niet meegenomen. De actuele belastingdruk wordt berekend door de acute belastingen af te zetten tegen het resultaat vóór belastingen van een bedrijf.

---

83 Het CBS stelde in een studie daarover het volgende: “De effectieve belastingdruk is geen vastgesteld begrip, maar kan op verschillende manieren worden berekend”. Bron: F.A. Bongers (2008) De effectieve druk van de vennootschapsbelasting, 2001-2006.

▣ *De kasstroom belastingdruk*

De jaarrekening van bedrijven bevat ook een kasstroomoverzicht. Dit is een overzicht van de feitelijke geldstromen die een bedrijf binnenkomen en uitgaan voor dat betreffende boekjaar. De belastingbetalingen in het kasstroomoverzicht corresponderen niet (noodzakelijkerwijs) met de verplichtingen in de resultatenrekening, omdat belastingen over een bepaald jaar vaak vooraf worden betaald of juist later worden verrekend. De kasstroom belastingdruk wordt berekend door de betaalde winstbelasting in het kasstroomoverzicht af te zetten tegen het resultaat voor belastingen van een bedrijf.

De acute belastingdruk- en de kasstroom belastingdrukmethoden leverden een bevestiging van de voorgaande resultaten:

- ▣ De acute belastingdruk voor de 93 grootste Nederlandse beursgenoteerde bedrijven bedroeg 21,51 procent.
- ▣ De kasstroom belastingdruk voor de 93 grootste Nederlandse beursgenoteerde bedrijven bedroeg 22,19 procent.

Beide percentages verschillen minder dan één procent met de effectieve belastingdruk van 21,45 procent. De totale effectieve belastingdruk is min of meer gelijk voor de periode 2005-2014. In de individuele jaren zijn er grotere verschillen, omdat de acute en kasstroom belastingdruk meer fluctueren gedurende tien jaar (de kasstroom belastingdruk tussen de 14 en 50 procent, en de acute belastingdruk tussen 14 en 96 procent). Beide methoden lijken gevoeliger voor jaarlijkse ontwikkelingen.

4.3.5 Vergelijking met eerdere cijfers ter controle van de uitkomsten

De in dit onderzoek berekende effectieve belastingdruk voor Nederlandse bedrijven is een stuk lager dan het CBS uitrekkende in 2008.⁸⁴ Dat rapport concludeerde dat de effectieve belastingdruk bij de grootste Nederlandse vennootschappen in de periode 2001-2006 schommelde tussen de 32 en 25 procent. Deels is dit te verklaren door de tijdsperiode: in 2001-2006 was het statutaire tarief in Nederland hoger. Daarnaast is het onderzoek van het CBS gebaseerd op andere data. Er wordt gebruik gemaakt van de Statistiek Financiën Grote Ondernemingen (SFGO)⁸⁵, terwijl in dit onderzoek de gebruikte data zijn gegenereerd uit de jaarrekeningen van de 151 bedrijven (met behulp van database Thomson Reuters). Tot slot worden in het CBS-onderzoek de winsten uit buitenlandse deelnemingen niet meegenomen (dat laat de CBS-data toe, terwijl dat niet mogelijk is in het geval van de data in dit onderzoek). Deze factoren beperken mogelijk de vergelijkbaarheid van de uitkomsten. Desondanks lijkt het erop dat de effectieve belastingdruk voor bedrijven daalt.

De in hoofdstuk 2 genoemde Kamerbrief over de opbrengsten uit de vennootschapsbelasting concludeerde dat in de periode 2000-2011 de inkomsten terugliepen, terwijl de belastinggrondslag (de fiscale winst) in die periode steeg. Echter, in vergelijking met 2000 nam de vpb-opbrengst

84 F.A. Bongers (2008) De effectieve druk van de vennootschapsbelasting, 2001-2006.

85 De SFGO van het CBS gaat over alle ondernemingen in Nederland (inclusief in Nederland gevestigde dochterondernemingen van buitenlandse bedrijven). Zie CBS Statline: Financiën grote ondernemingen; niet-financiële sector, SBI 2008

in 2011 niet met 2,4 miljard euro toe – op basis van de toename van de grondslag – maar met € 4,3 miljard af.⁸⁶ Omdat het ministerie van Financiën niet heeft gekeken naar de gehele periode 2000-2011, maar een vergelijking heeft getrokken tussen twee jaren (namelijk 2000 en 2011) zijn de cijfers niet goed te vergelijken met de bevindingen van dit onderzoek. Bovendien baseert het ministerie zich op andere data, namelijk de Statistiek Financiën Ondernemingen (SFO) van het CBS waarbij niet alleen de grote ondernemingen maar *alle* ondernemingen worden meegenomen. Ook de tijdsperiode verschilt van dit onderzoek (2000-2011 versus 2005-2014).

4.4 Conclusie

De gemiddelde effectieve belastingdruk voor de 93 beursgenoteerde bedrijven was in de periode 2005-2014 21,45 procent. Voor de 58 niet-beursgenoteerde bedrijven was dit 17,88 procent. De methodes die ter controle zijn uitgevoerd voor de beursgenoteerde bedrijven bevestigen dit beeld: zij gaven een gemiddelde effectieve belastingdruk van 21,51 procent en 22,19 procent. De percentages zijn lager dan het gewogen statutaire tarief (29,1 procent voor beursgenoteerde bedrijven en 28,2 procent voor niet-beursgenoteerde bedrijven) dat in dit onderzoek wordt gehanteerd, en lager dan het op dit moment geldende vpb-tarief in Nederland (25 procent). Daaruit volgt dat overheden een verlies in belastinginkomsten lijden. Naar schatting ligt dit bedrag rond de € 3 miljard per jaar. Daarvan kan € 1,5 miljard worden toegerekend aan de Nederlandse schatkist en € 1,5 miljard aan buitenlandse overheden.

In het onderzoek is getracht het effect van fiscale prikkels (zoals de mogelijkheid om verliezen te verrekenen en de deelnemingsvrijstelling) te minimaliseren door onder andere een lange tijdsperiode te onderzoeken en rekening te houden met winsten gemaakt in het buitenland. Daarom is het aannemelijk dat ontwijking van belastingverplichtingen de belangrijkste verklaring voor de lage effectieve belastingdruk is. Wanneer er wordt geschoven met winsten – van plekken waar ze werkelijk worden gegenereerd naar landen met lage belastingtarieven – wordt dit immers gereflecteerd door een lagere effectieve belastingdruk.

De Nederlandse overheid ontving gemiddeld € 14,8 miljard per jaar aan vpb-belastingen in de jaren 2005-2014.⁸⁷ In totaal droegen de 151 bedrijven in dit onderzoek daar gemiddeld jaarlijks € 3,4 miljard aan bij, ongeveer 23 procent van de totale vpb-opbrengsten van de overheid. De rest van de vpb-opbrengsten wordt opgebracht door kleinere bedrijven, dochterondernemingen van buitenlandse ondernemingen en overige grote bedrijven die niet in dit onderzoek zijn meegenomen; zoals Shell of bedrijven in handen van *private equity* zoals de HEMA.⁸⁸ Als we kijken naar de gemiddelden in de periode 2005-2014, dan bedraagt het totale verlies aan belastinginkomsten voor Nederland, door de lage effectieve belastingdruk voor deze groep van 151 bedrijven, ruim 10 procent van de totale vpb-opbrengsten van de Nederlandse overheid.

---

86 Kamerbrief over analyse vpb-opbrengsten 2000-2011, 12 februari 2015, beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/02/12/analyse-vpb-opbrengsten-2000-2011>

87 Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Statline, Overheidsfinanciën; ontvangen belastingen, <http://statline.cbs.nl/Statweb/dome/?TH=51840&LA=nl>

88 Zie ook Annex II voor een uitleg over de selectiekeuze voor bedrijven in dit onderzoek.

5 Ontwikingsstrategieën

5.1 Introductie

De effectieve belastingdruk geeft inzicht in de mate waarin bedrijven minder belastingverplichtingen hebben dan verwacht op basis van het statutaire of nominale tarief dat door de overheid is vastgesteld. Zoals in het vorige hoofdstuk duidelijk werd, is dat grotendeels te verklaren door belastingontwijking.

Het ontwijken van de belasting door het reduceren van de commerciële winst, zoals deze in de jaarrekeningen wordt opgenomen, wordt niet gereflecteerd in de effectieve belastingdruk. Dit is ook uitgelegd in het vorige hoofdstuk. Ontwijking die plaatsvindt door het schuiven met winsten – waarbij de totale belastbare winst gelijk blijft – wordt wel gereflecteerd in de effectieve belastingdruk. Het is lastig om deze ontwijking te meten en kwantificeren omdat ontwikkelingsstrategieën die bedrijven inzetten om belasting te ontwijken, gebeuren voordat de geconsolideerde winst van een bedrijf wordt berekend. Via transacties die binnen de bedrijfspgroep, dus tussen dochterondernemingen plaatsvinden, wordt getracht winsten te verschuiven naar landen waar lage belastingtarieven gelden of waar zelfs geen belasting wordt geheven. Zoals uitgelegd in paragraaf 3.4 is bij het berekenen van de effectieve belastingdruk uitgegaan van de gesolideerde cijfers: de cijfers waarin de resultaten van de gehele bedrijfspgroep zijn meegenomen. Zo'n groep bestaat uit dochterondernemingen, soms zelfs uit duizenden. Tussen deze ondernemingen vinden veel transacties plaats. Een voorbeeld: de ene dochteronderneming verkoopt hout aan een andere dochteronderneming die dat gebruikt om meubels te maken. Die vervolgens weer worden doorverkocht aan een andere dochteronderneming die het in winkels in Italië aan klanten verkoopt. Op die manier vindt het grootste gedeelte van de handel wereldwijd binnen bedrijfspgroepen (intra-groep) plaats.⁸⁹

Om meer te weten te komen over belastingontwijking en te berekenen hoeveel geld de Nederlandse overheid of andere overheden mislopen, is er informatie nodig over de transacties tussen groepsentiteiten. Grotendeels is deze informatie niet publiek beschikbaar omdat bedrijven niet verplicht zijn dit te publiceren. Een beursgenoteerd bedrijf moet een gedetailleerd jaarverslag publiceren op groepsniveau, maar in dit geconsolideerde verslag zijn de transacties binnen de groep niet zichtbaar. Bovendien wordt in dit onderzoeksrapport een grote groep bedrijven onder de loep genomen. Het bestuderen van jaarverslagen van dochterondernemingen die mogelijk relevante informatie bevatten, is in dit geval een zeer tijdrovende activiteit en behoort daarom binnen dit onderzoek niet tot de opties.

Binnen deze beperkingen tracht dit onderzoek voor de groep beursgenoteerde bedrijven een aantal specifieke ontwikkelingsstrategieën te onderzoeken. Er wordt bekeken hoeveel en welke bedrijven

---

89 Zie bijvoorbeeld hier: ChristianAid (2008) Death and taxes, <http://www.christianaid.org.uk/images/deathandtaxes.pdf>. Dit rapport stelt dat het om 60 procent van de wereldhandel gaat. Er zijn suggesties dat dit percentage tegenwoordig hoger ligt: <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2010/01/28/70-of-world-trade-is-between-multinational-corporations-new-oecd-estimate/>

mogelijk gebruikmaken van een drietal ontwijkingsstrategieën: winstverschuiving door intra-groep rentebetalingen, het gebruik van de notionele renteaftrek in België (de zogeheten ‘België-route’) en winstverschuiving door royaltybetalingen. Intra-groep rentebetalingen en royalty betalingen zijn eerder door de Europese Commissie erkend als twee van de belangrijkste ontwijkingsactiviteiten door bedrijven.⁹⁰ De België-route is minder bekend, maar raakte onlangs in opspraak door onderzoek naar belastingontwijking door een aantal Nederlandse bedrijven.⁹¹ In dit hoofdstuk worden indicaties voor het gebruik van deze strategieën geïdentificeerd, maar geen schattingen voor belastingverliezen gegeven (vanwege bovengenoemde beperkingen). In elke paragraaf worden de methode en de eventuele beperkingen kort toegelicht. Uitgebreide informatie over de achterliggende methodologie is te vinden in Annex II. In dit hoofdstuk worden een aantal bedrijven bij naam genoemd. Aan deze bedrijven zijn de onderzoeksbevindingen die hen specifiek betreffen, voorgelegd ter review. Zie paragraaf 5.6 voor verdere toelichting over de verwerking van de door SOMO ontvangen reacties.

5.2 Schuld en rente

5.2.1 De relevantie van intra-groepschuld in relatie tot belastingontwijking

Bedrijven kunnen hun activiteiten financieren met eigen vermogen of met schuld. Rente die over schulden betaald wordt, is aftrekbaar.⁹² Dat wil zeggen dat rentelasten van het inkomen mogen worden afgetrokken en bedrijven over die rente geen belasting betalen. Bedrijven kunnen lenen van banken of andere partijen die niet deel zijn van de bedrijfsgroepen (‘derden’). Maar zoals er handel plaatsvindt tussen moeder- en dochterondernemingen, kunnen zij elkaar ook financieren. Dat betekent dat er intra-groep leningen worden afgegeven en aangegaan. De rente die daarover betaald moet worden, kan een bedrijf dan zelf bepalen. Alhoewel dit wel aan bepaalde regels moet voldoen. Hierover stelt de Europese Commissie het volgende: “*Multinational companies have large freedom in establishing intragroup financial relations*”.⁹³ Ook geeft de Europese Commissie aan dat *debt shifting* – het schuiven met schuld binnen een groep om de winst te drukken waar hoge tarieven gelden, en andersom – verantwoordelijk is voor een derde van de ontwijkingsactiviteiten van bedrijven.⁹⁴ *Transfer pricing* en het strategisch vestigen van intellectueel eigendom zijn de andere twee belangrijkste ontwijkingsactiviteiten.

90 Europese Commissie, Study on Structures of Aggressive Tax Planning and Indicators, 2016, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_papers/taxation_paper_61.pdf

91 Zembla, “ASML ontwijkt Nederlandse belasting via België”, 10 maart 2015, <http://zembla.vara.nl/seizoenen/2015/afleveringen/11-03-2015/asml-ontwijkt-nederlandse-belasting-via-belgie>

Financieel Dagblad, “Fiscale België-route populair bij Nederlandse multinationals”, 11 maart 2015, <http://fd.nl/economie-politiek/1096213/gebruik-fiscale-belgie-route-groeit-bij-nederlandse-multinationals>

92 De hoofdregel in Nederland is dat rente aftrekbaar is, tenzij een renteaftrekbeperking in de vennootschapsbelasting volledige renteaftrek beperkt. De Nederlandse vennootschapsbelasting kent een ruim scala aan renteaftrekbeperkingen, zie ook Annex II over de onderzoeksmethodologie.

93 Europese Commissie, Staff Working Document, Corporate Income Taxation in the European Union (SWD(2015) 121 final). Brussels, 17 juni 2015, p. 13.

94 Ibid., p. 24.

Kortom: intra-groepelingen bieden MNO's de mogelijkheid om te schuiven met winsten. Een voorbeeld hiervan is Eldorado Gold, een Canadees mijnbouwbedrijf met goud- en kopermijnen in Griekenland. Om de Griekse activiteiten te financieren, gaf niet het moederbedrijf uit Canada een lening aan de Griekse dochteronderneming, maar een aantal Nederlandse brievenbusfirma's die ook tot de Eldorado Gold groep behoren. Deze Nederlandse dochterondernemingen kregen op hun beurt een lening van weer een andere groepsentiteit, gevestigd in Barbados. Omdat de rente aftrekbaar is in Griekenland en Nederland, eindigt het rente inkomen uiteindelijk (vrijwel) onbelast in het belastingparadijs Barbados. Dit leidde tot een verlies in belastinginkomsten van € 1,7 miljard voor Griekenland in 2012-2013.⁹⁵

5.2.2 Methode en beperkingen

In dit onderzoek is niet op hetzelfde detailniveau gekeken als in het geval van Eldorado Gold, omdat dat een grondige analyse van de jaarverslagen van dochterondernemingen vereist. Voor alle 93 beursgenoteerde bedrijven is wel onderzocht of er een *indicatie* is van intra-groepschuld in het jaar 2014. Dat is gedaan door de langetermijnschuld van de gehele bedrijfspgroep te vergelijken met de langetermijnschuld van het moederbedrijf om een indicatie van de omvang van intra-groepelingen te krijgen:

- ❑ De langetermijnschuld van de groep is te vinden in het gesolideerde jaarverslag en bevat alleen de schuld aan *derden*.
- ❑ De langetermijnschuld van het moederbedrijf is opgenomen in het ongeconsolideerde jaarverslag dat ook door het moederbedrijf wordt gepubliceerd, gezamenlijk met het geconsolideerde verslag. In het ongeconsolideerde verslag zijn alleen de resultaten van het moederbedrijf zelf opgenomen. Ook in dit verslag is een balans, resultatenrekening en kasstroomoverzicht te vinden. De lange termijn schuld die gerapporteerd wordt op de balans bevat schuld aan derden, maar ook de schuld aan *eigen groepsondernemingen*.

Als de schuld van het moederbedrijf hoger is dan de geconsolideerde schuld (van de hele groep) wijst dat op het bestaan van intra-groepelingen aan het moederbedrijf, waarover deze laatste rente zal betalen.

Deze onderzoeksbevindingen zijn in enkele opzichten beperkt. Er is op basis van de data niet altijd zeker of de intra-groepsfinancierig grensoverschrijdend is. Intra-groepsfinanciering kan immers ook binnen een land plaatsvinden. Winstverschuiving (van het ene naar het andere land) speelt dan geen rol. Daarnaast zijn alleen leningen van dochterondernemingen aan het moederbedrijf te identificeren, maar niet eventuele leningen tussen dochterondernemingen onderling. Waar de schuld van het moederbedrijf groter is dan de groepsschuld, is het verschil tussen beiden het minimum aan schuld dat het moederbedrijf binnen de groep is aangegaan (oftewel, leningen die ze ontvangt van dochterondernemingen). Echter, het is goed mogelijk dat de intra-groepsschuld hoger is dan dit verschil. Het is daarom van belang op te merken dat intra-groepsfinanciering op grotere schaal plaatsvindt dan hier geïdentificeerd kan worden.

---

95 SOMO (2015) Fool's Gold, http://www.somo.nl/publications-en/Publication_4177

5.2.3 De resultaten

De bedrijven waarvoor in de tabellen gegevens getoond zijn, zijn bedrijven waar in het jaar 2014 het moederbedrijf een grotere schuld op de balans had dan de groep. Van de 93 beursgenoteerde bedrijven zijn er zeven bedrijven waarbij dit het geval was. Voor deze bedrijven is vervolgens tot 2010 de relevante informatie achterhaald, die in de tabellen hieronder te zien is.

Het gegeven percentage in de tabel duidt op de verhouding tussen de schuld van het moederbedrijf en de schuld van de gehele groep. Als het percentage groter is dan 100 procent, wordt dat in dit rapport beschouwd als de aanwezigheid van intra-groep leningen. Hoe hoger het percentage (boven 100 procent), hoe groter de mate waarin het moederbedrijf wordt gefinancierd door dochterondernemingen en hoe groter de indicatie voor debt shifting. Een percentage van 100 procent wijst op een exact gelijke omvang van de schuld van beiden, terwijl een percentage van bijvoorbeeld 50 procent wijst op een groepsschuld die twee keer zo groot is als die van het moederbedrijf.

Tabel 8: Schuld van het moederbedrijf (ongecombineerd) als percentage van de schuld van de gehele ondernemingsgroep (gecombineerd)⁹⁶

Bedrijf	2010	2011	2012	2013	2014
Accell Group NV	98%	97%	95%	112%	117%
Akzo Nobel NV	286%	218%	217%	320%	276%
Koninklijke KPN NV ⁹⁷	106%	106%	105%	97%	164%
Randstad Holding	98%	0%		91%	290%
Telegraaf Media	0%	0%	54%	623%	822%
Tomtom NV	490%		1164%	1973%	4216%
USG People NV	136%	86%	152%	101%	177%

Tabel 9 laat de totale langetermijnschuld van de gehele bedrijfsgroep én de moederonderneming zien, voor de zeven bedrijven. Met behulp van deze cijfers kan de minimale intra-groepschuld berekend worden. In het geval van Akzo Nobel in 2014 zou dit bijvoorbeeld neerkomen op een bedrag van € 4,43 miljard (€ 6,96 miljard minus € 2,53 miljard). Het resultaat van de betreffende formule is de minimale schuld van het moederbedrijf bij andere groepsentiteiten, en zou zodoende slechts een fractie van de totale intra-groepschuld kunnen bedragen.

- 96 In tabel 8 wordt voor TomTom in 2011, en voor Randstad in 2012 geen waarde gegeven voor de schuld van het moederbedrijf als percentage van de schuld van de ondernemingsgroep. Dit komt door het feit dat de groepsschuld voor beide bedrijven in de betreffende jaren € 0 euro bedroeg. De intra-groepschuld van beide moederbedrijven was zodoende in de betreffende jaren gelijk aan de volledige lange termijn schuld van het moederbedrijf, en bedroeg € 1,7 miljard euro voor TomTom, en € 1,2 miljard euro voor Randstad.
- 97 In een reactie aan SOMO op de onderzoeksbevindingen laat KPN het volgende weten: "De wijziging in 2014 heeft te maken met het feit dat KPN's dochtermaatschappij E-Plus werd verkocht (...). Dit heeft geleid tot een € 7.3 mld intercompany schuld binnen de fiscale eenheid van KPN. Deze (intercompany) lening heeft dus géén multinationaal karakter." Zie voor de volledige reactie van KPN Annex IV. Winstverschuiving (van het ene naar het andere land) speelt hier geen rol, zoals ook in de methodologische beperkingen is aangegeven.

Tabel 9: Schuld van de groep (geconsolideerd) evenals het moederbedrijf (ongecombineerd) in duizenden euro's⁹⁸

	2010		2011		2012		2013		2014	
	Groep	Moeder	Groep	Moeder	Groep	Moeder	Groep	Moeder	Groep	Moeder
Accell Group NV	51686	50483	47994	46629	15780	15000	103313	115356	70865	83119
Akzo Nobel NV	2880000	8245000	3035000	6618000	3388000	7345000	2666000	8533000	2527000	6969000
Koninklijke KPN NV	11359000	11987000	11641000	12317000	12369000	12995000	12745000	12348000	10486000	17171000
Randstad Holding	1108500	1086200	1602700		0	1204700	643800	588700	315000	915000
Telegraaf Media	16654	0	48641	0	78782	42266	28531	177824	21623	177824
Tomtom NV	384011	1881012	0	1715937	173437	2019468	99348	1960462	48925	2062649
USG People NV	244248	331556	136391	116818	216671	328821	209327	211917	214515	379222

De belangrijkste bevindingen kunnen als volgt worden samengevat:

- Veel van de hierboven getoonde bedrijven hadden niet alleen in 2014, maar eveneens in de voorafgaande jaren een intra-groepschuld die groter was dan de groepsschuld (of in sommige gevallen bijna gelijk). Dat betekent dat deze moederbedrijven op zijn minst deels (namelijk het bedrag dat het verschil vormt tussen de schuld van het moederbedrijf en de groepsschuld) gefinancierd werd door intra-groep leningen. Het moederbedrijf zal rente verschuldigd zijn aan dochteronderneming(en), mogelijk buiten Nederland. De rente is aftrekbaar in Nederland en kan op die manier eindigen in een land waar het inkomen lager of zelfs niet belast wordt.⁹⁹
- Van de 93 beursgenoteerde bedrijven werd bij een klein aantal – namelijk zeven bedrijven – het bestaan van intra-groep leningen vastgesteld. Het is hierbij essentieel om in ogenschouw te nemen dat het hier, vanwege de in 5.1.2. genoemde beperkingen, gaat om een minimum. Het is aannemelijk dat er binnen veel meer bedrijven intra-groepsfinanciering plaatsvindt. Zodoende zegt dit onderzoek niets over de prevalentie van intra-groep leningen onder de geselecteerde 93 bedrijven, maar kan er enkel bevestigd worden dat de hierboven getoonde bedrijven van dergelijke leningen gebruik maakten in de periode 2010-2014.
- De meeste bedrijven (zes van de zeven) laten een groeiend percentage zien in de periode 2010-2014. Dat geeft een indicatie dat de financiering van het moederbedrijf door middel van intra-groep leningen steeg in de onderzochte periode.¹⁰⁰ Dit is in extreme mate het geval voor Telegraaf Media dat in 2013 en 2014 een intra-groepschuld had die respectievelijk zes en acht keer groter waren dan de externe groepsschuld. En ook voor TomTom, waar de intra-groepschuld in 2010 vijf keer zo groot was als de externe groepsschuld en in 2014 zelfs 42 keer.

98 Zie voetnoot 93.

99 Onderzoek naar de herkomst van de schuld (welke dochterondernemingen verschaffen een lening aan het moederbedrijf en waar deze zijn gevestigd) lag buiten de grenzen van dit onderzoek.

100 Dit is niet met zekerheid vast te stellen, aangezien onduidelijk is in hoeverre de langetermijnschuld van de moederbedrijven langetermijnschulden bij externe partijen bevat.

5.3 De België-route

5.3.1 Wat is de België-route en waarom is het relevant?

In België biedt de wet bedrijven de mogelijkheid om een fictieve rente over het eigen vermogen vast te stellen en die vervolgens af te trekken van het belastbaar inkomen, zoals dat bij rente over een verschuldigde lening ook gebeurt. Deze zogeheten notionele renteaftrek heeft als doel om niet te discrimineren wat betreft financiering door schuld of financiering door eigen vermogen.¹⁰¹ Het biedt bedrijven (onbedoeld) de mogelijkheid om de belastingdruk te verlagen door veel eigen vermogen bij Belgische dochterondernemingen te stallen, aangezien veel andere landen deze voor MNO's gunstige regeling niet hebben. Er is al eerder bericht over het feit dat 'de België-route' steeds meer in trek is bij Nederlandse MNO's.¹⁰² De België-route is een goed voorbeeld van hoe MNO's kunnen 'shoppen' in belastingvoordelen door te laveren tussen verschillende landen en op die manier belasting ontwijken. Er wordt gebruikgemaakt van legale wegen, het zijn immers 'fiscale faciliteiten' die worden aangeboden door overheden. Maar wanneer kunstmatige structuren worden opgetuigd om gebruik (of misbruik) te maken van die faciliteiten, kan men spreken van het opzoeken van de grenzen van en mazen in de wet. Dat de notionele renteaftrekregel vaak wordt gebruikt voor ontwijkingsdoeleinden, stelt ook de OESO: "Despite the gradual implementation of anti-abuse measures, multinationals have taken advantage of this allowance for aggressive tax planning, such as intra-group transactions which give rise to double deductions. (...) the authorities should tighten the rules governing the allowance for corporate equity to avoid that it is used to artificially shift profits within a multinational enterprise group".¹⁰³

5.3.2 Methode

Om te onderzoeken of bedrijven van de België-route gebruikmaken, is voor dit onderzoek gekeken naar de mate van eigen vermogen waarover dochterondernemingen van Nederlandse bedrijven in België beschikken, afgezet tegen de grootte van de rentedragende schuld van diezelfde ondernemingen. Bedrijven financieren hun activiteiten immers met eigen vermogen of vreemd vermogen (schuld). De verhouding tussen deze twee posten heet de *gearing*, of financieel *leverage*. Een hoge mate van eigen vermogen gecombineerd met een lage schuld is een indicatie dat er gebruik wordt gemaakt van de notionele renteaftrek. Dit onderzoek beschouwt een extreem lage gearing als een indicatie voor een fiscaal gedreven vestigingsstrategie: de Belgische dochteronderneming heeft als (één van de) hoofddoel(en) het gebruikmaken van de notionele renteaftrek. Er is aangenomen dat wanneer de rentedragende schuld qua omvang niet meer is dan 10 procent van de totale balans,

---

101 Federale Overheidsdienst Financiën, "Notionele interestaftrek", http://financien.belgium.be/nl/ondernemingen/vennootschapsbelasting/belastingvoordelen/notionele_interestaftrek

102 Financieele Dagblad, "Fiscale België-route populair bij Nederlandse multinationals", 11 maart 2015, <http://fd.nl/economie-politiek/1096213/gebruik-fiscale-belgie-route-groeit-bij-nederlandse-multinationals>. Dit artikel bericht over het eigen vermogen dat de volgende bedrijven in België stalden in 2013: Philips, Heineken, ASML, DSM, Randstad, Waters Kluwer, Unilever en Q-Park.

103 "OECD Economic Survey Belgium 2015", http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-belgium-2015_eco_surveys-bel-2015-en#page29

er sprake is van een extreem lage gearing. Om te controleren voor verschil in de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen tussen de uiteenlopende bedrijfssectoren in dit onderzoek, is deze conservatieve benchmark van 10 procent aangenomen. Dat betekent dat bedrijven zijn geselecteerd waarbij het eigen vermogen minstens negen keer zo groot is als de schuld. Een ander criterium voor indicatie van het gebruik van de België-route is de verhouding tussen het eigen vermogen dat in België is gestald en het totale eigen vermogen van de groep. Als dit bedrag verwaarloosbaar is (minder dan één procent), zijn deze bevindingen niet meegenomen in de resultaten.

Binnen de grenzen van dit onderzoek is de verhouding tussen eigen vermogen en rentedragende schuld onderzocht voor de volgende dochterondernemingen:

- ▣ De dochterondernemingen van alle (beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde) bedrijven met vijf werknemers of minder die in België gevestigd zijn. Bedrijven met weinig werknemers kunnen brievenbusfirma's zijn die duiden op kunstmatige structuren met als (één van de) hoofddoel(en) het gebruikmaken van fiscale faciliteiten, de notionele renteaftrek in dit geval.

De grote beperking van het meenemen van alleen deze groep dochterondernemingen, is dat veel Nederlandse bedrijven mogelijk in extreme mate gebruik maken van de notionele renteaftrek via dochterondernemingen in België, waar wél substantiële activiteiten plaatsvinden en waar dus meer dan vijf mensen werken.

- ▣ Daarom is ervoor gekozen om ook cijfers van alle dochterondernemingen van de vijf grootste Nederlandse bedrijven (op basis van omzet) te betrekken in dit onderzoek.¹⁰⁴

5.3.3 Resultaten en analyse

In totaal voldeden 79 dochterondernemingen aan één van de twee criteria (of aan beiden), zoals in de vorige paragraaf beschreven. Vervolgens is voor deze dochterondernemingen in jaarverslagen – die voor 45 van die 79 ondernemingen beschikbaar waren in de Balanscentrale van de Nationale Bank van België¹⁰⁵ – onderzoek gedaan naar de *gearing*. Veertien Belgische dochterondernemingen hadden een eigen vermogen dat meer dan negen keer groter was dan de rentedragende schuld, en dat meer dan één procent bedroeg van het eigen vermogen van de gehele bedrijfsgroep. Zoals gezegd gaan we er in dit onderzoek vanuit dat deze extreem lage gearing wijst op het vestigen van een dochteronderneming in België met als (één van de) hoofddoel(en) het gebruikmaken van de notionele renteaftrek.

---

104 Dit waren Ahold, Unilever, Philips, Heineken en Randstad.

105 Deze cijfers zijn te vinden bij de Belgische Nationale Bank, in de Balanscentrale: <https://www.nbb.be/nl/balanscentrale>. De dochterondernemingen op basis van de twee genoemde criteria zijn verzameld in de Orbis database van Bureau van Dijk. De namen van de dochterondernemingen kunnen mogelijk verschillen van de namen waarmee ze geregistreerd zijn in de Belgische KvK. Dit is een mogelijke verklaring voor het feit waarom er geen data gevonden is wat betreft een aantal dochterondernemingen.

In de tabel hieronder wordt weergegeven welke dochterondernemingen dit waren, wat het eigen vermogen en de schuld van de dochteronderneming was, en een vergelijking met het eigen vermogen van de gehele groep. Dat laatste is interessant, omdat het duidelijk maakt hoe groot de relevantie is van de Belgische dochteronderneming(en) voor de verschillende bedrijven.

Tabel 10: Indicaties voor gebruik van de België-route van acht Nederlandse bedrijven (2014), in duizenden euro's

Nederlands moeder-bedrijf	Belgische dochteronderneming	Rente-dragende schuld - dochter	Eigen vermogen - dochter	Leverage - dochter	Totaal groepsvermogen	Vermogen dochter als % van groepsvermogen
Arcadis NV	Arcadis Belgium Holding*	€ 3.446	€ 173.901	1,98%	€895.847	19,41%
ASML Holding NV	ASML Belgium Finance*	€ 64.640	€ 3.696.756	1,75%	€8.365.930	44,19%
Koninklijke BAM Groep	Bam Technics*	€ 1.191	€ 21.300	5,59%	€830.716	2,56%
Koninklijke DSM NV	DSM Finance Belgium* ¹⁰⁶	€ 117.509	€ 2.821.094	4,17%	5.936.000	47,53%
Philips	Philips Properties	€ 1.219	€ 44.684	2,73%	€ 10.968.000	0,41%
Philips	Ring Station I	€ 0	€ 6.347	0,00%	€ 10.968.000	0,06%
Philips	Philips Consumer Products	€ 0	€ 30.039	0,00%	€ 10.968.000	0,27%
Philips	Lighting Group PLI Holding	€ 0	€ 138.647	0,00%	€ 10.968.000	1,26%
Randstad Holding	Randstad Financial Services	€ 6.742	€ 2.389.715	0,28%	€ 3.313.100	72,13%
Randstad Holding	Tempo-Team Childcare*	€ 11	€ 748	1,51%	€ 3.313.100	0,02%
SHV Holdings	Prima LNG*	€ 165	€ 9.241	1,78%	€ 830.716	0,14%
SHV Holdings	BM Europe*	€ 26	€ 488	5,32%	€ 830.716	0,01%
SHV Holdings	Hendrix*	€ 57	€ 186.826	0,03%	€ 830.716	2,76%
Unilever	Unilever Belgium Services	€ 1.664	€ 2.847.948	0,06%	€ 14.263.000	19,97%

* *brievensbusfirma (maximaal vijf werknemers)*

Uit bovenstaande tabel wordt duidelijk dat minimaal zeven¹⁰⁷ Nederlandse bedrijven (van een onderzoekspopulatie van 151 bedrijven) een grote hoeveelheid eigen vermogen in België gestald hebben, en zodoende waarschijnlijk gebruik maken van de notionele renteaftrek. Gezamenlijk hebben deze zeven bedrijven dertien dochterondernemingen die relatief gezien zeer veel eigen vermogen bezitten. Gezien de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen van de Belgische dochteronderneming(en) én de grootte van het eigen vermogen van deze dochterondernemingen ten opzicht

106 DSM Finance Belgium is op 3 december 2015 opgeheven.

107 In de tabel zijn acht bedrijven opgenomen. Echter, Koninklijke BAM geeft in een reactie aan SOMO op de onderzoeksbevindingen aan dat BAM Technics geen gebruik maakt van de notionele interestaftrek in België. Zie voor toelichting Annex IV waar de gehele reactie van Koninklijke BAM is opgenomen.

van de gehele bedrijfsgroep, is het aannemelijk dat deze bedrijven – in het kader van een fiscaal gedreven vestigingsstrategie – gebruikmaken van de België route.

De gevonden resultaten komen in grote mate overeen met eerder onderzoek naar het gebruik van de België-route door Nederlandse bedrijven, uitgevoerd door Zembla¹⁰⁸ en het Financieel Dagblad¹⁰⁹. Aanvullend op deze eerdere onderzoeken is hier voor een grote groep bedrijven onderscheid gemaakt tussen zogenaamde brievenbusfirma's met maximaal vijf medewerkers en overige dochterondernemingen. Dochterondernemingen met een hoog eigen vermogen die in België opereren als brievenbusfirma's bieden een sterkere indicatie voor het gebruik van de België-route. Verder zijn er binnen dit onderzoek bedrijven met Belgische dochterondernemingen met een groot eigen vermogen gevonden die niet eerder als zodanig waren geïdentificeerd, zoals SHV Holding en Arcadis.

In het geval van een aantal bedrijven blijkt het grote belang van de Belgische dochterondernemingen. Arcadis NV stalde in 2014 minimaal 19 procent van het totale eigen vermogen in België. Unilever hield ten minste 20 procent van het eigen vermogen in België. ASML bracht in 2014 minimaal 44 procent van het eigen vermogen onder bij een Belgische dochteronderneming. Ook DSM lijkt in 2014 gebruik te hebben gemaakt van de België-route: bijna de helft van het eigen vermogen stond op de balans van de Belgische dochter. Randstad stalde in 2014 bijna drie kwart van het eigen vermogen in België. Het belang van de Belgische notionele renteaftrek lijkt in ieder geval voor deze Nederlandse bedrijven groot.

Deze resultaten moeten als conservatief worden beschouwd. Er is immers niet naar de Belgische dochterondernemingen van alle Nederlandse bedrijven gekeken, alleen naar de ondernemingen waar minder dan vijf werknemers op de loonlijst staan of ondernemingen die behoren tot de vijf grootste bedrijven. Het is daarom goed mogelijk – en zelfs aannemelijk – dat andere Nederlandse bedrijven met dochterondernemingen die meer dan vijf werknemers in België hebben gevestigd ook (in extreme mate) gebruikmaken van de notionele renteaftrek.

Financieringsmaatschappijen

Het gebruik van de België-route leidt tot een verlies voor de Nederlandse schatkist, aangezien het bedrijven stimuleert winst te maken in België in plaats van in Nederland.¹¹⁰ Die winst kan vervolgens niet meer belast worden in Nederland. Daarbij is het essentieel dat een bedrijf winst maakt in België, anders kan de fictionele rente immers niet worden afgetrokken. Dit betekent dat het houden van een volledig inactieve brievenbusfirma niet volstaat om te kunnen profiteren van de België-route. Trustkantoor Intertrust stelt zodoende dat de notionele renteaftrek in het bijzonder mogelijkheden biedt voor het opzetten van bedrijfsconstructies waarbij patenten en handelsmerken door dochterondernemingen in België worden gehouden. Het biedt ook mogelijkheden voor constructies waarbij

---

108 Zembla, "ASML ontwijkt Nederlandse belasting via België", 10 maart 2015, <http://zembla.vara.nl/seizoenen/2015/afleveringen/11-03-2015/asml-ontwijkt-nederlandse-belasting-via-belgie>

109 Financieel Dagblad, "Fiscale België-route populair bij Nederlandse multinationals", 11 maart 2015, <http://fd.nl/economie-politiek/1096213/gebruik-fiscale-belgie-route-groeit-bij-nederlandse-multinationals>

110 Er worden in dit rapport geen schattingen gemaakt van het verlies voor de Nederlandse schatkist door gebruik van de België-route.

dochterondernemingen over de hele wereld met rentedragende leningen worden gefinancierd vanuit Belgische dochteronderneming.¹¹¹ Wanneer Belgische dochterondernemingen als financieringsmaatschappijen gebruikt worden, geeft de betreffende Belgische dochter leningen uit aan overige entiteiten binnen de bedrijfsgroep. De dochteronderneming in België ontvangt daarover vervolgens rente. De rentebetalingen vormen (een deel van) de winst waardoor de onderneming kan profiteren van de notionele renteaftrek. Het schuiven met eigen vermogen en intra-groepelingen tussen landen leidt hier tot een voor MNO's (niet voor nationale ondernemingen) gunstige situatie, waarin de belastingverplichtingen verlaagd kunnen worden.

Het is daarom interessant om te zien welke van de 20 dochterondernemingen in voorgaande tabel leningen geven aan andere groepsondernemingen. De tabel hieronder laat zien welke van de twintig dochterondernemingen hoge vorderingen op verbonden ondernemingen hebben uitstaan. Het is aannemelijk dat deze ondernemingen functioneren als financieringsmaatschappijen binnen de groep en daarbij profiteren van de notionele renteaftrek in België.

Tabel 11: Uitstaande leningen van Belgische dochterondernemingen (financieringsmaatschappijen) aan groepsentiteiten (2014), in duizenden euro's

Nederlandse moeder	Belgische dochter	Rente-dragende schuld - dochter	Eigen vermogen - dochter	Rente-dragende schuld als % van eigen vermogen - dochter	Totaal groepsvermogen	Vermogen dochter als % van groepsvermogen	Uitstaande leningen aan verbonden ondernemingen - dochter
Arcadis NV	Arcadis Belgium Holding*	€ 3.446	€ 173.901	1,98%	€ 895.847	19,41%	€ 147.231
ASML Holding NV	ASML Belgium Finance*	€ 64.640	€ 3.696.756	1,75%	€ 8.365.930	44,19%	€ 941.157
Koninklijke DSM NV	DSM Finance Belgium ¹¹²	€ 117.509	€ 2.821.094	4,17%	€ 5.936.000	47,53%	€ 2.873.476
SHV Holdings	Hendrix*	€ 57	€ 186.826	0,03%	€ 830.716	2,76%	€ 107.229
Philips	Philips Properties	€ 1.219	€ 44.684	2,73%	€ 10.968.000		€ 25.000
Philips	Philips Consumer Products	€ 0	€ 30.039	0,00%	€ 10.968.000	0,27%	€ 27.500
Philips	Lighting Group PLI Holding ¹¹³	€ 0	€ 138.647	0,00%	€ 10.968.000	1,26%	€ 128.500

Van de veertien Belgische dochterondernemingen die naar waarschijnlijkheid vanuit fiscaal oogpunt in België gevestigd zijn, lijken er minimaal zeven als financieringsmaatschappij te functioneren.

111 https://www.intertrustgroup.com/~/_media/Intertrust/Files/Downloads/Belgium/Notional%20Interest.pdf

112 DSM Finance Belgium werd in december 2015 opgeheven.

113 In een reactie aan SOMO op de onderzoeksbevindingen, geeft Philips aan dat: "De uitstaande lening van EUR 128,5 miljoen aan verbonden ondernemingen van Lighting Group PLI Holding in Tabel 2, volledig betrekking heeft op verbonden ondernemingen in België."

5.4 Patenten en handelsmerken

5.4.1 De relevantie van intellectueel eigendom

Een onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Europese Commissie geeft aan dat naast debt shifting (zie paragraaf 5.1) ook de locatie van intellectueel eigendom een van de “three major, empirically proven channels for profit shifting” is.¹¹⁴ Onder intellectueel eigendom vallen patenten en handelsmerken die bedrijven aan kunnen vragen voor hun ontwerpen, merken, recepten, uitvindingen, enzovoort. Als vergoeding voor het gebruik van intellectueel eigendom moeten vaak royalty’s betaald worden. Dat kan ook binnen een bedrijfsgroep gebeuren. Een dochteronderneming die een patent of handelsmerk bezit kan daarvoor royalty’s ontvangen van andere dochterondernemingen binnen de groep die bijvoorbeeld gebruikmaken van een merknaam. Door het opblazen van die royaltykosten kan er worden geschoven met winsten: de winst kan door hoge royaltybetalingen worden gedrukt in een land met een relatief hoger belastingtarief, terwijl diezelfde royaltybetalingen zorgen voor een hogere winst in landen waar dit inkomen juist lager belast wordt. De locatie van het intellectueel eigendom is daarbij dus van belang.

5.4.2 Methode

De Orbis database biedt informatie over geregistreerde patenten en handelsmerken van bedrijven. Er zijn in dit onderzoek twee zaken opgezocht voor zowel beursgenoteerde als niet-beursgenoteerde bedrijven:

- ▣ Het totale aantal dochterondernemingen met minimaal één patent en/of handelsmerk.
- ▣ De locatie van alle dochterondernemingen met minimaal één patent en/of handelsmerk én maximaal vijf werknemers.

Alle dochterondernemingen met patenten en handelsmerken maken mogelijk onderdeel uit van een ontwikkelingsroute binnen de bedrijfsgroep. Daarom wordt het totale aantal dochterondernemingen met geregistreerde patenten en handelsmerken onderzocht. De kans dat een dochteronderneming die functie vervuld, is groter als het om een kunstmatige structuur gaat die als (een van de) hoofddoel(en) belastingontwijking heeft. Daarom wordt in dit onderzoek ook gekeken naar het aantal brievenbusfirma’s (maximaal vijf werknemers) en de locatie van die dochterondernemingen. Als het jurisdicties betreft die een fiscaal gunstig regime hebben voor belastingen op winst of royalty’s, kan dit duiden op een ontwijkingsstructuur.

---

114 De derde ontwijkingsstrategie is het *strategic transfer pricing*, of strategische interne verrekenprijzen. Zie Ramboll Management Consulting and Corit Advisory (2015) “Study on Structures of Aggressive Tax Planning and Indicators”. European Commission, Tax Papers, Working paper N. 61-2015 http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_papers/taxation_paper_61.pdf.

Beperkingen

Deze methode heeft een aantal beperkingen. De Orbis database is zeer waarschijnlijk niet volledig. De resultaten reflecteren daarom slechts ten dele de werkelijke hoeveelheid dochterondernemingen met geregistreerde patenten en handelsmerken. De database is namelijk afhankelijk van publiek beschikbare informatie en het is aannemelijk dat er weinig tot geen informatie bekend is over patenten en/of handelsmerken die zijn ondergebracht bij ondernemingen in jurisdicties, gekenmerkt door grote geheimhouding. Het gaat daarbij om landen die bedrijven een grote mate van geheimhouding bieden van hun bedrijfsinformatie, zoals activiteiten, financiën, aandeelhouders, *beneficial owners*, enzovoort. De *Financial Secrecy Index* rankt landen op basis van vijftien indicatoren om het geheimhoudingsniveau te meten.¹¹⁵ Een belangrijk deel van die geheimhouding bestaat uit het niet delen van informatie met belastingautoriteiten en banken in andere landen, laat staan dat deze informatie publiek zou zijn. Het is daarom waarschijnlijk dat dochterondernemingen met patenten en handelsmerken geregistreerd in geheimhoudingsjurisdicties niet allemaal zijn opgenomen in de Orbis database. Andere beperkingen worden toegelicht in Annex II over de onderzoeksmethodologie.

5.4.3 Resultaten

Van de 151 bedrijven in de selectie hebben 105 bedrijven dochterondernemingen met patenten en/of handelsmerken, zo blijkt uit de Orbis database. In totaal kwam dit neer op 1752 dochterondernemingen. Van deze 1752 hebben 31 ondernemingen maximaal 5 werknemers. De tabel hieronder laat de locaties (landen) van deze 31 dochterondernemingen zien.

Tabel 12: Locaties van dochterondernemingen van grote Nederlandse bedrijven met patenten en handelsmerken

Landen	Aantal brievenbusfirma's per land
Zwitserland	9
Nederland	8
Verenigde Staten	3
Duitsland	3
Australië	1
België	1
Bulgarije	1
Canada	1
Groot-Brittannië	1
Italië	1
Noorwegen	1
Zweden	1
Totaal	31

115 Financial Secrecy Index, "Methods and Concepts", <http://www.financialsecrecyindex.com/introduction/method-and-concepts>.

De resultaten geven zeer waarschijnlijk – vanwege de hierboven genoemde limieten van de database – een beperkte weergave van de realiteit. Uitgaande van deze cijfers, is Zwitserland de populairste bestemming voor het houden van patenten en handelsmerken (door ondernemingen met < 5 werknemers). Dat is niet gek. Deloitte stelt in een rapport dat: “The protection of intellectual and industrial property is highly developed in Switzerland”.¹¹⁶ Daarnaast heft Zwitserland geen bronbelasting op uitgaande royaltystromen. Bovendien is Zwitserland als “the grandfather of the world’s tax havens” om andere redenen ook een strategische vestigingsplek: het land heeft lage belastingtarieven en een groot verdragenetwerk. Na Zwitserland is Nederland de populairste plek voor het vestigen van intellectueel eigendom. Dat lijkt logisch omdat het hier Nederlandse bedrijven betreft, maar het is belangrijk om op te merken dat ook Nederland een paradijs voor royalty’s is. Ook in Nederland wordt, net als in Zwitserland, geen bronbelasting geheven op royalty’s.

5.5 Aanwezigheid in belastingparadijzen

5.5.1 Wat zijn belastingparadijzen en waarom zijn ze relevant?

Veel overheden bieden bedrijven verschillende mogelijkheden om hun belastingen te verlagen. Zo profiteren bedrijven gevestigd in Letland van de afwezigheid van dividendbelasting. In Ierland is het tarief voor vennootschapsbelasting laag vergeleken met andere Europese landen (12,5 procent).¹¹⁷ Sommige landen gaan zover in het bieden van belastingvoordelen dat het belastingparadijzen worden genoemd. Welke elementen een land tot een belastingparadijs maken en welke landen vervolgens als belastingparadijs gedefinieerd moeten worden, is een lastige discussie waarover geen brede consensus bestaat. Belastingparadijzen of *offshore centres* bieden vaak één of meerdere van de volgende aspecten: ontwijken van belasting, geheimhouding, ontwijking van financiële regulering en andere wetgeving (strafrecht bijvoorbeeld).¹¹⁸ Belastingparadijzen behoren tot de kern van het huidige internationale belastingstelsel, wat aangepakt moet worden als men werkelijk een einde wil maken aan wereldwijde armoede en ongelijkheid. Zo staat er naar schatting een bedrag van 21-32 biljoen US\$ *offshore* geparkeerd – onbelast en ongereguleerd.¹¹⁹ Elk belastingparadijs kan een andere functie hebben. Zo kan een land een eindstation vormen voor onbelaste winsten (denk bijvoorbeeld aan Bermuda), of een tussenstation voor het doorsluizen van winsten (denk bijvoorbeeld aan Nederland). Door zich te vestigen in belastingparadijzen, kunnen bedrijven belasting ontwijken.

---

116 Deloitte, Taxation and Investment in Switzerland 2015, p. 2 <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-switzerlandguide-2015.pdf>.

117 Financial Secrecy Index, Narrative Report on Ireland - 2015, <http://www.financialsecrecyindex.com/PDF/Ireland.pdf>.

118 Tax Justice Network, Tackle Tax Havens – What’s a tax haven? <http://www.tackletaxhavens.com/whats-a-tax-haven/>.

119 James Henry (2012) The Price of Offshore Revisited, http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Price_of_Offshore_Revisited_120722.pdf.

5.5.2 Methode

Zoals gezegd, is de term belastingparadijs lastig te definiëren. Zodoende is er voor de selectie van belastingparadijzen in dit onderzoek gebruik gemaakt van een landenlijst¹²⁰ opgesteld door het *Government Accountability Office* van de VS. Hieraan is in dit onderzoek ook de Amerikaanse staat, Delaware, toegevoegd. Dit vanwege de grote hoeveelheid brievenbusfirma's die daar gevestigd zou zijn.¹²¹

Met behulp van deze lijst is gekeken naar de hoeveelheid dochterondernemingen van alle 151 bedrijven in dergelijke landen. De Orbis database bevat informatie over de eigendomsstructuur van een bedrijfsgroep in 2014 (of het laatst beschikbare jaar). Op basis van die informatie is achterhaald hoeveel dochterondernemingen in belastingparadijzen deze 151 bedrijven minimaal hebben.

Beperkingen

Deze methode is op een aantal manieren beperkt. De dochterondernemingen zijn niet noodzakelijk alleen met een fiscaal doeleinde gevestigd in een belastingparadijs. De lijst van belastingparadijzen bevat immers economieën waarbinnen bedrijven opereren wegens andere redenen dan de geboden fiscale voordelen. De Orbis database is (net als het geval is in voorgaande paragrafen) zeer waarschijnlijk niet volledig. De database is gebaseerd op publiek beschikbare informatie en het zijn bij uitstek belastingparadijzen (met name die landen die gekenmerkt worden door geheimhouding) die niet alle informatie publiceren of delen met andere belastingautoriteiten.

5.5.3 Resultaten en analyse

Tabel 13 biedt een overzicht van het totaal aan dochterondernemingen in belastingparadijzen van alle 151 bedrijven. De resultaten zijn geordend per land.

---

120 United States Government Accountability Office, International Taxation, december 2008, <http://www.gao.gov/assets/290/284522.pdf>.

121 Financial Secrecy Index, Narrative Report on USA - 2015, <http://www.financialsecrecyindex.com/PDF/USA.pdf>.

Tabel 13: Aantal dochterondernemingen (van de 151 onderzochte Nederlandse MNO's) in belastingparadijzen

Belastingparadijs	Aantal dochterondernemingen per land
Zwitserland	96
Singapore	79
Hong Kong	65
Ierland	42
Luxemburg	23
Cyprus	13
Panama	12
Guernsey/Isle of Man/ Jersey (Verenigd Koninkrijk)	7
Britse Maagdeneilanden	7
Letland	6
Bahama's	4
Mauritius	5
Bahrein	4
Costa Rica	4
Kaaimaneilanden	3
Liechtenstein	3
Monaco	3
Delaware	3
Bermuda	2
Gibraltar	2
Libanon	2
Macao	1
Malta	1
Malediven	1
Totaal	388

Zoals in de tabel hierboven te zien is, zijn in totaal 388 dochterondernemingen van de onderzochte bedrijven in belastingparadijzen gevestigd. Echter, deze dochterondernemingen behoren tot slechts 58 van de in totaal 151 geselecteerde bedrijven. Bij 93 bedrijven is er niet genoeg data aanwezig, of zij hebben geen aanwezigheid in belastingparadijzen. Verder is uit tabel 13 af te leiden dat in de vijf populairste landen – Zwitserland, Singapore, Hong Kong, Ierland en Luxemburg – bijna 80 procent van het totale aantal gevonden dochterondernemingen is gevestigd. Hierbij zou een eventuele grotere beschikbaarheid van informatie over de eigendomsstructuren van bedrijven in die landen een rol kunnen spelen. Maar het is eveneens waarschijnlijk dat deze landen een belangrijke rol spelen bij de fiscaal gedreven vestigingsstrategieën van Nederlandse bedrijven. Voor strenge geheimhoudingsjurisdicties, zoals onder andere Delaware en de Kaaimaneilanden, lijkt het aannemelijk dat de beperkte beschikbaarheid van informatie invloed heeft gehad op de uitkomsten. De getallen hierboven dienen zodoende als een minimum te worden geïnterpreteerd.

Op Ierland na, staan de vijf hoogstscorende landen in deze tabel eveneens in de top zes van de *Financial Secrecy Index*,¹²² onder andere omdat: Zwitserland uiteenlopende belastingontwikkelingsfaciliteiten biedt aan bedrijven; Hong Kong en Singapore bekend staan om belastingvrijstellingen voor bedrijfswinsten; Luxemburg in het verleden veel voordelige belastingafspraken met bedrijven heeft gemaakt en bekendstaat om financiële geheimhouding; Ierland een zeer laag tarief voor vennootschapsbelasting hanteert.¹²³

In totaal hadden elf van de bedrijven meer dan tien dochterondernemingen in belastingparadijzen. Tabel 14 laat zien om welke bedrijven het gaat en in welke landen deze dochterondernemingen zijn gevestigd.

Tabel 14: Bedrijven met meer dan tien dochterondernemingen in belastingparadijzen

Bedrijf	Totaal aantal dochterondernemingen in belastingparadijzen	Land van vestiging (hoeveel dochterondernemingen mits >1)
Fugro	47	Hong Kong (18), Singapore (8), Zwitserland (8), Bahama's, Ierland, Libanon, Luxemburg, Malta, Marokko, Mauritius (5), Panama, Britse Maagdeneilanden
Akzo Nobel	39	Ierland (9), Singapore (9), Hong Kong (6), Zwitserland (6), Kaaimaneilanden (5), Luxemburg, Letland, Panama, VS
Koninklijke Philips	38	Hong Kong (12), Ierland (11), Zwitserland (4), Singapore (3), Luxemburg (2), Panama (2), VS (2), Costa Rica, Letland
Unilever	23	Zwitserland (10), Liechtenstein (3), Costa Rica (2), Hong Kong (2), Panama (2), Ierland, Libanon, Letland, Singapore
Gemalto	19	Singapore (6), Zwitserland (6), Hong Kong (3), Britse Maagdeneilanden (2) ¹²⁴ , Gibraltar, Luxemburg
Koninklijke DSM	19	Zwitserland (11), Hong Kong (5), Costa Rica, Panama, Singapore
Koninklijke Boskalis Westminster	17	Singapore (8), Cyprus (5), Ierland (1), Panama (2), Malediven ¹²⁵
SBM Offshore	16	Zwitserland (8), Luxemburg (5), Kaaimaneilanden (2), Bahama's
SHV Holdings	13	Zwitserland (4), Ierland (3), Singapore (3), Britse Maagdeneilanden, Hong Kong, Guernsey/Isle of Man/Jersey
TNT Express	12	Bahrein (2), Britse Maagdeneilanden, Cyprus, Guernsey / Isle of Man / Jersey, Hong Kong, Ierland (2), Letland, Luxemburg, Singapore, Zwitserland
Grandvision	12	Cyprus (3), Guernsey/Isle of Man/Jersey (3), Ierland (3), Macau (2), Luxemburg

122 Financial Secrecy Index, Financial Secrecy Index - 2015 Results, <http://www.financialsecrecyindex.com/introduction/fsi-2015-results>.

123 Zie onder andere alle landenrapporten van de Financial Secrecy Index door te klikken op het land in de lijst: <http://www.financialsecrecyindex.com/introduction/fsi-2015-results>.

124 Gemalto NV gaf in een reactie op de onderzoeksbevindingen aan dat de vestigingen op de Britse Maagdeneilanden slapende vennootschappen zijn. Zie Annex IV voor de gehele reactie van Gemalto NV.

125 Boskalis gaf in een reactie op de onderzoeksbevindingen aan dat de vestiging op de Malediven "slapende is bij een gebrek aan projecten in uitvoering". Zie Annex IV voor de gehele reactie van Boskalis.

Gezamenlijk bezitten de bedrijven in bovenstaande tabel minimaal 255 dochterondernemingen in belastingparadijzen. Zodoende zijn deze 11 goed voor 66 procent van het totale aantal gevonden dochterondernemingen in belastingparadijzen van alle 151 bedrijven.

Deze minimum aantallen laten zien dat dochterondernemingen in belastingparadijzen op zijn minst voor een substantieel deel van de onderzoekspopulatie deel uitmaken van de bedrijfsstructuur. Dochterondernemingen in landen als de Bahama's, Panama, Guernsey en de Kaaimaneilanden zijn op zijn minst een indicatie voor belastingontwijking. Echter, er is diepgravend onderzoek nodig naar individuele bedrijven en hun eigendoms- en financieringsstructuren om een oordeel te kunnen geven over het belang van deze dochterondernemingen en de grootte van eventuele belastingontwijking.

Zoals aangegeven in de methodologische beperkingen, moet voorzichtigheid gehanteerd worden bij het trekken van conclusies, omdat bedrijven ook andere redenen dan fiscale kunnen hebben voor vestiging in één van deze landen. Verschillende bedrijven hebben in reactie op de onderzoeksbevindingen van SOMO laten weten dat dochterondernemingen in landen die op de lijst van belastingparadijzen staan, wegens operationele activiteiten daar gevestigd zijn (zie ook paragraaf 5.6).

5.6 Respons van bedrijven

Dit rapport presenteert bevindingen van onderzoek naar een grote groep van Nederlandse bedrijven. Dit rapport heeft niet de intentie om individuele cases uit te lichten. Desondanks wordt er in dit hoofdstuk een aantal bedrijven bij naam genoemd. Dit zijn de bedrijven die op basis van de geselecteerde methoden, criteria en beschikbare data, opvallende kenmerken vertoonden. Alle bedrijven waarover bevindingen zijn opgenomen in de tabellen in dit hoofdstuk zijn gecontacteerd. De informatie die specifiek over hun bedrijf ging, is aan hen voorgelegd ter controle van de juistheid van de data. Waar relevant is de respons verwerkt in het rapport zelf. De volgende bedrijven hebben een reactie gestuurd aan SOMO: Arcadis NV, ASML, Koninklijke Boskalis Westminster, Gemalto NV, Koninklijke BAM, Koninklijke KPN, Koninklijke Philips, SBM Offshore. Een aantal bedrijven heeft geen reactie gestuurd, of laten weten niet in staat te zijn binnen de review-periode te reageren: Accell Group NV, Akzo Nobel, Fugro NV, Koninklijke DSM, Randstad Holding, SHV Holdings, Telegraaf Media, TNT Express, TomTom, Unilever, USG People.

Eventuele onjuistheden in de onderzoekbevindingen die in de reacties van bedrijven aan het licht kwamen, zijn verwerkt in het rapport. In het kader van transparantie zijn de volledige reacties van bedrijven die met SOMO zijn gedeeld, opgenomen in Annex IV.

5.7 Conclusie

In hoofdstuk 4 van dit onderzoeksrapport werd duidelijk dat MNO's gemiddeld hun effectieve belastingdruk flink weten te verlagen. Een belangrijke verklaring daarvoor is het ontwijken van de belasting. De drie meest gebruikte ontwijkingsstrategieën zijn spelen met verrekenprijzen, het strategisch vestigen van intellectueel eigendom en debt shifting – het schuiven met rentebetalingen en -inkomen. Voor alle 151 bedrijven zijn indicatoren voor het gebruik van deze

laatste twee ontwijkingsactiviteiten geïdentificeerd. Daarnaast is er gekeken naar grootgebruikers van de notionele renteaftrek in België, waar een fictieve rente op eigen vermogen mag worden afgetrokken van het belastbare inkomen. Ook is de aanwezigheid in belastingparadijzen onderzocht. Omdat al deze data is verzameld voor een grote groep bedrijven, heeft er geen gedetailleerd onderzoek plaatsgevonden dat noodzakelijk is om belastingontwijking vast te stellen of een belastingverlies voor de overheid aan te koppelen. Ondanks die beperkingen biedt het onderzoek interessante inzichten:

- ❑ Leningen tussen groepsentiteiten – intra-groepsfinanciering – leiden tot rentebetalingen en –inkomen. Het blijkt dat dit bij uitstek een middel is om het belastbare inkomen op te voeren of te drukken, afhankelijk van welk land lage tarieven heft over dit inkomen. Wanneer in de jaarrekening van het moederbedrijf een grotere schuld is gerapporteerd dan de totale schuld van de bedrijfsgroep, duidt dit op intra-groepsfinanciering. De groepsschuld bevat immers alleen de schuld aan derden (zoals banken), terwijl de schuld van het moederbedrijf ook leningen van dochterondernemingen kan omvatten. Dit onderzoek wijst uit dat in het geval van zeven bedrijven het moederbedrijf (tenminste) deels wordt gefinancierd door andere groepsentiteiten. De rente die het moederbedrijf moet betalen over deze leningen, zou in het buitenland kunnen eindigen. Daar is verder onderzoek voor nodig. Het is bovendien aannemelijk dat veel meer bedrijven intra-groepsfinanciering hebben, zoals leningen tussen dochterondernemingen onderling.
- ❑ Veel Nederlandse bedrijven vestigen zich in België waar zij gebruik kunnen maken van de notionele renteaftrek. Er mag dan een fictieve rente over het eigen vermogen worden berekend die vervolgens kan worden afgetrokken van het belastbare inkomen. Dat deze België-route populair is bij een aantal bedrijven, lees ook een artikel in Het Financieele Dagblad uit.¹²⁶ Dit onderzoek bevestigt en actualiseert een aantal van deze cijfers en laat zien dat enkele andere bedrijven ook een groot deel van hun eigen vermogen bij een Belgische dochter hebben gestald. Er zijn tenminste zeven bedrijven die gebruik lijken te maken van de zogenaamde België-route.
- ❑ Het onderzoek naar patenten en handelsmerken die tot royaltybetalingen leiden, die op hun beurt net als rentebetalingen gebruikt kunnen worden voor het winstverschuiven, is zeer beperkt. Belastingparadijzen en geheimhoudingsjurisdicties bieden weinig publieke informatie, waarvan de gebruikte database juist afhankelijk is. De resultaten geven zeer waarschijnlijk een beperkte weergave van de realiteit. Van alle dochterondernemingen met patenten en/of handelsmerken (1752), hadden 31 ondernemingen maximaal 5 werknemers. Het bleek dat Zwitserland de meest populaire vestigingsplek is. Dat is niet gek: Zwitserland heeft een *highly developed* beleid ter bescherming van intellectueel eigendom, heft geen bronbelasting op uitgaande royaltystromen én hanteert lage winstbelastingtarieven.
- ❑ Tot slot wijst dit onderzoek uit dat Nederlandse bedrijven in totaal minimaal 388 dochterondernemingen in belastingparadijzen hebben. Ook hier geven de cijfers waarschijnlijk een beperkte

---

126 Financieele Dagblad, "Fiscale Belgiëroute populair bij Nederlandse multinationals", 11 maart 2015, <http://fd.nl/economie-politiek/1096213/gebruik-fiscale-belgie-route-groeit-bij-nederlandse-multinationals>.

weergave van de realiteit. Toch zijn de bevindingen relevant. De 388 dochterondernemingen behoren tot 58 van de in totaal 151 onderzochte bedrijven. Bijna 80 procent van het totale aantal dochterondernemingen is gevestigd in Zwitserland, Singapore, Hong Kong, Ierland en Luxemburg – allen notoire belastingparadijzen.¹²⁷ Op basis van deze data is waarschijnlijk dat deze landen een belangrijke rol spelen bij de fiscaal gedreven vestigingsstrategieën van Nederlandse bedrijven.

Omdat belastingontwijking binnen de bedrijfsgroep plaatsvindt, terwijl de meeste publiek beschikbare informatie juist op groepsniveau wordt gerapporteerd, is het zeer lastig om met onderzoek op basis van publieke gegevens belastingontwijking aan te tonen. Desalniettemin leveren de onderzoeksbevindingen interessante cijfers op. Onder andere wat betreft intra-groepsfinanciering en het gebruik van de notionele renteaftrek in België. Ze bieden ook goede aanknopingspunten voor verder onderzoek. De Nederlandse overheid zelf zou ook aanleiding kunnen zien om meer onderzoek te doen. Immers: de ontwijking van Nederlandse bedrijven betekent een verlies in belastinginkomsten voor Nederland.

---

127 Financial Secrecy Index, Financial Secrecy Index - 2015 Results, <http://www.financialsecrecyindex.com/introduction/fsi-2015-results>.

6 Aanbevelingen

De statutaire tarieven voor de vennootschapsbelasting dalen al jaren. De effectieve belastingdruk ligt structureel onder die tarieven. Jaren van economische crisis en krimp (2008 en 2012) zijn daarop een uitzondering. Nederlandse bedrijven hebben in de periode 2005-2014 gemiddeld een lagere effectieve belastingdruk dan het statutaire tarief in Nederland en in andere landen. Dat leidt tot een verlies in belastinginkomsten voor Nederland van naar schatting € 3 miljard per jaar. Dat is een conservatieve schatting, omdat in dit onderzoek gekeken is naar het verschil tussen de effectieve belastingdruk en het statutaire tarief. Niet alle belastingontwijking wordt gemeten door de effectieve belastingdruk. Dat betekent dat het belastingverlies in werkelijkheid waarschijnlijk hoger ligt. Belastingverliezen voor overheden moeten op andere manieren worden opgevangen. In een tijd waarin bezuinigd wordt op talloze publieke voorzieningen en de belastingdruk op werknemers en burgers stijgt, wordt het tijd dat overheden ervoor zorgen dat multinationale ondernemingen (MNO's) hun *fair share* aan belasting betalen. Op basis van dit onderzoek worden verschillende aanbevelingen gedaan die hieronder worden toegelicht.

■ Eerlijk belastingbeleid

De Nederlandse overheid moet ervoor zorgen dat MNO's hun bijdrage leveren aan de samenleving via de winstbelasting die zij behoren te betalen. De focus op het creëren van 'een gunstig fiscaal klimaat' mag niet ten koste gaan van de gehele samenleving en de publieke voorzieningen waar ook deze bedrijven van profiteren.

- Het statutaire tarief moet leidend zijn. Daarbij is het van belang dat dit in een eerlijke verhouding staat tot het tarief op de inkomsten van werknemers.
- De belastingvrijstellingen (zoals voor winst uit het buitenland) of belastingstimulansen (zoals de innovatiebox) moeten voortdurend geëvalueerd worden om te beoordelen of de voordelen wel opwegen tegen de kosten die in Nederland en daarbuiten worden veroorzaakt. Bovendien moet er kritisch worden bekeken in wiens voordeel deze vrijstellingen, stimulansen en andere belastingprijkkels zijn. En of zij niet een verschuiving van de belastinglast van bedrijven naar burgers versterken of veroorzaken.
- In het bijzonder moet de deelnemingsvrijstelling worden beperkt. Buitenlandse winsten, uitgekeerd als dividend door dochterondernemingen aan het Nederlandse moederbedrijf, mogen alleen vrijgesteld zijn op voorwaarde dat zij tegen een tarief van minimaal 25 procent zijn belast in het buitenland. Wanneer het buitenlandse tarief lager is, dient Nederland het mogelijke verschil alsnog te innen. Op die manier wordt tenminste het huidige statutaire tarief van 25 procent gehandhaafd en worden structuren aangepakt die winsten naar jurisdicties met lage tarieven verhuizen om het Nederlandse tarief te ontlopen. Tegelijkertijd wordt er ook in deze aanbevolen situatie gewaarborgd dat de winst niet dubbel belast wordt.
- Verlaagde tarieven voor innovaties, octrooien en patenten afschaffen. Daarvoor in de plaats gerichte subsidieregelingen die innovatie stimuleren.

- Een recente motie aangenomen door de Tweede Kamer¹²⁸ roept op om een einde te maken aan de ongelijke fiscale behandeling van eigen en vreemd vermogen. Hierbij moet worden gewaakt dat dit niet tot een situatie leidt zoals het misbruik van de notionele renteaftrek in België.
- **Actie tegen internationale belastingconcurrentie en winstverschuiving**
- Nederland moet belastingontwijking door MNO's in of via Nederland aanpakken en internationale belastingconcurrentie tegengaan.
- Nederland kan hiervoor nationale (unilaterale) anti-misbruik en andere fiscale maatregelen nemen. Intra-groepbetalingen naar belastingparadijzen zouden bijvoorbeeld met een bronheffing gelijk aan het statutaire tarief belast moeten worden om winstverschuiving te voorkomen.
  - Er moet een gelijk Europees belastingspeelveld komen dat gebaseerd is op gelijke grondslagen, gelijke afschrijvingstermijnen, en gelijke behandeling van rente- en royaltybetalingen. Dat betekent onder andere de invoering van de *Common Consolidated Corporate Tax Base* (CCCTB) en van een Europees minimumtarief voor de vennootschapsbelasting.
  - Om internationale en regionale belastingconcurrentie en de uitholling van staatskassen tegen te gaan, moet Nederland zich inzetten voor het implementeren van alle actiepunten van het OESO-BEPS-project. Ook zou het een structurele hervorming van het internationale belastingstelsel moeten bevorderen. Om winstverschuiving via eigendoms- en financieringsstructuren onmogelijk of onrendabel te maken, moet de verdeling van winsten van globaal opererende bedrijven simpeler en eerlijker worden. Dat betekent dat er een einde moet komen aan het systeem van interne verrekenprijzen en dat er een systeem voor in de plaats moet komen dat economische aanwezigheid boven juridische aanwezigheid stelt. Een voorbeeld hiervan is *unitary taxation*, een systeem waarin een MNO als één entiteit wordt beschouwd (in plaats van een groep van entiteiten) en de winst op basis van economische activiteit wordt toegekend aan de verschillende landen waar de MNO actief is. Zodat elk over een deel van de winst belasting kan heffen.¹²⁹ De CCCTB is een Europees beleidsvoorstel dat precies dit moet creëren binnen de Europese Unie.
- **Meer financiële transparantie is noodzakelijk om:**
- 1) belastingontwijking en de daaraan gerelateerde verliezen voor samenlevingen te kunnen beoordelen; en 2) voor burgers en organisaties om bedrijven en overheden ter verantwoording te roepen voor belastingpraktijken en -beleid.
- Overheden moeten bedrijven verplichten tot een publieke rapportage per land. Dat betekent dat bedrijven *minimaal* rapporteren over de omzet, brutowinst, bezittingen, aantal werknemers, personeelskosten, belasting (acute belastingen, uitgestelde belastingen en belastingbetalingen op kasbasis) voor elk land waar zij (minimaal één) dochteronderneming hebben gevestigd. Deze zogeheten country-by-country rapportage maakt het

128 Motie van de leden Koolmees en Nijboer over het gelijktrekken van de fiscale behandeling van eigen en vreemd vermogen, 18 februari 2016, <http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016Z03700&did=2016D07524>.

129 Dit systeem heet unitary taxation, zie ook Sol Picciotto (2012) Towards Unitary Taxation of Transnational Corporations, a Tax Justice Network Paper, http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Towards_Unitary_Taxation_1-1.pdf.

mogelijk om te beoordelen waar bedrijven (reële economische) activiteiten hebben, hoeveel winst zij in verschillende landen genereren en waar zij belasting betalen. Het ontbreken van deze cijfers zorgde er in dit onderzoek bijvoorbeeld voor dat er alleen op basis van CBS-cijfers een inschatting kon worden gemaakt over de verhouding tussen winsten die Nederlandse bedrijven in Nederland en daarbuiten maken.¹³⁰ De definitieve verhouding is nu onbekend, wat de bepaling van een effectief tarief moeilijker maakt.

- Op basis van dit onderzoeksrapport wordt duidelijk dat specifieke financiële gegevens nodig zijn om winstverschuiving te kunnen identificeren. Deze minimale vorm van country-by-country rapportage zou hiervoor uitgebreid moeten worden op de volgende manieren:
  - Bedrijven moeten publieke informatie verschaffen over intra-groepelingen. Per land zou een bedrijf het totaal aan rentekosten en -baten rapporteren die betaald aan of ontvangen worden door andere groepsentiteiten. De rentekosten en -baten aan derde partijen worden dan apart gerapporteerd.
  - Bedrijven moeten de namen en locaties van dochterondernemingen rapporteren die beschikken over vormen van intellectueel eigendom (zoals patenten en handelsmerken) van de bedrijfspgroep. Per land zou een bedrijf eveneens het totaal aan royaltybetalingen en -ontvangsten, die met dergelijk intellectueel eigendom gemoeid zijn, tussen groepsentiteiten moeten rapporteren.

■ Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Bedrijven moeten hun maatschappelijke verantwoordelijkheid serieus nemen om op eerlijke wijze belasting te betalen. Dat betekent dat zij niet op agressieve wijze proberen hun effectieve belastingdruk te verlagen door de grenzen van de (belasting)wetten op te zoeken. Niet juridische aanwezigheid, maar reële economische activiteit die gepaard gaat met productiviteit, werkgelegenheid en innovatie moeten leidend zijn. Een aantal bedrijven heeft hierop al initiatief in genomen.¹³¹

---

130 Zie voor een zeer gedetailleerde uitwerking van country-by-country reporting: Richard Murphy (2012) Country-by-Country Reporting. Accounting for globalisation locally, <http://www.taxresearch.org.uk/Documents/CBC2012.pdf>.

131 Zie het Britse initiatief de Fair Tax Mark waaraan zich tot nu achttien bedrijven hebben verbonden: <http://www.fairtaxmark.net/whos-got-it/>.

Annex I

Lijst van de 151 geselecteerde Nederlandse bedrijven

Beursgenoteerde bedrijven (evt. voormalig)

Bedrijfsnaam	Huidige naam geregistreerd bij de KvK	KvK nummer
AALBERTS INDUSTRIES	Aalberts Industries N.V.	30089954
ACCELL GROUP	Accell Group N.V.	01082289
AEGON	AEGON N.V.	27076669
AKZO NOBEL	Akzo Nobel N.V.	09007809
ALTICE	Altice N.V.	63329743
AMG ADVANCED METAL	AMG Advanced Metallurgical Group N.V.	34261128
AMSTERDAM COMM	Amsterdam Commodities N.V.	24191858
AND INTERNATIONAL	AND International Publishers N.V.	24283878
ARCADIS	ARCADIS N.V.	09051284
ASM INTERNATIONAL	ASM International N.V.	30037466
ASML HOLDING	ASML Holding N.V.	17085815
BALLAST NEDAM	Ballast Nedam N.V.	33201106
BE SEMICONDUCTOR IND	BE Semiconductor Industries N.V.	09092395
BETER BED HOLDING	Beter Bed Holding N.V.	16040335
BINCKBANK	BinckBank N.V.	33162223
BRUNEL INTERNATIONAL	Brunel International N.V.	24261450
CORBION	Corbion N.V.	33006580
CORIO	Corio N.V.	
CROWN VAN GELDER	Crown Van Gelder B.V.	62250108
CRUCELL	Crucell N.V.	28087740
CRYO-SAVE GROUP	Esperite N.V.	27187482
DELTA LLOYD	Delta Lloyd N.V.	33121461
DOCDATA	DOCDATA N.V.	16081306

DPA GROUP	DPA Group N.V.	34112593
DRAKA HOLDING	Draka Holding B.V.	33185253
EUROCOMMERCIAL PROP	Eurocommercial Properties N.V.	33230134
EXACT HOLDING	Exact Holding B.V.	27234422
FUGRO	Fugro N.V.	27120091
GAMMA HOLDING	Gamma Holding B.V.	17026110
GEMALTO	Gemalto N.V.	27255026
GRANDVISION	GRANDVISION NV	50338269
GRONTMIJ	Grontmij N.V.	30029428
HEIJMANS	Heijmans N.V.	16004309
HEINEKEN	Heineken N.V.	33011433
HOLLAND COLOURS	Holland Colours N.V.	08036180
HUNTER DOUGLAS	Hunter Douglas N.V.	24117994
ICT AUTOMATISERING	ICT Automatisering N.V.	24186237
IMCD GROUP	IMCD N.V.	51470497
ING GROEP	ING Groep N.V.	33231073
KARDAN	Kardan N.V.	34189974
KAS BANK	KAS BANK N.V.	33001320
KENDRION	Kendrion N.V.	30113646
KIADIS PHARMA	Kiadis Pharma N.V.	63512653
KONINKLIJKE WESSANEN	Koninklijke Wessanen N.V.	33145851
KONINKLIJKE AHOLD	Koninklijke Ahold N.V.	35000363
KONINKLIJKE BAM GRP	Koninklijke BAM Groep N.V.	30058019
KONINKLIJKE BOSKALIS	Koninklijke Boskalis Westminster N.V.	23008599
KONINKLIJKE BRILL	Koninklijke Brill N.V.	28000012
KONINKLIJKE DSM	Koninklijke DSM N.V.	14022069
KONINKLIJKE KPN	Koninklijke KPN N.V.	02045200
KONINKLIJKE PHILIPS	Koninklijke Philips N.V.	17001910
KONINKLIJKE TEN CATE	Koninklijke Ten Cate N.V.	06016321
KONINKLIJKE VOPAK	Koninklijke Vopak N.V.	24295332

LUCAS BOLS	Lucas Bols N.V.	34242707
MACINTOSH RETAIL GRP	Macintosh Retail Group N.V.	14628300
MEDIQ		
NEWAYS ELECTRONICS	Neways Electronics International N.V.	17036989
NIEUWE STEEN INVESTM	NSI N.V.	36040044
NATIONALE NEDERLANDEN	NN Group N.V.	52387534
NUTRECO	Nutreco N.V.	16074305
NEDERLANDSCHE APPARATENFABRIEK	N.V. Nederlandsche Apparatenfabriek "Nedap"	08013836
OCE		
OCI	OCI N.V.	56821166
ORDINA	Ordina N.V.	30077528
PHARMING GROUP	Pharming Group N.V.	28048592
POSTNL	PostNL N.V.	27168968
RANDSTAD HOLDING	RANDSTAD HOLDING nv	33216172
REFRESCO GERBER	Refresco Gerber N.V.	24395416
RELX	RELX N.V.	33155037
ROYAL IMTECH	Royal Imtech N.V.	24114856
SBM OFFSHORE	SBM Offshore N.V.	24233482
SLIGRO FOOD GROUP	Sligro Food Group N.V.	16045002
SMIT INTERNATIONALE	Smit Internationale N.V.	24004888
SNOWWORLD	SnowWorld N.V.	39039138
SNS REAAL GROEP	SNS REAAL	16062627
SPYKER	Spyker N.V.	08065771
STERN GROEP	Stern Groep N.V.	24064937
STORK		
SUPER DE BOER		
TELEGRAAF MEDIA	Telegraaf Media Groep N.V.	33121350
TKH GROUP	TKH Group N.V.	06045666
TNT EXPRESS	TNT Express N.V.	33267240

TOMTOM	TomTom N.V.	34224566
UNILEVER	Unilever N.V.	24051830
UNIT4	UNIT4 N.V.	23087578
USG PEOPLE	USG People N.V.	39066013
V.D. MOOLEN HOLDING		
VALUE8	Value8 N.V.	09048032
VAN LANSCHOT	Van Lanschot N.V.	16014051
VASTNED OFFICES/IND		
VASTNED RETAIL	VastNed Retail N.V.	24262564
WAVIN	Wavin N.V.	05078970
WERELDHAVE	Wereldhave N.V.	27083420
WOLTERS KLUWER	Wolters Kluwer N.V.	33202517
ZIGGO	Ziggo Holding B.V.	52444511

Niet-beursgenoteerde bedrijven

Bedrijfsnaam	Huidige naam geregistreerd bij de KvK	KvK nummer
A. Hakpark	A. Hakpark B.V.	11032110
ADG dienstengroep SE	Mercares SE	08184747
Agrifirm Feed BV	Koninklijke Agrifirm Group	08226836
AutoBinck Holding	AutoBinck Group N.V.	27309079
A-ware Food Group	Koninklijke A-ware Food Group B.V.	51245353
Bavaria	Bavaria N.V.	17007387
Blokker Holding	Blokker Holding B.V.	33134943
Bosal	Bosal Nederland B.V.	23050308
Caldic	Caldic B.V.	24248451
Coop Holding	Coop Nederland U.A.	09030417
Coöperatie Avebe	Coöperatie AVEBE U.A.	02300804
Coöperatieve Centrale Raiffeisen Boerenleenbank	Coöperatieve Rabobank U.A.	30046259

CopaCo	Copaco N.V.	17063651
Damen Shipyards Group	Damen Shipyards Group N.V.	23055555
De Goudse Verzekeringen	De Goudse N.V.	29050370
De Heus International	Koninklijke De Heus B.V.	09131865
Denkavit International	Denkavit Internationaal B.V.	09020500
Drents Overijsselse Coöperatie Kaas	Drents Overijsselse Coöperatie Kaas B.A.	04016426
Dura Vermeer Groep	Dura Vermeer Groep N.V.	24289036
Dutch Flower Group	Dutch Flower Group B.V.	34109352
Enviem Holding	Enviem Retail Holding B.V.	08017418
Ewals Cargo Care	Ewals Holdings B.V.	12031609
Facilicom Services Group	Facilicom Services Group N.V.	24285518
FloraHolland	Koninklijke Coöperatieve Bloemenveiling FloraHolland U.A.	34284016
Forfarmers	ForFarmers B.V.	08159661
Heerema Group		28036773
Holding PricewaterhouseCoopers Nederland	PricewaterhouseCoopers EE Holdings B.V.	24356162
Hoogvliet Super	Hoogvliet Super B.V.	28076415
Hoogwegt Groep	Hoogwegt Groep B.V.	10037251
IHC	IHC Merwede Holding B.V.	24368280
Ingka Holding (IKEA)	Ingka Holding B.V.	33173748
Intrakoop	INTRAKOOP, Coöperatieve Inkoopvereniging voor zorg en welzijn U.A.	11032072
Jumbo Groep Holding	Jumbo Groep Holding B.V.	17136209
Koninklijke Coöperatie Cosun	Coöperatie Koninklijke Cosun U.A.	20028699
Koninklijke FrieslandCampina	FrieslandCampina International Holding B.V.	11031866
Koninklijke Volker Wessels Stevin	Koninklijke Volker Wessels Stevin N.V.	24134006
Lohomij (Louwman Group)	Lohomij B.V.	27097600
Markeur Holding	Markeur Holding B.V.	28022285
MCB International	MCB International B.V.	17011393

Mosadex	Coöperatieve Mosadex U.A.	14092129
Pon Holdings	Pon Holdings B.V.	08017970
Primera	Coöperatie Primera B.A.	11028801
Raben Group	Raben Group N.V.	08049306
Roba Holding	Roba Holding B.V.	30040652
SHV Holdings	SHV Holdings N.V.	30065974
Sperwer Holding	PLUS Holding B.V.	30075554
Superunie	Coöperatieve Inkoopvereniging Superunie B.A.	11031811
The Greenery	The Greenery B.V.	16086757
Van Drie Holding	Van Drie Holding B.V.	30139207
Van Leeuwen Buizen Groep BV	Van Leeuwen Buizen Groep B.V.	23038035
Van Merksteijn International	P.L. van Merksteijn Holding B.V.	06065437
Van Oord	Van Oord N.V.	24355843
Van Wijnen International	Van Wijnen Holding N.V.	32080478
Vebegeo	Vebegeo Holding N.V.	14633563
Vreugdenhil Groep	Vreugdenhil Groep B.V.	08131231
Vroon Group	Vroon Group B.V.	21016283
Wagenborg	Koninklijke Wagenborg B.V.	02321425
Zeeman Groep	Zeeman Groep B.V.	28047313

Annex II: Methodology

Calculating the effective tax rates of large Dutch companies and identifying tax avoidance

1 Introduction

This annex explains the general methodological approach used in this study of effective tax rates and tax avoidance by large Dutch companies. It explains the methodological issues as well as the choices made in the study. As well as justifying the choices made in this study, it also aims to contribute to the methodological discussion among tax justice researchers. This report benefited from and builds upon research undertaken by United Voice and Tax Justice Network Australia into the tax practices of Australian companies.¹ This Australian study is thus referred to throughout this Annex.

---

1 United Voice and Tax Justice Network Australia, "Who pays for our common wealth?" 2014, <http://www.unitedvoice.org.au/news/who-pays-our-common-wealth>. United Voice and the Tax Justice Network Australia analysed publicly listed companies that feature on the S&P/ASX200 stock market index, which includes the 200 largest companies listed on the Australian Securities Exchange, as measured by (float-adjusted) market capitalisation. The companies on this list represent approximately 80% of the Australian equity market capitalisation and nearly all the companies in the S&P/ASX200 have their headquarters based in Australia. This SOMO study diverges from the Australian study in that it does include unlisted companies, in particular Dutch family-owned businesses and cooperatives.

2 Selection of companies

The study researches 151 Dutch companies, divided into two groups: 93 listed companies and 58 unlisted companies. For the first group (listed companies) research was conducted for the ten-year period 2005-2014. For the second group (unlisted companies) sufficient data was only available for a five-year period 2010-2014.

2.1 Listed companies

The following criteria resulted in a selection of 93 listed companies:

- ❑ *Listed on one of the three commonly used indices in the Netherlands*
In order to select the largest Dutch companies, the research includes companies that were present on any of the following three commonly used indices for the Netherlands at any point between 1 January 2005 and 31 December 2014:² the AEX index (the largest 25 companies), the AMX index (26-50 largest companies) and the AscX index (51-75 largest companies). This selection includes companies that have since been delisted or merged with other companies, such as Smit Internationale.
- ❑ *Available data for at least four of the ten years*
Companies with fewer than four years of available data (for both pre-tax income and income taxes) were excluded from this study. After testing the efficacy of the results, it became apparent that at least 3-5 years' worth of data excludes temporal differences in tax expenses or effective tax rates.³
- ❑ *Dutch companies*
There are some companies listed on the Amsterdam stock exchange that have no presence in the Netherlands other than their listing, including ArcelorMittal (Luxembourg) and Unibail-Rodamco (France). These companies are not always tax resident, nor do they have their headquarters in the Netherlands. They have therefore been excluded from this study.
- ❑ *Exceptions*
Two companies have been excluded from the selection despite the fact that they meet the above criteria.

Shell

Royal Dutch Shell, the largest publicly listed company in the Netherlands has been excluded from this study. Shell is a company active in the oil and gas industry and is subject to industry-specific

---

2 Based on Thomson Reuters Datastream data.

3 This choice follows the method used in the Australian study, as well as other studies, and was further corroborated by interviews we held with several experts.

tax regimes, particularly in Nigeria and Norway, which are countries with substantially higher tax rates than the Dutch statutory rate.⁴ Furthermore, Shell includes taxes it pays on oil production in its corporate income tax line, which means the company's reported effective tax rate is inflated to between 36% and 51%. Given the enormous size of Royal Dutch Shell compared to the other Dutch companies, the inclusion of Shell in the sample group would skew the findings, given it has a disproportionate influence on the overall results.

ABN AMRO

Due to the nationalisation process in 2008, ABN AMRO is an exceptional case. It was listed for just four years during the research period (2005-2014). Even though data was available for those four years, ABN AMRO's unusually large losses in 2008 following the start of the financial crisis significantly distort the results. Moreover, the limited level of available data might cause ABN AMRO's effective tax rates to be misleading. However, other financial and insurance companies are included in the selection.

2.2 Unlisted companies

In total, 58 unlisted companies have been included in this research. These are:

□ Family-owned businesses

Family-owned businesses account for nearly 53% of Dutch GDP.⁵ Companies such as SHV, Pon Holdings and BCD Holding are among the largest companies by annual revenues in the Netherlands. Therefore, this study also includes the largest family-owned companies. These companies were identified by using the 2014 list of the top 500 largest companies in the Netherlands published by the Dutch magazine *Elsevier*,⁶ and the 2014 list of largest Dutch cooperatives published by the Dutch Council for Cooperatives, the 'Nationale Coöperatieve Raad'.⁷ In contrast to subsidiaries of foreign multinationals, as well as a number of other unlisted companies owned by management or private equity, these companies have their roots in the Netherlands and tend to be publicly perceived as 'Dutch'.

□ Cooperatives ('Coöperaties')

The largest Dutch cooperatives by revenues, as reported by the NRC, were also included in this study. A Dutch cooperative is an enterprise that is managed and funded by its members and does not have external shareholders. From a fiscal point of view, "the main reason for using a Cooperative for this purpose is that this legal form is flexible (for instance: no minimum capital requirement is applicable at the moment of incorporation), and under certain circumstances no

4 According to Shell itself, its weighted average statutory tax rate was 50.5% in 2014, compared to the Dutch statutory rate of 25%.

5 See <http://www.nyenrode.nl/FacultyResearch/Entrepreneurship-Stewardship/CE/Familiebedrijven/Pages/Default.aspx?AspxAutoDetectCookieSupport=1>.

6 Elsevier, "Top 500 bedrijven in Nederland," 2014, [http://www.bvdinfo.com/getattachment/BvD-For-Your-Business/Sales-and-marketing/Top-100-of-500-lijsten-\(1\)/Top-500.pdf.aspx](http://www.bvdinfo.com/getattachment/BvD-For-Your-Business/Sales-and-marketing/Top-100-of-500-lijsten-(1)/Top-500.pdf.aspx).

7 NCR, "De Nederlandse Coöperatie Top 100," March 2015 http://www.cooperatie.nl/sites/default/files/de_nederlandse_cooperatie_top_100_maart_2015.pdf.

Dutch dividend withholding tax is due with regard to profit distributions by the Cooperative.”⁸ Examples of large and known cooperatives are Rabobank and dairy company FrieslandCampina. Health insurance cooperatives have been excluded from this research since they are exempt from corporate income tax.

All unlisted companies meet the following two criteria:

1. *Available data for at least three of the five years*
Companies with fewer than three years of available data (for both pre-tax income and income taxes) were excluded from the research population.⁹
2. *Annual revenues > €500 million*
The research aims to analyse the largest Dutch companies and therefore set a cut-off at minimum annual revenues of €500 million (in 2013/2014). This amount is more or less in line with the annual revenues of the vast majority of listed companies included in the research.

Excluded companies

Only family-owned businesses and cooperatives were included in this study, rather than all unlisted companies. This is to avoid including:

1. subsidiaries of foreign multinationals that may primarily be taxed abroad;
2. mailbox companies that are tax-resident in the Netherlands but have very limited, if any, economic activities here;
3. state-owned companies because they have a fundamentally different relationship with the Dutch state compared to private, tax-paying firms.

2.3 Limitations

Lack of publicly available financial data means there are a number of limitations related to the company selection and effective tax rate calculations. Unlisted companies, for instance, are not required to disclose the same financial information required of publicly listed companies, limiting the number of methods we can apply to calculate the effective tax rate.

Two of the three different methods of measuring effective tax rates (ETRs) discussed below in section 3 can therefore not be applied to unlisted companies. These two methods serve as sensitivity checks and will only be carried out for listed companies. Whereas the primary sources of data for this study – including the Thomson Reuters Eikon database and the Dutch Chamber of Commerce – generally provide income statement data on pre-tax profits and income taxes, more detailed data on cash taxes paid or deferred taxes are not always available. As a result, the effective tax rates of unlisted companies are calculated using one single formula (see section 3.2), and for a period of five years

---

8 Tax Consultants International, ‘Incorporation of a Dutch Cooperative’, available at http://www.tax-consultants-international.com/read/Incorporation_Dutch_Cooperative?sublist=3274 (accessed 29 January 2016).

9 Based on interviews we held with several experts, it became apparent that a minimum of data availability should be between three to five years, in order to take into account temporal differences and hence be able to draw conclusions regarding the effective tax rates of companies. Since the total time period for which it was possible to collect data for unlisted companies is five years, the minimum amount of years for data should be available was set at three.

instead of ten years. Average annual tax payments are also calculated separately for these two categories of companies.

As for unlisted companies, those with ownership structures that are less transparent than some family-owned businesses – including those owned by management, private equity or the Dutch state – have not been included in this research, which is a limitation to the analysis, given their importance to the Dutch economy. Some privately owned companies that fall into this category and have been excluded from this report due to the lack of financial information available include the NS, HEMA and Gasunie.

3 Effective tax rates

Scholarly literature on tax avoidance mainly uses two types of measures or indicators for what it often calls 'tax aggressiveness' – attempts by corporations to reduce the amount of taxes they have to pay including the *effective tax rates (ETRs)* and *book-tax differences (BTD)*.¹⁰

BTDs contrast 'book' income (i.e. the pre-tax income as calculated in accordance with applicable financial accounting rules), to taxable income, with the assumption being that such differences indicate that strategies are being used by the company in question to reduce its taxable income. However, data on taxable income is not (always) available since corporate tax returns, which would be the most direct source of information, are not publicly accessible.

The goal of this study is to contrast actual tax charges of corporations with what the tax charge on the basis of the *statutory corporate income tax rate (STR)*, or more precisely: a weighted average STR (this will be explained in the next chapter). In this way, ETRs aim to measure the actual corporate tax burden. A focus on ETRs seems appropriate because calculating ETRs will allow the data to contrast directly with an STR. This comparison will lead to the estimation of tax revenue losses for governments. ETR is also the most commonly used measure in relevant publications, both academic and non-academic, including the Australian study mentioned in the introduction to this methodology.

This section will first briefly explain three different ETR methods and how they relate to each other. Secondly, it will be argued which ETR method is the primary method used in this research. Finally, some limitations are discussed.

3.1 Different methods for calculating ETR

The general idea behind ETR is to look at a corporation's actual tax burden by dividing income taxes by a measure of taxable income. As has been pointed out above, corporate tax returns are not publicly available and therefore the ETR is usually calculated on the basis of financial accounting reports. The simplest and most commonly used measure (seen below in formula 1.) uses the tax expense line item in the income statement and divides this by the pre-tax income line item. In a consolidated financial statement this would be worldwide income tax and worldwide income. This gives the first method (in Dutch: "*algehele belastingdruk*"):

---

¹⁰ For a literature overview, see Scott D. Dyreng, Michelle Hanlon and Edward L. Maydew, "Long-Run Corporate Tax Avoidance", in *The Accounting Review*, 83(1), p. 61-82.

Formula 1

$$\text{GAAP ETR}^{11} = \frac{\text{Worldwide total income tax expense}}{\text{Worldwide total pre-tax accounting income}}$$

Total income tax expense consist of two items: *current tax expense* and *deferred tax expense*. Deferred taxes relate to temporary differences between book income and taxable income, and are mostly made up of tax expenses incurred in one reporting period but paid in another and of losses carried forward.

Current ETR (in Dutch: '*acute belastingdruk*', as seen below in formula 2.) only takes into account the current period of tax burden. Current ETR eliminates deferred tax expenses in order to show the tax burden of the current period, normally the year or period that is being reported. The current income tax expense is calculated by the net change in deferred taxes (balance sheet item).¹²

Formula 2

$$\text{Current ETR} = \frac{\text{Worldwide total current income tax expense}}{\text{Worldwide total pre-tax accounting income}} = \frac{\text{Worldwide total current income tax expense} - (\text{deferred taxes t} - \text{deferred taxes t-1})}{\text{Worldwide total pre-tax accounting income}}$$

GAAP ETR "captures tax aggressiveness stemming from *permanent* book-tax differences that reduce the reported ETR".¹³ However, GAAP ETR ignores tax avoidance that stems from temporary differences, because it lumps current and deferred tax expenses together. The advantage of Current ETR is that it captures tax strategies that reduce current taxes by deferring some tax into the future or accelerating tax deductions (temporary avoidance) as well as permanent differences.

11 'GAAP' stands for 'generally accepted accounting principles', the standardised framework for financial accounting that applies in a given country or jurisdiction. It is common to find, for example, references to 'US GAAP' or 'Dutch GAAP' etc. Currently, in the EU international standards – International Financial Reporting Standards (IFRS) – are also increasingly used, although national GAAP still exist in each country. In the context of this study 'GAAP ETR' merely indicates that this measure of ETR takes the statutory financial accounting disclosures in the income statement at face value, i.e. does not adjust them.

12 Boudewijn, Janssen. "Empirical evidence on explicit and implicit corporate tax burdens: Three studies," 2003, Doctoral Dissertation, Maastricht University, p. 20-21.

13 Lennox, Clive S. and Lisowsky, Petro and Pittman, Jeffrey. "Tax Aggressiveness and Accounting Fraud," Journal of Accounting Research, 2013, 51(4), p. 752.

Another possibility for eliminating what could be financial accounting distortions is to use cash taxes paid, which is found in the firm's cash flow statement, rather than tax expense (an accrual accounting¹⁴ item) in the numerator.

Formula 3

$$\text{CASH ETR} = \frac{\text{Worldwide cash taxes paid}}{\text{Worldwide total pre-tax accounting income}}$$

According to Lennox et al. recent "research argues that these measures [cash tax paid] may be cleaner as they capture the effects of both permanent and temporary differences".¹⁵

All these measures can and should, where possible, be calculated over a period longer than one year. This makes the findings less susceptible to large fluctuations that may occur in any given year and thus provides a more representative picture of a company's tax strategy and possible tax avoidance. Longer observation periods also tend to eliminate distortions that may result from using accrual accounting items, since accruals tend to equal cash flows over the longer term. Deferred tax assets and liabilities in particular are more likely to be reversed over time.

3.2 Determining the most appropriate ETR method

The ETR formulas discussed above have been mostly developed by academics.¹⁶ Academic research often tries to examine causal relations between tax avoidance on the one hand and, for example, financial accounting earnings management,¹⁷ or firm size, on the other. Academics may also try to compare tax avoidance between different types of companies, sectors, or between companies

14 *Accrual accounting*: In financial accounting, the income statement does not simply reflect all the cash that flows into the business and all the cash that flows out in a particular period (usually one year). It allocates income or expenses generated in the period to that period, even if the relevant transaction has not taken place. For example, a company that sells a good or service to a customer in December might only receive payment in January, i.e. the next accounting period. No cash has come into the business, and yet it is allowed to recognise the outstanding payment as a revenue in its current-period income statement because it has earned that payment in the current period. In the balance sheet, the outstanding payment will give rise to an asset called (trade) receivable because the debts owed to the company represent an economic benefit to it. The same method is applied to allocate costs to the period in which they were generated. Accrual accounting therefore differs from cash accounting, which simply records in- and outflows of cash. All GAAP prescribe accrual accounting to match revenues and expenses in the accounting period in which they are earned or incurred, to get an accurate picture of the company's success in matching effort to success. Unlike cash accounting, accrual accounting leaves room for discretion that may be used for earnings management, i.e. making the company look better than it is by timing certain expenses in a particular way.

15 Lennox et al. "Tax Aggressiveness and Accounting Fraud", *Journal of Accounting Research*, 2013, 51(4), p. 773.

16 See for example: Hanlon, Michelle and Heitzman, Shane, "A review of tax research," in *Journal of Accounting and Economics* 50, 2010, p. 139-141.

17 See footnote 14 on accrual accounting.

operating in different countries. They are therefore interested in using and developing ETR measures that eliminate, from their point of view, what would be distortions that impair the inter-firm or inter-country validity of their figures or that distort regression analyses.

The focus of this research is to ascertain an estimation of the amount of taxes lost to fiscal authorities as a result of tax avoidance practices. This research intends to compare the *effective tax rate* to the *statutory tax rate (STR)*; the latter is therefore our primary point of reference. For our purpose this can be adequately expressed as: *STR minus ETR*.

If such differences are to be meaningful, the denominator used for calculating ETR should be a reasonably good proxy for taxable income. As was explained above, corporate tax returns – which would perhaps include approximately the best proxy for taxable income – are not publicly available. As Hanlon and Heitzman state “most effective tax rates use pre-tax GAAP earnings as the denominator”.¹⁸ Therefore pre-tax income is used in the denominator.

The numerator in ETR represents what the researcher considers to be the ‘correct’ or ‘real’ amount of taxes transferred by the corporation to the tax authorities. The three options discussed above – total income tax expense, current tax expense and cash taxes paid – all have their advantages and disadvantages. The primary method for calculating the ETR in this report will be the GAAP ETR. The data needed for this method are available for both listed and unlisted companies, which makes the figures between these groups comparable. In addition, the cash-ETR and current-ETR will also be calculated for listed companies as a sensitivity check. Moreover, the results may give additional insights in the tax avoidance measures of listed companies. Given that we have the data to compute a long-run ETR, figures from both formulas should converge, since – over a period of ten years – it can be expected that the current tax expenses of companies will be reflected in their cash flow statements. If large discrepancies between them emerge, we will try to explain the reasons for such discrepancies.

In short, this study uses the following formulae to calculate the ETRs for the two groups of companies:

▣ *Publicly listed companies*

This study will calculate ETRs for listed companies according to all three formulae:

$$\text{Long-run GAAP ETR} = \frac{\text{Worldwide total income tax expense}}{\text{Worldwide total pre-tax accounting income}}$$

This formula is based on total income tax expense, including both current and deferred taxes. As a sensitivity check we will also calculate ETR on the basis of current tax expense (income statement) and taxes paid (cash flow statement):

18 Hanlon, Michelle and Heitzman, Shane, “A review of tax research,” in *Journal of Accounting and Economics* 50, 2010, p. 139.

$$\text{Long-run Current ETR} = \frac{\text{Worldwide total current income tax expense}}{\text{Worldwide total pre-tax accounting income}}$$

$$\text{Long-run Cash ETR} = \frac{\text{Worldwide cash taxes paid}}{\text{Worldwide total pre-tax accounting income}}$$

□ *Unlisted companies*

This research uses publicly available sources, which tend to provide less detailed financial data for unlisted companies. Information could only be systematically collected on overall income tax expenses, rather than the more detailed information needed to apply the formulae described above. Therefore only the GAAP ETR is computed for unlisted companies:

$$\text{Long-run GAAP ETR} = \frac{\text{Worldwide total income tax expense}}{\text{Worldwide total pre-tax accounting income}}$$

The information was only available for a period of five years (instead of ten years, as is the case for listed companies).

Lastly, it is important to note that all data is retrieved from consolidated financial statements which "includes all income (and losses), no matter where earned, from controlled entities".¹⁹ This means that the figures reflect the financial performance of the entire corporate group (and not just in the Netherlands). The data was initially retrieved from the Thomson Reuters database, and complemented with data from the Dutch trade registry.

19 Hanlon, Michelle and Heitzman, Shane, "A review of tax research," in *Journal of Accounting and Economics* 50, 2010, p. 130.

3.3 Limitations

According to Hanlon and Heitzman, a problem with many commonly used indicators of tax avoidance, including ETR, is that they only capture non-conforming tax avoidance, or “tax avoidance transactions accounted for differently for book and tax purposes”.²⁰ Because ETRs – such as the ones used in this study – are based on pre-tax financial accounting income, an ETR will not reflect tax avoidance that reduces such income. This is what Hanlon and Heitzman call ‘conforming tax avoidance’, which according to them, is not captured by most measures.²¹

An example of conforming tax avoidance not captured in some ETRs is the ‘tax benefit of interest deductibility’, for instance.²² These tax benefits are ‘conforming’ because interest expenses reduce pre-tax accounting income as well as taxable income for tax accounting purposes. An example of non-conforming tax avoidance is the use of different depreciation rates whereby taxable income is reduced faster than pre-tax accounting income. Hence, high effective tax rates do not necessarily mean that companies are not avoiding taxes: if companies are able, through avoidance, to reduce both their tax expense as well as their taxable profits, a high effective tax rate indeed hides that avoidance has taken place.

Conforming tax avoidance – reporting low tax *and* low accounting income – is attractive to companies that are not under pressure to report high earnings and can therefore afford to look worse in financial accounting terms, as long as the tax benefits make it worthwhile. These could be unlisted companies as well as listed companies with a large majority long-term shareholder, as is sometimes the case with family-founded and -controlled businesses. “As a result, the researcher must be very careful when making inferences about overall tax avoidance if the sample under consideration contains firms with differing levels of importance placed on financial accounting earnings.”²³

Another limitation is the availability of data. The most data are available for calculating the GAAP ETR. For the current ETR and cash ETR not all data are available through the Thomson Reuters Eikon database. Therefore, missing data for these ETRs were retrieved manually from annual accounts, when possible.

---

20 Hanlon, Michelle and Heitzman, Shane, “A review of tax research,” *Journal of Accounting and Economics* 50, 2010, p. 137-141.

21 *Ibid.*, p. 137.

22 *Ibid.*, p. 141. It is not within the scope of this research to look further into the interest deductibility of companies.

23 *Ibid.*, p. 141.

4 Statutory tax rates

To arrive at estimates for lost tax revenues to governments resulting from tax avoidance practices of Dutch companies, a statutory tax rate is needed as a benchmark for the calculated effective tax rates.

4.1 Determining the applicable statutory tax rate

United Voice and Tax Justice Network (TJN) Australia compare the average ETR of each company with the current Australian STR of 30%. The report states that the average annual ETR for all included companies is 23%, 'well below the statutory rate of 30%'. Finally, it calculates the difference between the effective tax burden and the tax charge based on the statutory rate (AUS\$ 8.4 billion).

Using the 30% STR as a benchmark is a straightforward choice in the Australian research case. The rate has remained the same throughout the period under investigation (2004-2013) and Australian companies receive tax credits in Australia for profits taxed abroad. Therefore, the Australian STR is applicable to all the companies' profits, regardless of the country in which they were realised.²⁴

The choice is more complicated in the Dutch case. The Dutch tax system exempts profits generated abroad from the taxable base. While the legal tax base for Dutch tax residents is their global income, the 'participation exemption'²⁵ and the wide network of double taxation treaties mean that the Dutch STR does not apply in practice to the majority of profits generated in foreign countries. Given that large Dutch companies generate a significant share of their profits outside the Netherlands, it would be misleading simply to use the Dutch STR as a baseline for calculations.

If the selected Dutch companies had publicly reported on a country-by-country basis it would have been possible to calculate an exact average STR for the selection of companies on the basis of the applicable tax rates in the countries in which their profits are generated. However, only a handful of companies have started to do so in recent years. For the majority of years and companies included in this research such disaggregated data is not available. Therefore, a weighted average global STR was applied to the profits generated in foreign countries. These rates, which weight each country's STR by its share of global gross domestic product (GDP), have been calculated by the British tax researcher Richard Murphy on the basis of data from KPMG and the CIA World Factbook.

---

24 This was explained by Roman Lanis, the tax expert who consulted the methodology for the United Voice report: the reported effective tax rates do not correspond with the taxes paid to the Australian tax authorities since the ETRs are calculated based on consolidated figures. However, Australian companies receive tax credits in Australia for income taxes paid abroad. Therefore, this approach is generally accepted within the research field.

25 The participation exemption means that dividends and capital gains on the sale of shares in both domestic and foreign subsidiaries are exempt from corporate income tax if certain requirements are met.

In order to give an appropriate weighting to the Dutch and the global statutory tax rates, it is necessary to estimate the share of the companies' profits that is generated abroad, given that no such figures are publicly disclosed. It is important to stress that no public data are available that reflect the exact ratio between gross profits generated in the Netherlands and foreign profits for the group of 151 companies included in this research.

The available data that approximated this ratio are aggregated company data collected by the Dutch Central Bureau for Statistics (*Centraal Bureau voor de Statistiek*, CBS). Their database, Statline, includes information on finances of large companies, excluding the financial sector.²⁶ The data are split between Dutch companies and Dutch internationals on the one hand, and foreign companies and foreign internationals on the other hand. To define a ratio for Dutch companies, we only looked at the first two categories:

- ❑ A Dutch company is a company that is established in the Netherlands, which has no group entities in foreign countries, and whose ultimate controlling institutional unit (UCI) is Dutch.
- ❑ A Dutch international is a company that is established in the Netherlands, with group entities in foreign countries, and whose ultimate controlling institutional unit (UCI) is Dutch.

The foreign companies and internationals are companies whose ultimate controlling institutional unit is not Dutch. This would, for example, include Dutch subsidiaries of foreign companies. Those categories are excluded from this study and therefore their financial results were not taken into account in estimating the profit ratio for Dutch companies based on CBS data.

It should be noted that the ultimate controlling institutional unit is not the same as the highest legal entity of a corporate group. It could occur that a company's ultimate controlling institutional unit is Dutch while the company's highest legal entity is in Germany. The CBS describes the UCI as the unit that takes global strategic decisions (such as appointment of directors and investments. The data are presented by the country in which the UCI is incorporated. (*"De UCI is de eenheid van waar uit wereldwijd de strategische beslissingen (bijv. benoemingen directeuren, investeringen) genomen worden voor de ondernemingen. De data worden gepresenteerd per land waar de UCI zetelt"*).²⁷

Using the CBS data for both Dutch companies and Dutch internationals, we compare results from foreign entities with total pre-tax income.²⁸ It should be noted that the result from foreign entities is net profit, i.e. result after taxation. The total pre-tax income is total consolidated gross profit and thus includes the net profit from foreign subsidiaries. It is assumed that these foreign profits are exempt from Dutch corporate income tax under the participation exemption. In order to calculate

26 It concerns the *Statistiek Financiën Grote Ondernemingen* (SFGO), which can be found here: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bedrijven/cijfers/default.htm>. A large company is defined as a company with a balance sheet of €40 million or more. Nearly all companies included in this research are large companies according to this definition.

27 Centraal Bureau voor de Statistiek, 'Inward Fats; statistiek over buitenlandse bedrijven in Nederland', <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bedrijven/methoden/dataverzameling/korte-onderzoeksbeschrijvingen/2011-inward-fats-onderzoeksbeschrijving.htm>.

28 Profit from foreign subsidiaries is the sum of the following two lines 'resultaat uit deelnemingen – groepsmaatschappijen buitenland' and 'resultaat uit deelnemingen – overige deelnemingen buitenland'. Total pre-tax income is the sum of the following three lines 'resultaat voor belastingen', 'resultaat uit deelnemingen – groepsmaatschappijen binnenland' and 'resultaat uit deelnemingen – overige deelnemingen binnenland'.

the ratio of profits generated in the Netherlands and abroad, we compare net foreign profit with gross total profit. This is far from ideal, but the CBS cannot share figures on the gross foreign profits of Dutch companies.²⁹ Table 1 shows the ratio between foreign and domestic profits.

Table 1: Ratio between foreign and domestic profits as percentage of total pre-tax income

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Foreign profit as % of total pre-tax income	49.4%	42.6%	43.5%	52.7%	45.1%	52.6%	48.8%	58.4%	59.7%	55.5%
Domestic profit as % of total pre-tax income	50.6%	57.4%	56.5%	47.3%	54.9%	47.4%	51.2%	41.6%	40.3%	44.5%

The ratio differs for each year, attributing a different weight to the Dutch and the global statutory tax rate, leading to the following formula to determine an approximate STR for large Dutch companies:

$$WASTR_t = t \cdot DSTR + t \cdot GSTR$$

WASTR = Weighted average statutory tax rate for large Dutch companies:

DSTR = Dutch statutory tax rate

GSTR = Weighted average global statutory tax rate.

For example, the formula for the 2005 ratio is:

$$WASTR = 0,506 \cdot DSTR + 0,494 \cdot GSTR$$

As both the Dutch and the global rates have changed over the last ten years, the WASTR is calculated for each year under observation. Tables 2 and 3 show the Dutch and the weighted global statutory tax rates respectively.

Table 2: Dutch statutory tax rate 2005-2014

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
31.5%	29.6%	25.5%	25.5%	25.5%	25.5%	25%	25%	25%	25%

²⁹ This was concluded after consultation with CBS itself.

Table 3: Global weighted average statutory tax rate, 2005-2014³⁰

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
34.3%	33.9%	33.8%	31.9%	31.4%	31.2%	31.0%	30.7%	30.6%	30.0%

Taking into account a different ratio between domestic and foreign profits for each year, as well as the developments of Dutch and global tax rates over the ten-year period, the statutory tax rates used in this report are:

Table 4: Weighted average statutory tax rate for Dutch companies, 2005-2014

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
32.9%	31.4%	29.1%	28.9%	28.2%	28.5%	27.9%	28.3%	28.3%	27.8%

The STR is used to calculate estimations of tax losses for Dutch government and others, based on the following formula:

$$\text{Total tax loss} = \text{tax expense STR} - \text{tax expense ETR}$$

To calculate the loss specifically for the Dutch government, we apply the same ratio as for the weighted STR, assuming that the amount of tax loss corresponds with the profits made (i.e. that tax has been avoided equally in all countries of operation).

4.2 Limitations

There are several factors that limit the extent to which the statutory rates reflect the actual statutory rates the selected Dutch companies are subject to:

- ❑ The Dutch STR is lower for profits <€200,000 (currently 20% instead of 25%). The profits (losses) made by the group of companies in this study usually transcends this amount. Therefore, this only has a limited impact on the outcomes.
- ❑ The Global STR does not take into account the countries where the 151 companies in this study have most operations. It is indeed a *global* STR that does take into account the size of each economy (GDP), but might be higher or lower than the STR Dutch companies are subject to in their countries of operations.

³⁰ The weighted global statutory tax rate is based on calculations by Richard Murphy, shared with the authors of this report.

- The weighted average STR for Dutch companies is limited since the necessary information regarding the profits made in the Netherlands versus the profits generated in foreign countries is not available. The information was not available either on aggregated level, or on a company level. The ratio between foreign and domestic profits of the 151 companies might therefore be different in reality. This means that the calculation of annual tax revenues foregone is an approximation rather than an exact figure.

However, given the lack of available data, this method provides a realistic picture while remaining sufficiently conservative.

5 Tax avoidance strategies

Since ETRs do not reflect all tax avoidance strategies, this study undertakes innovative ways to identify other indicators of tax avoidance. The study collects data on four indicators for tax avoidance strategies: regarding intra-group debt payments, royalties, the notional interest deduction in Belgium, and the presence in tax havens. This section explains the relevance of investigating these strategies, the method used for identifying tax avoidance indicators, and the limitations of the approach.

5.1 Debt financing

5.1.1 Determining the tax implications of debt financing

Interest payments are – to an extent – tax deductible, which creates incentives for companies to rely more on debt-financing than they would if such payments were not tax deductible. To avoid abuse, many countries set up limits to such deductibility.

For example, in Australia a thin capitalisation rule applies: a company is considered thinly capitalised when its debt exceeds 75% of its balance sheet value or, in other words, when over 75% of its assets are financed through loans and less than 25% through equity. United Voice and TJN Australia used this threshold in the Australian study to assess the extent of potentially dubious debt financing among Australian companies. The SOMO study has refrained from using this method for various reasons.

The Dutch tax system abolished thin capitalisation rules in 2013. There are limits in place on the tax deductibility of interest payments in very specific situations, such as interest payments “relating to excess debt (deemed to be) associated with the acquisition price of participations”.³¹ This and other measures intend to counter abuse.

Importantly, the figures for debt levels in consolidated accounts only report debt to third parties, namely to banks for loans and bond holders for bonds, and do not reflect any intra-group financing structures, namely loans and debt that exist between subsidiaries of the same company. Therefore, the reported debt levels of the group’s consolidated accounts alone do not raise red flags, or indicate that tax avoidance may be taking place through excessive intra-group debt financing.

There are many reasons why a company might choose to finance itself with debt and they also differ by economic sector; tax benefits are only one of these possible reasons. No solid conclusions can

---

31 See for other measures: Deloitte. “Taxation and Investment in Netherlands 2015. Reach, relevance and reliability,” 2015, p. 14, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-netherlandsguide-2015.pdf>.

be drawn with regards to the tax aggressiveness of companies that are heavily financed by external debt without company-specific analyses.

Analysing the full extent of the intra-group debt financing, across the entire sample of companies, and the related tax implications is impossible because the individual (i.e. non-consolidated) accounts of subsidiaries within a group are not fully available. However, the unconsolidated accounts of a group's parent company, when available, can provide some indication of whether a company uses intra-group financing structures because they give some insight into the extent to which the parent company is financed through loans from its subsidiaries.

Specifically, if the parent company's debt exceeds the debt level of the consolidated group it may be assumed that the company makes use of intra-group loans, possibly with the purpose of lowering the tax base of the parent company. For instance, if the debt in the unconsolidated accounts of Unilever NV (the parent company) exceeds the debt in the consolidated account of Unilever (group company), this would mean that the parent company is at least partly financed through intra-group loans.

Calculating a proportion on the basis of the parent company's debt figures and the group's consolidated debt figures helps identify those companies that have high intra-group loans. While no solid conclusions can be drawn for companies with a high ratio, companies with a proportion > 100% arguably merit further investigation, seeing as the unconsolidated debt of the parent is larger than the group's consolidated debt figure.

5.1.2 Approach for this study

This study aims to identify intra-group financing by comparing the debt reported in the consolidated accounts (= debt to third parties) and the debt reported in the accounts of the parent company (that can be both debt to third parties and intra group loans).

$$\text{Identifying group intra financing} = \frac{\text{Debt of parent company}}{\text{Debt of consolidated group}}$$

A proportion > 100% can only be explained by intra-group loans and serves as an indication that the company makes use of internal financing structures, which might in turn be an indication of tax avoidance.

For the 93 listed companies, the figure for long-term debt was taken from the profit and loss sheet of both the 2014 consolidated and unconsolidated annual accounts. By executing the formula presented above using these figures, a ratio was found for parent versus group debts. For the companies that showed a proportion >100%, meaning that unconsolidated debt was larger than consolidated debt, and consequently showing the existence of intragroup loans, the same figures

were collected for the years from 2010-2013. Companies that failed to report unconsolidated long-term debt figures, or for which such figures could not be found were not included in the analysis.

5.1.3 Limitations

The comparison between parent company and consolidated accounts only captures (a small) part of the intragroup financing. It does not capture intragroup loans from one subsidiary to another, which is impossible to demonstrate without transparent, locally filed financial accounts by subsidiary. It is also not possible to conclude that companies use intra-group loans for tax avoidance purposes purely on the basis of these findings. The results of this research with relation to debt financing should therefore be interpreted with caution. Another limitation is that these data could only be collected for listed companies.

5.2 The Belgium route

5.2.1 Determining the tax implications of Belgium's notional interest deduction

A tax avoidance strategy used by multinational companies is the so-called 'Belgium route'. As the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) notes: "despite the gradual implementation of anti-abuse measures, multinationals have taken advantage of this allowance for aggressive tax planning, such as intra-group transactions which give rise to double deductions. (...) the authorities should tighten the rules governing the allowance for corporate equity to avoid that it is used to artificially shift profits within a multinational enterprise group."³²

The use of Belgian subsidiaries to reduce a corporation's tax burden has been covered in the Dutch press by *Zembla* and the *Financieele Dagblad*, amongst others.³³ Reportedly, the companies using this route will place a large share of their equity in a subsidiary held in Belgium in order to make use of the 'notional interest deduction', which allows companies to deduct from their taxable profit a fictional interest rate on equity. The Belgian government offers this tax incentive – allowing interest expenses on equity to be tax deductible, the same as it is with debt – to reduce tax discrimination between debt and equity financing. In practice, it functions as an invitation to move large swaths of equity holdings to Belgium. Large Dutch companies such as ASML, DSM, Heineken, Philips and Unilever reportedly make use of this Belgium route. Dutch media reports cite a former tax inspector

32 OECD Economic Survey Belgium 2015, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-belgium-2015_eco_surveys-bel-2015-en#page29.

33 Zembla, "ASML ontwijkt Nederlandse belasting via België," 10 March 2015, <http://zembla.vara.nl/seizoenen/2015/afleveringen/11-03-2015/asml-ontwijkt-nederlandse-belasting-via-belgie>; *Financieele Dagblad*, "Fiscale Belgiëroute populair bij Nederlandse multinationals," 11 March 2015, <http://fd.nl/economie-politiek/1096213/gebruik-fiscale-belgie-route-groeit-bij-nederlandse-multinationals>.

who estimates the Dutch Treasury “lost” around €250 million in tax revenue in 2014 from Dutch multinationals using the Belgium Route.³⁴

5.2.2 Approach for this study

Belgian subsidiaries of Dutch companies that are used for this purpose will primarily be financed through equity and have little, if any, debt. Therefore, an indication that a company is making use of this strategy is the extent to which it is financed through equity to an extreme degree compared to debt (also termed ‘low gearing’). To make use of the notional interest deduction, a company has to generate an income. A way of doing that, without having large operations, is by using it as a financier and providing loans to the rest of the group. If a Belgian subsidiary were to be used in such a capacity, this should show on its balance sheet, where the amount of outstanding loans to related companies would be large. Therefore, in order to research this possibility, the level of loans to associated companies was reviewed. This results in the following research steps:

- ❑ **Step 1:** Identifying all Belgian subsidiaries with five employees through an Orbis search. This study assumes that Belgian subsidiaries, of those Dutch companies in focus, with five employees or less, are more likely to be established for fiscal purposes than larger companies. Companies with more employees can (ab)use the notional interest deduction as well. Therefore, this study also looks at the debt vs. equity financing (debt/equity ratio) of all Belgian subsidiaries for *the five biggest non-financial companies* (based on annual revenues).
- ❑ **Step 2:** For all these Belgian subsidiaries figures are generated regarding their financing structure in 2014 or the most recent year for which data is available. For the purposes of this study, the debt/equity ratio of the Belgian subsidiaries researched has been estimated using the total debt figure identified in the companies’ balance sheet,³⁵ excluding debt figures related to taxes and trade payables, as they constitute non-interest bearing liabilities. This study has set the low gearing-threshold at 10% (which means a capital structure with 90% equity and 10% debt). This threshold has been chosen since it reflects a company that is financed almost entirely through equity.
- ❑ **Step 3:** The amount of equity of a Belgian subsidiary is compared to the total equity of the group. This gives an indication of the importance of such a subsidiary in the total (financing) structure of the corporate group. If the amount of equity of a subsidiary is below 1% of total equity of the group, the subsidiary is excluded from the data set.

34 Zembla, “ASML ontwijkt Nederlandse belasting via België”, 10 March 2015, <http://zembla.vara.nl/seizoenen/2015/afleveringen/11-03-2015/asml-ontwijkt-nederlandse-belasting-via-belgie%20> (4 February 2016).

35 The latest annual financial filings including those from 2014-2015, filed at the National Bank of Belgium, were used to identify all financial figures relating to the Belgium subsidiaries in this study. www.cri.nbb.be. Annual filings were not available for all subsidiaries that were identified by Orbis.

- ❑ **Step 4:** For the companies that are found to have a gearing below 10%, figures on levels of outstanding debt to other group companies³⁶ were collected. A review of such figures might be an indicator that the company is used as a financier within the corporate group.

5.2.3 Limitations

Developing indications of tax avoidance strategies can contribute to the growing collection of tax avoidance research. In this study we attempt to develop indicators for two avoidance strategies: namely, incorporating trademarks and patents in tax havens (see the following section); and the Belgium route using equity holdings to benefit from notional interest deduction. The main limitation to both of these strategies is that financial and ownership data is, to a large extent, not publicly available.

This study can thus only cautiously draw conclusions about the (ab)use of the notional interest deduction in Belgium, or the strategic location of patents and trademarks. The findings will, at best, provide an indication for tax avoidance. Actual proof of tax avoidance would at least require additional research into individual cases.

5.3 Patents and trademarks

5.3.1 Determining the tax implications of intellectual property

Profit shifting through intragroup payments of royalties is a well-known tax avoidance strategy. Royalties are paid for the use of intellectual property such as trademarks and patents. Charging a related group company for the use of a patent or trademark allows companies to reduce the tax base in high-tax jurisdictions and increase the tax base in low-tax jurisdictions. Therefore, the location of the subsidiary where the patent or trademark is registered can be an indicator to assess whether the unit is being used for tax avoidance purposes. When a subsidiary receives large sums of royalty payments but has few material operations and employees, this is an indication that the subsidiary is not involved in research and development (R&D) activities or intellectual property management, but serves as a tax avoidance vehicle.

5.3.2 Approach for this study

Indicators for possible tax avoidance are identified in three research steps:

- ❑ **Step 1:** Identifying all subsidiaries of companies that hold either patents or trademarks, as included in the Orbis database.

---

³⁶ Levels of outstanding debt to other group companies have been collected by looking at the balance sheet line "vorderingen aan verbonden ondernemingen" (loans to associated companies).

- ❑ **Step 2:** Identifying which of those subsidiaries have five employees or less. It is assumed that a small number of employees suggest that there is little or no actual business undertaken by the subsidiary. The number of subsidiaries that meet these criteria in 2014, or the most recent year for which data is available, is counted and the countries where they are located are presented.
- ❑ **Step 3:** For the countries that are identified as the most popular location for patent- or trademark-holding companies with no or a few employees, the benefits of the legal tax regime related to royalties and intellectual property is discussed.

5.3.3 Limitations

See section 5.2.3.

5.4 Tax havens

5.4.1 The tax implications of tax havens

Tax havens play a central role in the tax avoidance structures set up by multinational corporations. They are used to avoid taxes, financial regulation, other laws (such as criminal laws), and to seek various forms of secrecy.³⁷ Presence in tax havens can therefore be an indication of tax avoidance. Especially in the case of mailbox companies that carry no other functions than holding or financing activities. The number of (mailbox) companies does not necessarily reflect the extent to which a company is avoiding taxes (i.e. the more companies, the more tax avoiding takes place). Therefore, this study only looks at the presence or absence of Dutch corporate groups in tax havens.

5.4.2 Approach for this study

There is no internationally agreed definition of tax havens. In this report, a tax haven refers to any jurisdiction that allows companies or individuals to avoid or evade tax by levying low or no corporate taxes on the income, typically for foreign-controlled, legal entities; or allow for money to pass through these entities untaxed through the application of national tax laws. Tax avoidance is made possible by the combination of harmful conduit regimes as well as secrecy and low-tax jurisdictions. The tax haven list used for this report is based on a list drafted by the United States Government Accountability Office (GAO) report.³⁸ The US State of Delaware is classified as a tax haven in addition to the GAO list, as it levies a low corporate income tax and grants financial secrecy. The Netherlands, although qualifying as a tax haven under the above definition, is not used as an indicator in this

---

37 Tax Justice Network, "Tackle Tax Havens – What's a tax haven?" <http://www.tackletaxhavens.com/whats-a-tax-haven/>

38 United States Government Accountability Office, "International Taxation," December 2008, <http://www.gao.gov/assets/290/284522.pdf>.

study, given that the companies researched here are Dutch. The approach to identifying the presence of all 151 companies in tax havens can be summarised in the following research steps:

- ❑ **Step 1:** Identifying all subsidiaries of the researched (both listed and unlisted) companies, as included in the Orbis database.
- ❑ **Step 2:** Identifying which of those subsidiaries are registered in tax havens.
- ❑ **Step 3:** Identifying the number of subsidiaries in each tax haven and determining the top five most popular tax havens for Dutch companies.
- ❑ **Step 4:** Identifying companies with more than ten subsidiaries in tax havens and the specific countries those subsidiaries are registered in.

The results will provide insights into the importance of tax havens in the corporate structures of Dutch companies, and will highlight what the most popular tax havens for Dutch companies are.

5.4.3 Limitations

The main limitation is that presence in a tax haven in itself does not give an indication of the existence and size of tax avoidance. In particular, because this study looks at all subsidiaries – not only mailbox companies – and such companies can have real economic activities, especially when located in tax havens with a sizeable economy. The reason for not searching in particular for mailbox companies is that the Orbis database provides limited information, especially in the case of countries characterised by secrecy, since it is based on publicly available data. Looking for companies with a maximum number of employees limits the search results in the case of absence of such information (when the number of employees for a certain company are not known, the entire company will be excluded from the search results in Orbis). The limitation of the data included in the Orbis database is another obvious limitation of this research method. Finally, the fact that, in this research, no clearly outlined definition of tax havens was found to be available means that any list of tax havens is inherently flawed or not comprehensive, which should also be regarded as a limitation.

6 Sources

Databases

- Data to calculate the effective tax rates of the listed companies is taken from the Thomson Reuters Datastream database. The following Worldscope codes have been used;
  - Pretax Income (WC01401)
  - Taxation cash flow (WC04150)
  - Income taxes (WC01451)
  - Deferred Taxes (WC03263)
- In some cases, where data were not available in Datastream, additions have been made using fundamentals data from the company profiles in the Thomson Reuters Eikon database or the publicly available annual accounts. All data are on a 'As first reported' basis.
- For the unlisted companies, data have been collected through the company profiles as presented by the Dutch Chamber of Commerce.
- For the debt calculations, the parent company data have been manually collected from the annual reports, as published on the company websites.
- Data on the patent- and trademark holding subsidiaries, the Belgian subsidiaries, and presence in tax havens is derived from Orbis (Bureau van Dijk).
- Additional information on Belgian subsidiaries has been collected through the *Balanscentrale* of the Belgian National Bank.

Literature

Hanlon, Michelle and Heitzman, Shane, "A review of tax research", *Journal of Accounting and Economics* 50, 2010, p. 127-178.

Janssen, Boudewijn, "*Empirical evidence on explicit and implicit corporate tax burdens: Three studies*," 2003, Doctoral Dissertation, Maastricht University.

Lennox, Clive S. and Lisowsky, Petro and Pittman, Jeffrey, "Tax Aggressiveness and Accounting Fraud," *Journal of Accounting Research*, 2013, 51(4) .

Scott D. Dyreng, Michelle Hanlon and Edward L. Maydew, "Long-Run Corporate Tax Avoidance," *The Accounting Review*, 2008, 83(1), p. 61-82.

Expert consultation

To determine the methodology for this research, interviews were held with the following experts (in alphabetical order):

- ▣ Alex Cobham, Director of Research at the international Tax Justice Network & visiting fellow at King's College London International Development Institute
- ▣ Martin Hearson, doctoral researcher, London School of Economics and Political Science
- ▣ Boudewijn Janssen, Lecturer of Business Economics, Fontys University of Applied Science
- ▣ Roman Lanis, Associate Professor University of Technology Sydney (UTS); Financial Research Network (FIRN)
- ▣ Richard Murphy, Director, Tax Research UK
- ▣ Francis Weyzig, Policy Advisor Economic Inequality & Tax Justice, Oxfam Novib

Annex III

Alternatieve rekenmethoden effectieve belastingdruk

De effectieve belastingdruk kan op verschillende manieren berekend worden.³⁹ Om zeker te zijn dat de berekeningen in dit rapport de werkelijke belastingdruk niet over- of onderschatten, is de effectieve belastingdruk op twee additionele manieren berekend. De resultaten daarvan worden in deze Annex besproken. Ze dienen als controle van de reeds besproken berekeningen en bieden bovendien meer inzichten in de ontwikkeling van de belastingverplichtingen en -druk van Nederlandse bedrijven in de periode 2005-2014. Beide methoden maken gebruik van cijfers die te vinden zijn in financiële jaarrekeningen van bedrijven. Echter, in tegenstelling tot de methode die in de vorige paragraaf aan bod kwam, is deze informatie onvoldoende (publiek) beschikbaar voor niet-beursgenoteerde bedrijven. Daarom kunnen beide methoden alleen worden gebruikt ter controle van de effectieve belastingdruk voor beursgenoteerde bedrijven.

Acute belastingdruk

In de jaarlijkse resultatenrekening van een bedrijf kan de post belastingen (vennootschapsbelasting) uitgesplitst worden in acute en uitgestelde belastingen. Acute (of actuele) belastingen betreft de belastingverplichting in het betreffende jaar. Uitgestelde (of latente) belastingen zijn toekomstige belastingverplichtingen of vorderingen die een bedrijf verwacht.⁴⁰ Uitgestelde belastingen betreffen dus niet de belasting die daadwerkelijk in dat jaar over de winst (of verlies) wordt geheven.

Omdat uitgestelde belastingen de totale belastingverplichtingen kunnen vergroten of juist verkleinen, worden in het berekenen van de actuele belastingdruk de uitgestelde belastingen niet meegenomen. De actuele belastingdruk wordt berekend door de acute belastingen af te zetten tegen het resultaat vóór belastingen van een bedrijf. De formule ziet er als volgt uit:

De tabel hieronder laat de resultaten van deze berekening zien voor 93 beursgenoteerde Nederlandse bedrijven.

---

39 Het CBS stelde in een studie daarover het volgende: "De effectieve belastingdruk is geen vastgesteld begrip, maar kan op verschillende manieren worden berekend." Bron: F.A. Bongers (2008) De effectieve druk van de vennootschapsbelasting, 2001-2006.

40 Latente belastingen treden op als gevolg van bijvoorbeeld stille reserves in activa. Deze maken pas deel uit van de belastinggrondslag als zij worden gerealiseerd. Een voorbeeld is een stille reserve in een pand. Onroerend goed wordt immers jaarlijks gewaardeerd op de boekwaarde, terwijl bij verkoop van een pand de waarde in het economisch verkeer van dat pand wordt gerealiseerd. Het verschil tussen de boekwaarde en de waarde in het economisch verkeer wordt dan als winst (of verlies) belast op het moment van realisatie. Aldus is sprake van een toekomstige en latente fiscale verplichting.

Tabel 15: Acute belastingdruk voor beursgenoteerde Nederlandse bedrijven en de daarmee geassocieerde misgelopen belastinginkomsten voor overheden, 2005-2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Totaal	Gem. per jaar
Resultaat vóór belasting	31.810	35.970	41.074	10.634	10.130	28.941	24.635	17.897	24.817	23.691	249.599	24.960
Acute belastingverplichtingen	4.123	5.874	8.225	10.286	-1.303	4.249	1.607	5.959	9.966	4.694	53.682	5.368
Effectief belastingtarief	12,96%	16,33%	20,02%	96,73%	n.b.	14,68%	6,52%	33,30%	40,16%	19,82%		21,51%
Belasting o.b.v. statutair belastingtarief	10.467	11.303	11.950	3.071	2.855	8.255	6.881	5.069	7.033	6.587	73.470	7.347
Totaal belastingverlies	6.343	5.428	3.726	-7.216	4.157	4.006	5.273	-890	-2.933	1.892	19.788	1.979
Belastingverlies buitenland	3.130	2.313	1.620	-3.799	1.875	2.109	2.573	-519	-1.751	1.050	8.600	860
Belastingverlies Nederland	3.213	3.115	2.106	-3.417	2.283	1.897	2.700	-371	-1.181	843	11.188	1.119

In de periode 2005-2014 genereerden de 93 bedrijven in totaal een winst van bijna € 250 miljard. Dat leidde tot acute belastingverplichtingen van € 53,7 miljard. Op basis van deze cijfers was de effectieve acute belastingdruk voor de 93 grootste Nederlandse beursgenoteerde bedrijven 21,51 procent. Omdat dit, net als in het geval van de effectieve belastingdruk die in de vorige paragraaf werd besproken, lager ligt dan het gemiddelde statutaire tarief voor Nederlandse bedrijven, kan er ook een schatting worden gemaakt van het belastingverlies voor overheden. Door de acute belastingverplichtingen te vergelijken met de verwachte belastingen op basis van het statutaire tarief - € 73,5 miljard - is het belastingverlies naar schatting € 19,8 miljard over een periode van tien jaar. Dat komt neer op een belastingverlies van bijna € 2 miljard per jaar, waarvan € 1,1 miljard kan worden toegerekend aan Nederland.

Deze cijfers en schattingen verschillen enigszins met de berekeningen van de effectieve belastingdruk in paragraaf 4.3.2. Een verklaring daarvoor is dat uitgestelde belastingen in die berekening niet zijn meegenomen. Het verschil is echter minimaal: in totaal € 124 miljoen over de gehele periode. De tabel hieronder geeft weer voor elk jaar hoe hoog de totale belastingverplichtingen waren (acute en uitgestelde belastingen) en de hoogte van de acute belastingverplichtingen.

Tabel 16: Verschil tussen de totale en acute belastingen van beursgenoteerde Nederlandse bedrijven, 2005-2014.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Totaal	Gem. per jaar
Totale belastingverplichtingen	6.906	6.989	6.039	3.699	1.185	6.277	5.969	5.467	5.518	5.510	53.558	5.356
Acute belastingverplichtingen	4.123	5.874	8.225	10.286	-1.303	4.249	1.607	5.959	9.966	4.694	53.682	5.368

Hier wordt duidelijk dat de acute belastingen in 2007, 2008, 2012 en 2013 hoger waren dan de totale belastingverplichtingen in het betreffende jaar. Dat betekent dat in die jaren bedrijven uitgestelde belastingvorderingen in de toekomst verwachtten: ze verwachtten niet dat ze zouden moeten betalen in de toekomst, maar juist belasting zouden terugkrijgen. Dit kan waarschijnlijk grotendeels verklaard worden door de economische crisis en de verliezen die bedrijven maakten in 2007-2008 en de jaren daarna. Deze verliezen zijn verrekenbaar met mogelijke toekomstige winsten. Daarom werden er uitgestelde belastingvorderingen opgenomen in de jaarrekening.

Kasstroom belastingdruk

De jaarrekening van bedrijven bevat ook een kasstroomoverzicht. Dit is een overzicht van de feitelijke geldstromen die een bedrijf binnenkomen en uitgaan voor dat betreffende boekjaar. Als een bedrijf in een boekjaar belasting betaalt of terugkrijgt, wordt dit dus opgenomen in het kasstroomoverzicht. Deze belastingbetalingen corresponderen niet (noodzakelijkerwijs) met de verplichtingen in de resultatenrekening, omdat belastingen over een bepaald jaar vaak vooraf worden betaald of juist later worden verrekend.

De kasstroom belastingdruk wordt berekend door de betaalde winstbelasting in het kasstroomoverzicht af te zetten tegen het resultaat vóór belastingen van een bedrijf. Dat geeft de volgende formule:

De tabel hieronder laat de resultaten van deze berekening zien voor 93 beursgenoteerde Nederlandse bedrijven.

Tabel 17: Kasstroom belastingdruk voor beursgenoteerde Nederlandse bedrijven en de daarmee geassocieerde misgelopen belastinginkomsten voor overheden, 2005-2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Totaal	Gem. per jaar
Resultaat vóór belasting	31.821	35.893	40.842	10.681	10.463	28.840	24.536	17.929	24.608	23.082	248.697	24.870
Betaalde belastingen	5.689	6.018	6.042	5.386	3.017	5.198	6.596	4.003	7.099	6.136	55.184	5.518
Effectief belastingtarief	17,88%	16,77%	14,79%	50,42%	28,84%	18,02%	26,88%	22,33%	28,85%	26,58%	n.b.	22,19%
Belasting o.b.v. statutair belastingtarief	10.470	11.278	11.883	3.084	2.949	8.226	6.853	5.078	6.974	6.417	73.214	7.321
Totaal belastingverlies	4.782	5.260	5.841	-2.302	-68	3.029	257	1.075	-125	282	18.030	1.803
Belastingverlies buitenland	2.360	2.242	2.540	-1.212	-31	1.594	125	628	-75	156	8.327	833
Belastingverlies Nederland	2.422	3.018	3.301	-1.090	-38	1.434	131	448	-50	125	9.702	970

De methode voor het berekenen van de belastingdruk op basis van het kasstroomoverzicht laat zien dat er in de periode 2005-2014 in totaal *bijna* € 249 miljard winst werd gemaakt. Op basis van de

feitelijke geldstromen werd er in totaal in die jaren € 55,2 miljard aan belasting betaald. Dat komt neer op een effectieve belastingdruk voor 22,19 procent. Op basis van het statutaire tarief had er echter bijna € 73,2 miljard aan belasting betaald moeten worden. Dat betekent dat er naar schatting belastingverliezen werden geleden van ruim € 18 miljard in een periode van tien jaar, en gemiddeld € 1,8 miljard per jaar. Voor de Nederlandse overheid komt dit naar schatting neer op een belastingverlies van bijna € 1 miljard per jaar.

Deze cijfers verschillen met de berekeningen van de effectieve belastingdruk op basis van de totale belastingverplichtingen. Het verschil in belastingen over de gehele periode is ruim 1,5 miljard euro. De tabel hieronder laat de verschillen tussen de totale belastingverplichtingen uit de resultatenrekening en de betaalde belastingen uit het kasstroomoverzicht per jaar zien.

Tabel 18: Verschil tussen totale en betaalde belastingen (kasstroom) van beursgenoteerde Nederlandse bedrijven, 2005-2014.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Totaal	Gem. per jaar
Totale belastingverplichtingen	6.906	6.989	6.039	3.699	1.185	6.277	5.969	5.467	5.518	5.510	53.558	5.356
Betaalde belastingen (kasstroom)	5.689	6.018	6.042	5.386	3.017	5.198	6.596	4.003	7.099	6.136	55.184	5.518

Voor de crisis waren de totale belastingverplichtingen steeds groter dan de feitelijke belastingbetalingen uit het kasstroomoverzicht. Tijdens en na de crisis (2008) verandert dat beeld. Dan zijn de feitelijke belastingbetalingen hoger dan de te verwachte verplichtingen. Zoals hierboven al werd uitgelegd zorgde de crisis ervoor dat het totaal aan uitgestelde belastingvorderingen door verrekenbare verliezen steeg. Er werden tijdens en na de crisis door enorme verliezen dus belastingvorderingen in de toekomst (op het moment dat er weer winst zou worden gemaakt) verwacht. Dat zorgt voor een drukkend effect op de totale belastingverplichtingen. Dit is een mogelijke verklaring voor het verschil tussen de totale belastingverplichtingen uit de resultatenrekening en de betaalde belastingen uit het kasstroomoverzicht.

Tot slot een overweging voor de verschillen tussen de acute belastingdruk en de kasstroom belastingdruk. Naar verwachting zouden de effectieve belastingdruk op basis van het kasstroomoverzicht en op basis van de acute belastingen moeten convergeren. Immers, over een periode van tien jaar zou men verwachten dat de belastingverplichtingen die elk jaar ontstaan (acute belastingen) ongeveer gelijk zijn aan de belastingen die daadwerkelijk uit de kas van het bedrijf stromen (betaalde belastingen uit het kasstroomoverzicht). Dat wordt bevestigd door dit onderzoek. Het verschil tussen de effectieve belastingdruk op basis van acute belastingen (21,51 procent) en op basis van de kasstroom (22,19 procent) is immers minimaal.

Annex IV

Reacties van bedrijven

In deze Annex is de respons van bedrijven naar aanleiding van het verzoek tot review van de onderzoeksbevindingen opgenomen. Het betreft onderzoeksbevindingen die zijn gepresenteerd in de paragrafen 5.2, 5.3 en 5.5. De reacties zijn geordend op alfabetische volgorde. Alleen de inhoudelijke reacties zijn hier opgenomen.

Arcadis NV

- ❑ We vinden het een beperkte uitleg om alleen te kijken naar dochterondernemingen van beursgenoteerde bedrijven met 5 of minder werknemers die in België gevestigd zijn, zonder melding te maken van operationele activiteiten in dit land. Arcadis heeft aanzienlijke operationele activiteiten in België met circa 750 werknemers.
- ❑ Arcadis Belgium Holding is de Belgische holding die onder meer onze Belgische operationele vennootschap houdt, deze situatie bestond ook al ver voor de (aangekondigde) invoering van de 'notional interest deduction' en is dus niet met dat doel opgericht.
- ❑ We zijn het niet eens met de aanduiding "brievenbusfirma", nogmaals omdat deze Belgische entiteit de functie van reguliere holding vervult en onder meer de Belgische operationele vennootschap houdt.

Wij vinden dit zeer relevant om te vermelden, zodat niet een verkeerd beeld wordt geschetst.

Koninklijke Boskalis Westminster

De door u in de bijlage gesuggereerde aanwezigheid van Boskalis in meerdere belastingparadijzen om fiscale redenen wenselijk te weerleggen. Immers, zoals u zelf ook opmerkt, zijn dochterondernemingen niet noodzakelijk alleen met een fiscaal doeleinde gevestigd in een land dat (ook) als belastingparadijs wordt aangemerkt. De lijst van belastingparadijzen bevat immers economieën waarbinnen ook bedrijven zoals Boskalis opereren wegens andere redenen dan de geboden fiscale voordelen. Dat is bij Boskalis het geval.

Boskalis is in tal van landen permanent aanwezig met concrete werkzaamheden. Ook in landen die door u worden gekenmerkt als belastingparadijs. Daarenboven is Boskalis meer incidenteel, projectmatig actief in veel meer landen, eveneens ook in landen die door u als belastingparadijs worden gekenschetst. Voor projecten worden lokaal (tijdelijke) kantoren opgezet en vereist lokale wet- en regelgeving veelal dat materieel moet worden ingevoerd door een lokale (juridische) entiteit. Derhalve hebben wij wereldwijd een groot aantal juridische entiteiten in een heel groot aantal landen.

Bij Boskalis is belasting gekoppeld aan activiteiten, en winst wordt toebedeeld aan landen waarin waarde is gecreëerd volgens nationale en internationale regels en normen en onder toepassing van het arm's length-beginsel. Toepasselijke belastingpercentages variëren sterk van land tot land voor activiteiten die daar lokaal worden uitgevoerd, van 0 % in sommige landen tot (meer dan) 40 % in andere landen. Boskalis probeert niet om belastingen te ontwijken door 'kunstmatige' constructies

in belastingparadijzen. Boskalis houdt zich aan de wettelijke voorschriften betreffende het betalen van belastingen. Wereldwijd hebben we de afgelopen vijf jaar gemiddeld ongeveer 15% belasting betaald in meer dan 50 belastingstelsels, waaronder die van 30 ontwikkelingslanden (als genoemd op de OESO-Lijst). Compliance wordt bewaakt binnen een Tax Control Framework.

Door de mix van landen waarin werken worden uitgevoerd en door het feit dat een aantal (internationale zee)transporten vallen onder speciale regimes, die in tal van landen, ook die niet worden aangemerkt als belastingparadijs, onder bijzondere regimes vallen, ligt onze belastingdruk normaal gesproken in een range van 15-20 %. De belastingdruk in 2015 bedroeg 18,1%, daar waar deze in 2014 relatief hoog was met 21,4%. De daling is vooral het gevolg van het feit dat in 2014 een groter deel van de projectresultaten is gerealiseerd in landen met hoge belastingtarieven, zoals Australië.

In uw tabel noemt u voor Boskalis 18 dochterondernemingen in belastingparadijzen: Singapore (8), Cyprus (5), Ierland (2), Panama (2), Maldiven.

Singapore is, buiten Nederland, voor Boskalis de grootste permanente vestiging (zie ook CSR verslag 2015). Door de regelmatige uitvoering van baggerwerken in Singapore, door de overnames van SMIT en Dockwise, maar ook door een aantal lokale joint ventures, met de vooraanstaande Singaporese onderneming Keppel, Asian Lift en Keppel Smit Towage, bevinden zich in Singapore diverse juridische entiteiten.

Cyprus is een belangrijk maritiem land. Een belangrijk deel van de baggervloot vaart om maritieme redenen onder de Cypriotische vlag. Het is derhalve vanzelfsprekend dat zich hier ook de juridische entiteit bevindt. Ook is Cyprus historisch gezien belangrijk voor Boskalis. Al vanaf de jaren zestig wordt een belangrijk deel van onze activiteiten in het Midden Oosten vanuit een Cypriotische entiteit uitgevoerd.

In Panama is Boskalis (uiteeraard, denk aan de havens en het Panamakanaal) ook permanent aanwezig. Zo zijn wij momenteel actief met de aanleg van een tweede kunstmatig eiland voor de kust van Panama-stad en zijn wij permanent aanwezig met havensleepdiensten.

In Ierland is Boskalis niet met twee vennootschappen actief. Er is slechts een dochteronderneming en dat is een entiteit die wordt gebruikt wanneer in Ierland baggerprojecten worden uitgevoerd.

Daarvan is door de jaren heen van tijd tot tijd sprake geweest. Wanneer geen project wordt uitgevoerd is deze entiteit slapend.

Op de Maldiven zijn, na de tsunami in 2004, door Boskalis meerdere herstel-, landaanwinning- en kustbeschermingsprojecten uitgevoerd, waarvoor destijds een lokale entiteit is opgericht. Inmiddels is deze entiteit, bij gebrek aan projecten in uitvoering, slapend.

Gelet op het voorgaande past het niet, en is het misleidend, om als onderzoeksbevinding te melden dat Boskalis een bedrijf is met meer dan tien dochterondernemingen in belastingparadijzen.

Gemalto NV

Gemalto heeft actieve operationele entiteiten in Singapore, Zwitserland en Hong Kong. The entiteiten in de landen Gibraltar, Luxemburg en de Britse Maagdeneilanden zijn slapende vennootschappen die vanwege administratieve redenen nog steeds worden aangehouden.

Koninklijke BAM

In uw onderzoek gaat u er van uit dat een "extreem lage gearing wijst op het vestigen van een dochteronderneming in België met als (één van de) hoofddoel(en) het gebruikmaken van de notionele renteaftrek." Hoewel BAM Technics een lage gearing heeft, is de vestiging van BAM Technics in België op geen enkele wijze ingegeven door de notionele interestaftrek. Sterker nog, BAM Technics maakt geen gebruik van notionele interestaftrek.

▣ Achtergrond van de lage gearing

BAM Technics is een holdingvennootschap in België die belangen houdt in een aantal operationele Belgische BAM-bedrijven die zich richten op dezelfde markt in Wallonië. De financiering van BAM Technics met een relatief hoog eigen vermogen hangt samen met die holdingfunctie. Een holdingvennootschap genereert namelijk nauwelijks fiscaal belast inkomen. De ontvangen dividenden van de operationele Belgische bedrijven zijn in België vrijwel geheel vrijgesteld onder de deelnemingsvrijstelling. Een financiering van dergelijke activiteiten met vreemd vermogen zou er dan toe leiden dat de rentekosten die samenhangen met het vreemd vermogen effectief niet in aftrek kunnen worden gebracht wegens het ontbreken van fiscaal belast inkomen. De ontvanger van de rentebate zou echter wel belasting verschuldigd zijn zodat er binnen de groep zogenoemde dubbele belastingheffing zou ontstaan.

▣ Effect notionele interestaftrek

De conclusie die u op basis van de lage gearing van BAM Technics trekt is niet juist. In de eerste plaats wordt de notionele interestaftrek in aftrek gebracht over het gecorrigeerd eigen vermogen. Een belangrijke correctie voor holdingvennootschappen is de waarde van de deelnemingen. Voor de berekening van de notionele interestaftrek komen de deelnemingswaarden namelijk in aftrek op het eigen vermogen. Over het resterende saldo (het gecorrigeerde eigen vermogen) wordt in beginsel een notionele interestaftrek toegestaan. Een holdingvennootschap, zoals BAM Technics, heeft om die reden weinig baat bij een notionele interestaftrek. Voorts is nog van belang dat BAM Technics over de periode 2013 - 2014 fiscaal verlies heeft geleden en daarom geen notionele interestaftrek in aftrek heeft gebracht. Over 2015 bedraagt het resultaat ongeveer nihil en zal derhalve ook geen notionele interestaftrek worden geclaimd.

▣ Conclusie

De conclusie dat BAM een dochteronderneming in België heeft gevestigd met als (één van de) hoofddoel(en) het gebruikmaken van de notionele renteaftrek is niet juist.

Koninklijke KPN

KPN is transparant in haar berichtgevingen en in dat kader is KPN vanzelfsprekend bereid nadere toelichting te geven.

Het is correct dat de Koninklijke KPN NV, (het moederbedrijf) tot en met 2013 feitelijk uitsluitend externe leningen had. Tot en met 2013 blijkt dit ook uit de cijfers die u in uw vraagstelling meestuurd. Daarmee lag de schuld van het moederbedrijf (ongeconsolideerd) als percentage van de schuld van de gehele ondernemingsgroep (geconsolideerd) redelijk rond de 100%.

De wijziging in 2014 heeft te maken met het feit dat KPN's dochtermaatschappij E-Plus werd verkocht: De opbrengsten uit de verkoop van E-Plus zijn aan de voormalige (uiteindelijke) moeder-vennootschap KPN Mobile NV toegekomen. Koninklijke KPN NV heeft in haar hoedanigheid als treasurer van de KPN-groep deze middelen van KPN Mobile NV geleend in de vorm van een intercompany schuld. Gevolg van deze intercompany schuld is dat Koninklijke KPN NV in haar vennootschappelijke jaarrekening een hogere schuldpositie aangeeft dan geconsolideerd, omdat deze intercompany schuld in de geconsolideerde cijfers wordt geëlimineerd. Beide vennootschappen – Koninklijke KPN NV en KPN Mobile NV – zijn onderdeel van de fiscale eenheid Koninklijke KPN NV voor de vennootschapsbelasting en het fiscale resultaat van beide vennootschappen maken deel uit van de grondslag voor de Nederlandse belastingheffing. Voorgaande heeft geleid tot een grote intercompany schuld binnen de fiscale eenheid van KPN. Deze (intercompany) lening heeft dus géén multinationaal karakter.

Ik zou het op prijs stellen als u in uw onderzoek onderscheid maakt tussen bedrijven met (grote) grensoverschrijdende intragroep leningen vs bedrijven met leningen binnen fiscale eenheid omdat zonder dat onderscheid mogelijk een verkeerd beeld wordt geschetst en/of verkeerde conclusies kunnen worden getrokken.

Aangezien uw onderzoek naar de effectieve belastingdruk zich niet alleen richt intra-groepfinancieringen maar ook op dochterondernemingen in België, en aanwezigheid in belastingparadijzen, wil ik van de gelegenheid gebruik maken door u te verwijzen naar onze tax strategy en tax policy die te vinden is op onze corporate website (<http://www.kpn.com/taxstrategy>). Tevens informeren wij u dat onze dochteronderneming in België (BASE Company SA/NV) in 2016 is verkocht.

Koninklijke Philips

Philips is in meer dan 100 landen actief, en enkele daarvan worden door u als belastingparadijs aangemerkt. Voor de volledigheid willen we vermelden dat we in lijn met onze belastingprincipes (tax principles, zie http://www.philips.com/b-dam/corporate/about-philips/investor-relations/governance/Philips_Tax_Principles_June2014.pdf), alleen juridische entiteiten hebben in landen waar we economische/commerciële activiteiten hebben. Zo hebben wij bijvoorbeeld een fabriek op Costa Rica en een belangrijke shared services center in Panama voor onze activiteiten in Latijns Amerika.

SBM Offshore

Hierbij bevestig ik de ontvangst van uw onderstaande bericht. Ik verwijs u naar paragraaf 4.8 (blz. 97) van SBM Offshore's jaarverslag 2015 waarin de Company Tax Policy staat toegelicht.

Grote Bedrijven, Kleine Lasten

Een onderzoek naar de effectieve belastingdruk voor grote Nederlandse bedrijven

Het rapport Grote Bedrijven, Kleine Lasten onderzoekt de effectieve belastingdruk voor een groep van ruim 150 grote Nederlandse bedrijven over een periode van tien jaar (2005-2014). De gemiddelde effectieve belastingdruk voor de 93 onderzochte beursgenoteerde Nederlandse bedrijven bedroeg 21,45 procent en voor de 58 onderzochte niet-beursgenoteerde 17,88 procent. Dat is lager dan het gemiddelde statutaire tarief in dezelfde periode. De lage effectieve belastingdruk leidt tot misgelopen belastinginkomsten voor overheden; naar schatting € 3 miljard per jaar in de periode 2005-2014. Belastingontwijking is hiervan een belangrijke oorzaak. In het rapport wordt daarom een viertal bekende strategieën die bedrijven gebruiken om belasting te ontwijken, onder de loep genomen. Het rapport beveelt op basis van de onderzoeksbevindingen aan dat de Nederlandse overheid moet zorgen voor een eerlijk belastingbeleid dat multinationale bedrijven verplicht hun bijdrage te leveren aan de samenleving via de winstbelasting die zij behoren te betalen. Daarnaast demonstreert het rapport de noodzaak voor meer financiële transparantie van bedrijven.

